

Strömforsin Ruukki, Ruukintien pohjoisosa
Rakennushistoriaselvitykset, osa 7

Vaasanlinna

31.01.2022

ai
ARKKITEHDIT

Loviisa Lovisa

Alkusanat

Strömforsin Vaasanlinna rakennushistoriaselvitys on osa vuonna 2021 aloitettua rakennushistoriaselvitysten sarjaa, jonka Loviisan kaupunki on teettänyt Strömforsin uutta asemakaavaa varten. Ruukintien pohjoispuolen selvitykset on teetetty Aie Arkkitehdeillä ja muodostavat oman kokonaisuutensa. Siihen kuuluvia vuonna 2021 selvitettäviä rakennuksia oli seitsemän: Yläpaja (osa 2), Päärakennus (osa 3), Armonlinna (osa 4), Talli (osa 5), Navetta (osa 6), Vaasanlinna (osa 7) ja Tiiliruukin aitta (Osa 8). Lisäksi kokonaisuuteen kuuluu osa yksi, taustakappale, jossa käsitellään yleisesti Strömforsin alueen rakennushistoriaa ja tyylipiirteitä.

Ruukintien eteläpuolen kokonaisuuden (Alapaja, Verkhuusi ja Savitalo sekä Saunasaari ja Harahaan varasto) selvitti arkkitehti Perttu Huhtiniemi.

Tiivistelmä

Strömforsin Vaasanlinna on vuonna 1806 Strömforsin entisen tiiliruukin uoman varrelle valmistunut entinen panimorakennus. Rakennus on osa vuosien 1800-1810 Virginia af Forsellesin johtamaa uudelleenrakennusprojektia, johon kuuluivat myös Vaasanlinnan rinnalla sijainnut tiilikuivaamo ja Tallinmäen maatalousrakennukset. Ulkoisesti Vaasanlinna on arkkitehtonisilta piirteiltään yhteneväinen Tallinmäen muun rakennuskannan kanssa. Vaasanlinna on palvellut panimona, leipomona ja muutaman kammarin asuntona 1900-luvun alkuun asti, jonka jälkeen panimotoiminnasta on luovuttu. Tämän jälkeen rakennuksessa on toiminut panimon sijaan pesula ja asuntokäyttö on lisääntynyt. Strömforsin muovitehtaan perustamisen jälkeen paine asuntotuotannolle käynnisti Vaasanlinnan muuttamisen kokonaan asunnoiksi. Muutoksen toteutti Alvar Aallon arkkitehtitoimisto vuonna 1947–73.

Rakennuksella on alunperin ollut korsvirkerakenteinen runko, joka on 1940-luvun suuressa peruskorjauksessa uudelleenrakennettu kokonaan tiilestä. Nykyisessä seinärakenteessa voi olla osia 1800-luvun rakenteesta, mutta pääosin se on 1940-luvulta. Samoihin aikoihin liittyy tiiliruukin uoman täyttäminen, joka on vaikuttanut Vaasanlinnan ympäristöön merkittävästi. 1970-luvulta tutkimushetkeen Vaasanlinna on säilynyt pääpiirteiltään muuttumattomana. Rakennuksen länsipuolen maisema Ruukintieltä on säilynyt lähes samanlaisesta rakennuksen valmistumishetkestä. Vaasanlinna on myös merkittävä jäänne myös 1950-luvulla täytetyn tiiliruukin uoman sijainnista.

Sisältö

1. *Johdanto*
  - 1.1 *Tehtävän kuvaus ja menetelmät*
  - 1.2 *Rakennuksen perustiedot*
  - 1.3 *Kaavatilanne ja suojelu*
2. *Tausta*
  - 2.1 *Korsvirkerakenne*
  - 2.2 *Strömforsin tiiliruukki*
  - 2.3 *Vaasanlinnan ympäristön muutokset*
3. *Rakennushistorialliset vaiheet*
  - 3.1 *Rakentaminen ja 1800-luvun käyttö*
  - 3.2 *1900-luvun alun käyttö ja muutokset*
  - 3.3 *Muutos asunnoiksi 1946-1973*
    - 3.3.1 *Piirrosaineisto*
    - 3.3.2 *Julkisivupiirokset 1946*
    - 3.3.3 *Pohjapiirokset 1947*
    - 3.3.4 *Julkisivupiiirros 1966*
    - 3.3.5 *Maantasokerros -67, -69 ja 73*
    - 3.3.6 *Ullakkokerros 1973*
  - 3.4 *Tiilitehtaan purun vaikutukset*
  - 3.5 *2000-luvun muutokset ja korjaukset*
4. *Säilyneisyys ja kerrostumat*
  - 4.1 *Julkisivut ja rakennusosat*
    - 4.1.1 *Julkisivu itään*
    - 4.1.2 *Julkisivu länteen*
    - 4.1.3 *Julkisivu pohjoiseen*
    - 4.1.4 *Julkisivu etelään*
    - 4.1.5 *Vesikatto ja yläpohja*
    - 4.1.6 *Seinä rakenteet*
    - 4.1.7 *Perustukset, kellari ja lattiat*
    - 4.1.8 *Ovet*
    - 4.1.9 *Ikkunat*
  - 4.2 *Sisätilat*
    - 4.2.1 *Ensimmäinen kerros*
      - 4.2.1.1 *Asunto nro. 1*
      - 4.2.1.2 *Asunto nro. 3 ja 4*
      - 4.2.1.3 *Asunto nro. 6*
    - 4.2.2 *Toinen kerros*
      - 4.2.2.1 *Asunto nro. 5*
      - 4.2.2.2 *Varastot ja sähköpääkeskus*
      - 4.2.2.3 *Asunto nro. 2*
5. *Johtopäätökset*
6. *Lähteet*
Liitteet

I Johdanto

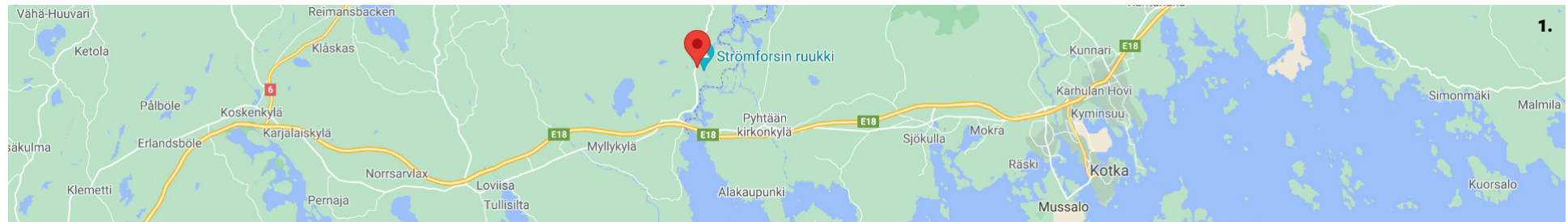
1.1 Tehtävän kuvaus ja menetelmät

Loviisan kaupungin kaupunkisuunnitteluosasto tilasi Aie Arkkitehdeilta keväällä 2021 rakennushistoriaselvityksen Strömforsin Vaasanlinnasta. Selvityksen tarkoituksena on kertoittaa Strömforsin uuden asemakaavan suunnittelutyötä varten Vaasanlinnan käyttö- ja muutoshistoriaa, rakennushistoriallista arvoa ja merkitystä Strömforsin kulttuuriympäristölle.

Vaasanlinna sijaitsee Loviisassa, Strömforsin ruukin Ruukintien pohjoispuolella Yläpajasta luoteeseen. Se on vuonna 1806 rakennettu panimorakennus, joka koostuu kahdesta kerroksesta. Rakennuksella on vuonna 1946 tehty tiilirunko, jossa saattaa olla jäänteitä 1800-luvun seinä rakenteista. Vaasanlinna on muutettu kokonaan asuinkäyttöön 1940-luvulla ja se on säilynyt samassa käytössä tutkimus-
hetkeen.

Laadittu selvitys koostuu neljästä osasta sekä liitteistä. Tausta-osuudessa käydään lyhyesti lävitse Vaasanlinnan alkuperäisen runkoratkaisun, korsvirkerakenteen historiaa sekä Strömforsin tiiliruukin kokonaisuuden historiaa, joka liittyy vahvasti Vaasanlinnan ympäristön muutoksiin. Rakennushistoriakapaleessa esitellään Vaasanlinnan historiaa sekä kokemia muutoksia sen valmistumishetkestä nykytilaan. Sitä seuraavassa säilyneisyys ja kerrostumat katsauksessa käydään lävitse diagrammeihin ja kuviin Vaasanlinnan rakennusosien säilyneisyyttä ja rakennuksessa havaittavissa olevia aikakerrostumia. Viimeiseksi johtopäätökset osiossa esitetään tutkimuksen aikana syntynyt näkemys Vaasanlinnan rakennushistoriallisesta ja kulttuurihistoriallisesta arvosta.

Tässä tutkimuksessa käytetyt tärkeimmät lähteet ovat vuoden Ruotsin kansallisarkiston arkistoimat vuoden 1809 palovakuutusasiakirjat; Trifonoffin vuonna 1939 kuvaama dokumenttielokuva; Theodor Lindqvistin vuonna 1945 tekemä pohja- ja leikkauspiirros Vaasanlinnasta; Merja Härön vuonna 1994 kirjoittama artikkeli kokoelmassa Antipasto Misto; Asunto-osakeyhtiö Vaasanlinnan omasta arkistosta löytyvä kokoelma rakennuspiirustuksia 1940-luvulta lähtien; ruukkilaisten haastattelut sekä 21.5.2021 Vaasanlinnaan tehty kenttätutkimus. Vaasanlinnan rakenteet on pääasiassa verhottu joko rappauksin tai tapetein, mikä vaikeuttaa seinärakenteisiin tehtävää ajoitusta sekä arviointia. Rakennus oli kenttätutkimuksen aikana tavallisessa asuinkäytössä.

1.2 Rakennuksen perustiedot

Nimet:	<i>Vaasanlinna</i>
Osoite:	<i>Ruukintie 10 E</i>
Kylä:	<i>Ruotsinpyhtään ruukki</i>
Kaupunki:	<i>Loviisa</i>
Maakunta:	<i>Uusimaa</i>
Kiinteistötunnus:	<i>B12</i>
Omistaja:	<i>Asunto-osakeyhtiö Vaasanlinna Oy</i>
Kerrosala:	<i>Noin 530 m² *</i>
Kerroksia:	<i>Kaksi + kellari</i>
Rakennusvuosi:	<i>1806¹</i>
Rakennuttaja:	<i>Virginia af Forselles</i>
Vanha kunta:	<i>Ruotsinpyhtää</i>
Vanha pitäjä:	<i>Pyhtään pitäjä</i>
Vanha talonnumero:	<i>B12 (Strömfors tehdasalueen kartta 1956)</i>
Vanha maakunta:	<i>Itä-Uudenmaan maakunta</i>
Vanha lääni:	<i>Etelä-Suomen lääni (2009), Uudenmaan lääni (1997)</i>
Aikaisemmat omistajat:	<i>Af Forselles, A. Ahlström Oy</i>

¹ RA (1806); Härö (2000); Björkman (1994)

* Kerrosala on tätä tukimusta varten muodostettu käsinmittausten perusteella.

1.3 Kaavatilanne ja suojelu

Strömforsin ruukkiyhdyiskunta kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin (RKY) ja valtakunnallisesti merkittävään Kymijoen laakson maisema-alueeseen. Aluetta kaavoitettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1965 rakennuskaavalla, joka jäi osittain toteutumattomaksi. Jo ensimmäisessä kaavassa ilmaistiin alueen rakennuskannan suojelutarve. Rakennuskaavaa on sittemmin viety eteenpäin 1990-luvulla ja osayleiskaavan työstö alkoi ennen kuntaliitosta 2000-luvulla. Asemakaavan työstäminen alueelle aloitettiin 2020-luvulla.

Vaasanlinna on merkitty vuoden 1990 rakennuskaavaan SR-1 merkinnällä, jota on kuvattu seuraavasti:

”Suojeltava rakennus; rakennustaiteellisesti ja kulttuurillisesti arvokas rakennus, jota ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavien korjaustöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen ulkoasu ja mahdollisuuksien mukaan myös huonejako, rakenneratkaisut sekä sisustusdetaljit säilyvät alkuperäisen mukaisina. Museovirastolla on annettava mahdollisuus lausunnon antamiseen koskien purku- ja korjaustöitä.” ”Rakennus ympäristöineen tulee hoitaa sen kulttuurihistoriallisen arvon edellyttämällä tavalla.”

Kuva 3, RKY-alueen raja Strömforsin alueella. Vaasanlinna merkitty karttaan punaisella.

2 Tausta

2.1 Korsvirkerakenne

Euroopassa korsvirke- tai hirsiristikkorakenne tunnetaan jo Rooman imperiumin ajoilta, jolloin Vitruvius esitteli rakenteen nimellä Opus Craticium Arkkitehtuurin kymmenessä kirjassa. Vitruviuksen sanat eivät kuitenkaan ole ylistäviä, vaan painottavat rakenteen paloarkuutta ja epäsiisteyttä muun muassa helposti halkeilevan rappauksen takia.¹ Esimerkkejä rakenteesta on säilynyt hautautuneena muun muassa Herculaneumissa vuodelta 79. Korsvirkerakenne ei kuitenkaan ollut roomalainen keksintö, vaan sitä on tavattu myös aikaisemmissa Välimeren kulttuureissa. Muualla maailmassa rakenne on ollut laajalti käytössä esimerkiksi Aasiassa.²

Vitruviuksen asettamasta kritiikistä huolimatta korsvirkerakenne on ollut erittäin yleinen tekniikka. Rakenne perustuu hirsiristiksoon, joka täytetään toisella materiaalilla. Yleisimpiä täytemateriaaleja ovat olleet savi, maasekoitteet, kivi ja tiili. Espanjassa korsvirkerakenteesta esiintyy myös harvinaisempaa variaatiota, jossa kehikko on tiilistä ja täyteaine maata.⁴ Täytekentät on saatettu rapata, mutta hirttä ei yleensä ole ylitetty, sillä puun kosteuslaajeneminen aiheuttaa rappauksen halkeilua. Hirsiristikon tyyli ja tiheys vaihtelee alueittain, samoin kuin rakenteiden tavoiteltu korkeus. Tekniikka on kuulunut erityisesti kansanrakentamisen piiriin, mutta

Kuva 4, Tiilitäytteinen korsvirkekaupunkitalo Malmössä Ruotissa. Kuva otettu vuonna 1964.

viimeistään 1500-luvulla rakenteen koristeelliset ominaisuudet olivat hioutuneet huippuunsa. Puuosia kaiverrettiin, täytepaneeleihin tehtiin tiilillä koristekuvioita tai ne koristeltiin rappauksin, laatoin ja kaiveruksin.²

Rakenne yhdistetään yleensä visuaalisesti Keski-Eurooppaan, jossa korsvirkerakenne oli erityisen suosittua ennen 1800-lukua ja kokonaisia korsvirketekniikalla tehtyjä kaupunginosia on säilynyt nykypäivään. Näillä alueilla Korsvirketalot on helppo tunnistaa niiden omintakeisen estetiikan vuoksi.

Pohjoismaissa rakennetta on esiintynyt keskiajan alkupuolelta. Tiilitäytteiset ristikot ovat todennäköisesti saapuneet Keski-Euroopasta tiilenvalmistuksen taidon mukana. Eniten rakennetta on esiintynyt Ruotsin ja Tanskan alueella, siinä missä Suomessa ja Norjassa pelkästä hirrestä valmistetut rakenteet ovat olleet yleisempiä. Rakenteen käytön ja aktiivisten tiilentuotantoalueiden välillä on selkeitä yhteyksiä. Myös puumateriaalin käytön rajoittaminen 1700–1800-luvulla on avannut ovia puuta säästävälle käyttävälle tehokkaalle korsvirkerakenteelle. Rakenteen perusominaisuudet ovat olleet samankaltaisia muuhun Eurooppaan nähden: tiili- tai kivijalalle on perustettu hirsikehikko, on rytmittänyt noin 80–150 sentin levyiset tiilikentät.³

Korsvirkerakenteen yleisin ongelma on rakenteen taipuminen tai vääntyminen. Rakenne on kohtalaisen joustava, mikä tekee siitä erityisen kestävä maanjäristysalueilla. Toisaalta samalla johtuen maaperämuutoksista, puuosien epäsäännöllisyydestä, rakenteen virheestä tai diagonaalisen tuen vajavuudesta, tämä jousto voi myös pitkällä aikavälillä aiheuttaa näkyviä vääntymiä rakenteessa. Eri täyttemateriaalit tarjoavat rakenteelle lisävakautta. Esimerkiksi tiilitäyte saattaa auttaa rakennusta pitämään muotonsa ja ohjaamaan kattorakenteisiin kohdistuvia voimia maahan. Useimmiten vääntymisen aiheuttaja on maanvajoaminen, ongelma perustuksissa tai surkastunut pilari.

Pohjoismaissa esiintyy jonkin verran korsvirkerakennuksia, joissa seinärakenne on rapattu kokonaisuudessaan piiloon. Näissä rakennuksissa rakenteen erottaminen yksiaineisista rungoista voi olla haastavaa, mikäli rappaus on hyväkuntoinen. Mikäli seinissä on havaittavissa vääntymiä, voi esittää epäilyksen korsvirkerakenteesta. Erityisesti eri kerroksien väliset paraabelimaiset kaartteet ovat korsvirkerakenteelle tyypillisiä.²

- 1 *Vitruvius, De Architectura, Book II, Chapter 8, paragraph 20.*
- 2 *Britannica, (n.d). Half-timber work.*
- 3 *Copani (2007)*
- 4 *Dethier (2019), s. 52*

2.2 Strömforsin tiiliruukki

Strömforsin tiiliruukin tarkka toiminnan aloitusvuosi ei ole tiedossa, mutta tämä tapahtui 1750-luvun tienoilla. Se oli viimeisiä uusia laitoksia, jonka Strömforsin perustajajäsenet Anders Nohrström ja Jakob af Forselles ehtivät perustaa elinaikanaan. 1750-luvun tienoilla tiiliruukkeja perustettiin paljon Etelä-Suomen alueella ja omavaraisuuden ihannointi sekä useat perustettavat linnoitukset nostivat tiilen kysyntää. Strömforsia lähinnä oli Loviisan linnoitus-työmaa, joka oli todennäköisesti ruukin tiilitehtaan perustamissyys. Ruukissa itsessään ei tehty täysin tiilirunkoista rakennusta vielä seuraavaan yli 50 vuoteen. Syy tälle oli aluksi todennäköisesti tilausten täyttämistarve muille rakennustyömaille, mutta sen jälkeen tiilitehtaan hiljeneminen johtui mahdollisesti ruukin omistajuuden hajautumisesta perikunnalle ja siitä seuranneista haasteista sekä johtajuuden puutteesta. Uusi kukoistus saapui vasta 1700–1800-lukujen vaihteessa, kun omistukset siirtyivät yhden suvun, af Forsellesien haltuun.^{1,2}

Alun perin ponnistus tiilitehtaan rakentamiselle oli merkittävä, sillä sitä varten avattiin uusi kanava länteen päin hieman ennen koskea. Näin vesivoimaa voitiin lisätä viemättä voimaa rau-

Kuva 5. Mittauspiirustus vuodelta 1945 ennen tiiliruukin purkamista. Vaasanlinna merkitty punaisella.

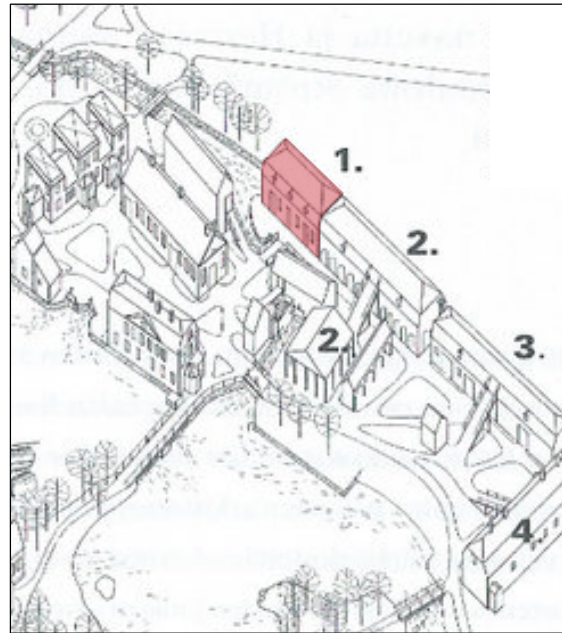

dantaonnalta. Uoman sijainti vaikutti lähes sata vuotta myöhemmin myös uuden naulapajan paikan valintaan, sillä manufaktuuripajan ränni päätettiin lopulta johtaa samaan uomaan. Tiiliruukin ensimmäinen rakennuskokonaisuus koostui käyttötarkoitukseensa rakennetuista latomaisista laitosrakennuksista. Siihen kuului alun perin ainakin tiilikrana, eli savimylly sekä tiiliuuni ja mahdollisesti jonkinlainen varasto tiilien kuivaamiseen. Tältä ajalta ei ole säilynyt karttoja, joista tarkkaa kokonaisuutta voitaisiin hahmotella.³

Ensimmäiset kartat ovat 1800-luvun alkupuolelta, jolloin ruukin uudistaminen oli kovassa vauhdissa. Myös tiiliruukin uuni uusittiin vuonna 1805, samoihin aikoihin, kun sen pohjoispuolella sijaitsevan Tallinmäen rakennuskantaa alettiin myös uudistaa. Vuonna 1809 tiilikranaa laajennettiin ja sen jälkeen myös uusissa rakennuksissa nähtiin enemmän ruukin omaa tiiltä. Ensin valmistui tiiliruukin suurin uudisrakennus, uusi tiilikuivaamo vuonna 1805. Sen ulkoseinät oli toteutettu tiilisellä arkadikaarirakenteella ja sisällä pilaristo oli hirsinen. Kuivaamon alakerrassa oli kuivatustila ja yläkerrassa varastoitiin viljaa, suolaa ja rautatuotteita.¹ Seuraavaksi valmistuivat panimo ja talli, jotka tehtiin korsvirkerakenteella: rakennuksilla oli hirsirunko, joka oli täytetty tiilellä. Viimeiseksi Tallinmäen kokonaisuudesta valmistui kokonaan massiivitiilirunkoinen navetta

vuonna 1809. Viimeisenä rakennuskokonaisuuteen valmistui pieni tiiliruukin aitta vuonna 1836 ainoana kokonaisuuteen kuuluvana rakennuksena uoman eteläpuolelle. 1800-luvun alussa tiiliruukin kokonaisuuteen oli tehty myös katosmaisia varastoja, jotka näkyvät Trifonoffin elokuvassa. (s. 7)^{1,2,3}

Itse tiilitehtaan tuotannosta ei tämän tutkimuksen sisällä löydetty tarkempaa tietoa.

Kuva 6, Aksonometria tiiliruukin rakennuksista ennen 1950-lukua. Härö Arkkitehdit Oy. Inka Lindblad. Nro 1, Vaasanlinna, Nro 2, tiilikuivaamo, Nro 3, Talli, Nro 4. Navetta. Punaisella Vaasanlinna.

Tehtaan tuotevalikoimaan lisättiin ilmeisesti kattotiili noin 1830–50-luvulla, sillä niihin aikoihin Sahamäen asuinrakennusten kattoja korjattiin tiilisiksi ja myös uuden manufaktuuripajan katto tehtiin tiilestä vuonna 1857.^{1,2}

Tiiliruukin kokonaisuudesta paras dokumentaatio on aiemmin mainittu Trifonoffin dokumenttielokuva vuodelta 1939. Elokuvassa välittyä tiiliruukin useiden katosten ja tuotantorakennusten Strömforsin pohjoispuolelle luoma keskittymä, joka myös erotti tallinmäen maataloustoiminnan päärakennuksesta ja rautalaitoksista. Vaikka tiilentuotanto oli Strömforsille sivutoimista, tehtaan kokonaisuus vei lähes saman maa-alan kuin takkiraudan jalostus.

Strömforsin tiiliruukissa tuotettiin tiiliä vielä ruukin omiin tarpeisiin 1800-luvun lopussa, kun ruukin pohjoispuolelle suunniteltiin uutta kartanoa, jonka toteutus pysähtyi kivijalan valmistumiseen taloushuolien vuoksi. Rakennusta varten valmistuneet ylijäämätiilet käytettiin sen sijaan Loviisan kirkkoon. Viimeisen kerran tiiliä valmistettiin 1940-luvulla, kun Ahlströmin uusi keinohartsitehdas rakennettiin entisen lautatarhan tilalle ruukin itäpuolelle. Tiiliruukin rakennukset seisoivat muutaman vuoden tyhjiään, kunnes 1950-luvulle tultaessa Ahlström luopui kaikista vanhan teollisuuden laitoksista muoviteollisuuden noustua kannattavimmaksi tulevaisuuden suunnitelmaksi. Osa tiiliruukin laitoksista purettiin heti ja ainoastaan Tiiliruukin

Kuva 7a, Tiilikuivaamo arkadikaarineen.

Kuva 7b, Maasilta tiilikuivaamoon.

Kuva 7c, Tiilitehtaan vesipyörä oli ainoa kattamaton vesipyörä ruukissa.

Kuvassa 7d, Näkymä panimon edestä kohti pohjoista, tiilikuivaamon maasilan alitse.

aitta sekä tiilikuivaamo jäivät paikoilleen. Tiili-kuivaamon pohjoispäätty kuitenkin romahti pian tämän jälkeen ja rakennus purettiin kokonaan. Tiilitehtaiden oma täytettiin purkutyön yhteydessä aina Yläpajan poistorännille saakka. Täytön tehtiin mahdollisesti koska vanha puusilta ei olisi kestänyt uusien kuorma-autojen painoa ja liikennettä tallinmäelle, jonne osa tehtaan varastoista oli siirretty.^{2,3,4}

Tiiliruukin katoaminen ruukkimiljööstä on erityisesti tiilikuivaamon osalta jättänyt selkeän aukon ruukin pohjoispuolen kokonaisuuteen. Panimon, kuivaamon ja tallin muodostama pitkä valkoiseksi rapattujen mansardikattoisten rakennusten sarja on inspiroinut useita Strömforsia maalanneita taiteilijoita sekä valokuvaajia. Tiilikuivaamosta on ennen sen romahdusta tehty mittauspiirustukset, joista voidaan paremmin ymmärtää suurieliisen rakennuksen yksityiskohtia ja asettumista naapurirakennusten väliin.

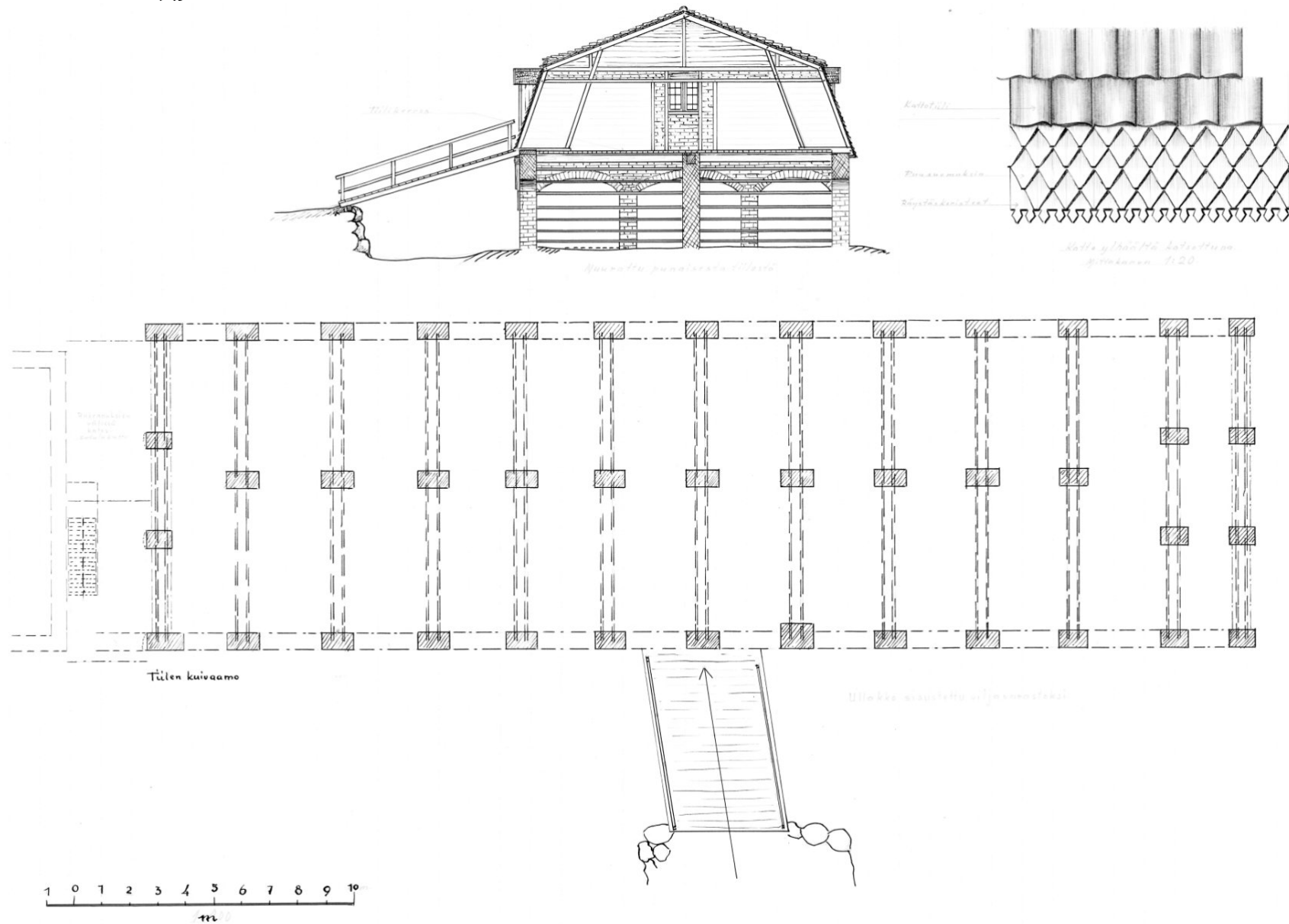
1 Sirén, 1971, s. 34

2 Härö, *Antipasto Misto*, s. 211

3 Trifonoff, 1939

4 Jari Excell, 2021

Kuva 8. Lindqvistin Mittauspiirustus
tiilikuivaamosta vuodelta 1945.

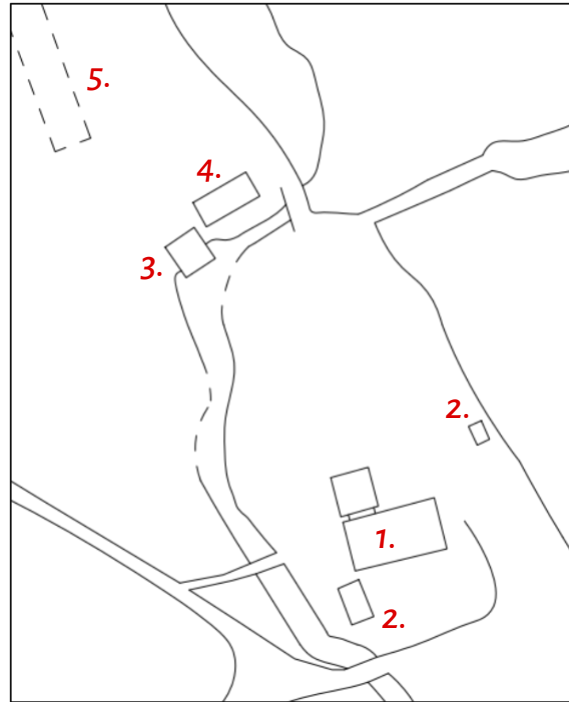
2.3 Vaasanlinnan ympäristön muutokset

Vaasanlinnan ympäristöön on eniten vaikuttanut Strömforsin tiiliruukin luominen ja myöhemmin purku. Tiiliruukin perustamisen jälkeen ensimmäiset suuremmat muutokset sijoittuvat Virginia af Forsellesin rakennuskauden ytimeen, vuosiin 1800–1810.

Tiiliruukin rakennuskantaan liittyvien muutosten lisäksi keskeisiä kehityskaaria olivat ensin Armonlinnan rakentaminen joen verrelle sekä naulapajan rakentaminen vanhan päärakennuksen pohjoispuolelle. Paja valmistui vuonna 1846 suurin piirtein keskelle päärakennuksen pihaa. Kun rakennusta laajennettiin vuonna 1857, se liittyi melkein kiinni vanhan päärakennuksen keittiösiipeen. 1800-luvun lopussa alue tiivistyi vielä hieman lisää hiilimakasiinilla. Vanha päärakennus ja sen keittiösiipi korvattiin Ahlströmin omistuksessa uudella konttorirakennuksella vuonna 1892.

Viimeinen suuri muutos tapahtui lähes 50 vuotta myöhemmin, kun 1950-luvulla tiiliruukin uoma täytettiin ja siihen liittyvät rakennukset Vaasanlinnaa ja tiiliruukin aittaa lukuun ottamatta purettiin. Purettujen rakennusten tilalle on lisätty kaksi autotallia sekä 2000-luvulla esiintymislava.

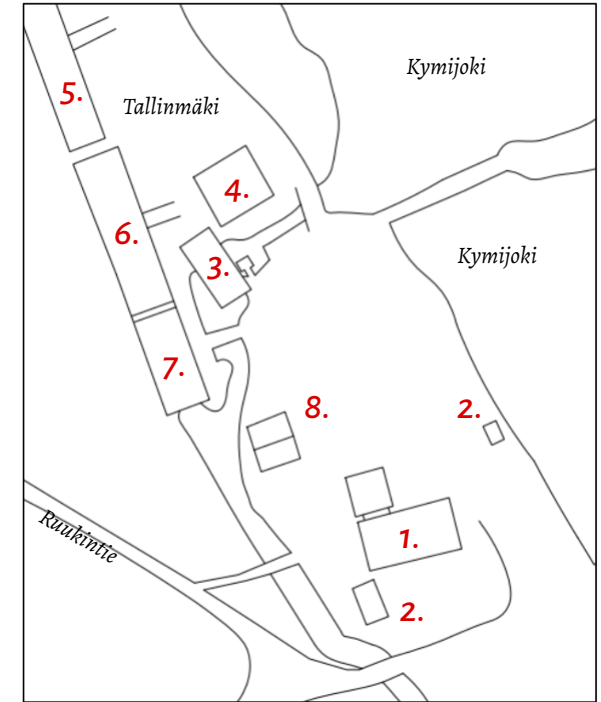
Kuvat 9a-e. Tiiliruukin alueen kehittyminen.
Diagrammisarja sivut 9-10.

1780

1. Vanha päärakennus
2. Päärakennuksen talousrakennuksia
3. Tiilikrana
4. Tiiliuuni
5. Mahdollisesti vanha talli

Tämä diagrammi on tehty kirjallisten lähteiden pohjalta, sillä karttoja 1700-luvulta ei löytynyt tutkimuksessa. Katkoviivalla on merkitty pääteltyjä osuuksia.

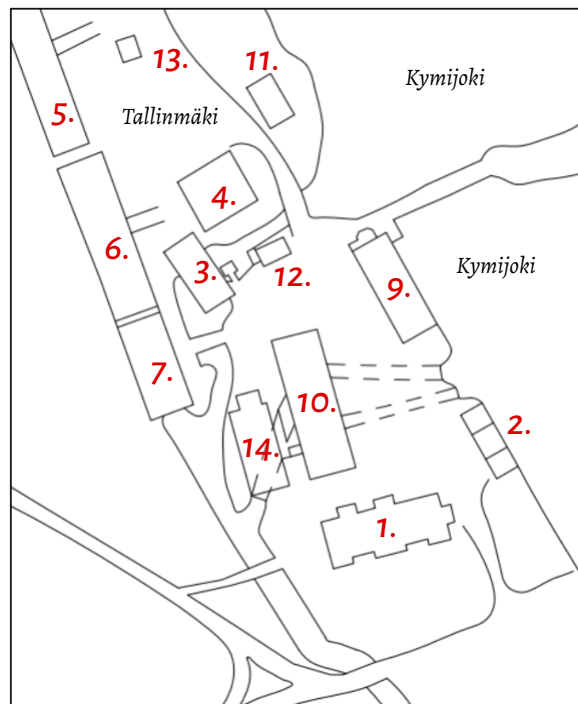
1810

1. Vanha päärakennus
2. Päärakennuksen talousrakennuksia
3. Savimylly/Tiilikrana, uusittu
4. Tiiliuuni, uusittu
5. Uusi talli
6. Uusi tiilikuivaamo
7. Panimo ja polttimo
8. Tuntematon varastorakennus

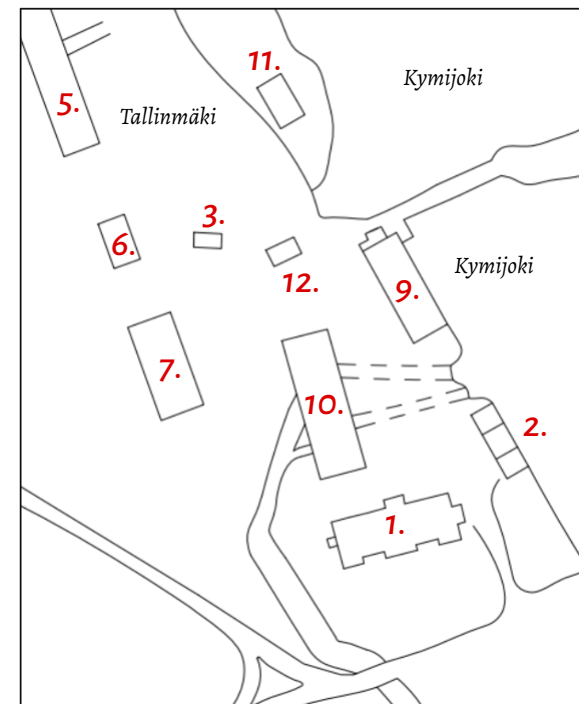
1846

1. Vanha päärakennus
2. Letkumakasiini
3. Savimylly/Tiilikrana
4. Tiiliuuni
5. Talli
6. Tiilikuivaamo
7. Panimo ja polttimo
8. -
9. Armonlinna
10. Naulapaja
11. Kärryvaja
12. Tiiliruukin aitta

1892

1. Uusi päärakennus
2. Letkumakasiini
3. Savimylly/Tiilikrana
4. Tiiliuuni
5. Talli
6. Tiilikuivaamo
7. Panimo ja polttimo
8. -
9. Armonlinna
10. Laajennettu Yläpaja
11. Kärryvaja
12. Tiiliruukin aitta
13. Vaakahuone
14. Hiili/puuvarasto

2021

1. Uusi päärakennus
2. Letkumakasiini
3. Esiintymislava
4. -
5. Talli
6. Uusi autotalli
7. Panimo ja polttimo
8. -
9. Armonlinna
10. Yläpaja
11. Uusi autotalli
12. Tiiliruukin aitta
13. -
14. -

3 Rakennushistorialliset vaiheet

3.1 Johdanto

Tässä rakennushistoriaselvityksessä Vaasanlinnan menneisyyttä esitellään löytynyt lähde kerrallaan ja pyritään nostamaan esiin niiden solmukohtia sekä mahdollisia ristiriitoja. Jo tässä vaiheessa voidaan todeta, että Vaasanlinnaa on 1940-luvulla peruskorjattu niin merkittävästi, että rakennus voidaan nähdä lähes kokokaan rakennetuksi uudelleen. Tästä johtuen alkuperäistilasta pyritään muodostamaan lähinnä yleiskäsitys, johon 1940-luvun korjausta voidaan verrata ja muun muassa palovakuutusasiakirjoja käsitellään hieman kevyemmin, kuin muissa tämän rakennushistoriaselvityssarjan raporteissa.

Kuva 10, Ote Trifonoffin elokuvasta vuodelta 1939. Näkymä Vaasanlinnan edestä länteen. Rakennuksen edessä on kanavan ylittävä silta. Ikkunan yllä näkyy koristeaihe.

3.1 Vaasanlinnan rakentuminen ja muutokset ennen vuotta 1946

Strömforsin Vaasanlinna valmistui vuonna 1806 ruukin viinanpolttimoksi ja olutpanimoksi.¹ Nykyisen kutsumanimensä se sai vasta 1900-luvulla, kun huhun mukaan rakennuksessa oli asunut ruukilla töissä olleita vankeja Vaasasta. Panimon oli osa ruukinpatruuna Virginia af Forsellesin rakennusuudistuksia Strömforsissa, johon kuuluivat Ruukintien pohjoispuolelta myös tiilikuivaamo (1805), Talli (1807) ja Navetta (1809). Vaasanlinnan itäpuolella sijainneen 1750-luvulla perustetun tiiliruukin rakennuksia uusittiin myös samoihin aikoihin. Tallin ja Navetan paikalla tiedetään olleen aikaisemmin samassa käytössä olleet rakennukset, jotka paloivat ruukin laajassa tulipalossa vuonna 1805. Vaasanlinnan ja tiilikuivaamon paikalla ei tiedetä olleen aikaisempia rakennuksia.²

Vaasanlinnan suunnittelija ei ole tiedossa, eikä rakennuksesta ole löytynyt piirroksia 1800-luvulta. Rakennustöistä oli vastuussa mitä todennäköisimmin Virginia af Forsellesin luottorakennusmestari Anders Saxen sekä ruukin muurarimestari Anders Ström, jotka mainitaan vuoden 1832 palovakuutusasiakirjoissa.² On hyvin todennäköistä, ettei Vaasanlinnalla ollut erikseen suunniteltavaa nimekstä arkkitehtiä, vaan se on syntynyt vielä 1800-luvun alulle tyypillisesti rakennusalan ammattilaisten yhteistyössä 1700-luvun mallikirjojen typo-

logioihin ja yleisiin tyyliohjeisiin nojaten.

Vanhin lähde, jossa kuvataan Vaasanlinnan alkuperäistilaa ovat vuoden 1806 palovakuutusasiakirjat. Niihin viitataan myös arkkitehti Merja Härön vuonna 2000 julkaisemassa artikkelissa, jossa Härö oli tutkinut lyhyesti myös Vaasanlinnaan liittyvää piirroskokoelmaa. Palovakuutusasiakirjoissa Vaasanlinnan kerrotaan olevan rakennettu luonnonkiviperustukselle korsvirkerakenteella, jossa on tiilitäytteiset seinät. Rakennuksen alkuperäisiksi mitoiksi annetaan noin 25 x 10,5 metriä. Maantasokerroksen ikkunoita kerrotaan olevan kolmetoista kappaletta ja osassa niistä mainitaan olevan kalterit. Rakennuksessa mainitaan olevan panimo- ja viinanpolttimo, leipomo, kammareita sekä varasto.³

Palovakuutusasiakirjojen kuvauksessa huomio kiinnittyy erityisesti Vaasanlinnan runkoratkaisuun, jonka kerrotaan olevan korsvirkeinen. Vuosina 1800–1810 Strömforsiin rakennettiin useiden pienempien oheisrakennusten lisäksi viisi suurta uudisrakennusta, joista Talli ja panimo toteutettiin korsvirkerakenteella ja kaikki muut toisistaan eriävin metodein (mm. massiivisavi ja massiivitiili). Tämä eri metodien kokeileminen on tehnyt aikalaisrakennuksista rungoiltaan yksilölliset, vaikka ne kaikki noudattavat saman kustavilaisen arkkitehtuurin piirteitä ja ovat raken-

nusosiltaankin hyvin samankaltaisia. Kuten aikaisemmin mainittiin, myös tiiliruukin rakennusten uudistukset sijoittuivat samaan aikaan. Tuotannon tehostaminen oli mahdollisesti suorassa yhteydessä alkavien rakennushankkeiden kanssa, eikä tiilestä rakennusmateriaalina ollut puutetta. Se voi olla yksi syy korsvirkerakenteen valintaan, joka on yleisempi alueilla, joissa tiilestä ei ole pulaa, mutta puuta pyritään säästämään. On mahdollista, että Vaasanlinnan ja Tallin rakenneratkaisut olivat eräänlainen siirtymävaihe Strömforsin rakennushistoriassa hirsirakenteista massiivitiilirakenteisiin. Se tarjoaisi yhden selityksen miksi vasta vuoden 1809 Navetta valmistui täysin tiilestä muiden kokeilujen jälkeen. Tässä tutkimuksessa ei löytynyt aiempaa suomalaisesta korsvirkerakentamisesta tehtyä tutkimusaineistoa, minkä vuoksi tämän tutkimuksen piirissä ei voida esittää suoria väittämiä siitä kuinka harvinainen Vaasanlinnan alkuperäinen toteutus oli ajalleen. Strömforsissa rakennetta ei kuitenkaan tiedettävästi ole käytetty Vaasanlinnan ja Tallin lisäksi muissa rakennuksissa.¹

Siirryttäessä pohtimaan rakennuksen ulkoista olemusta otetaan tarkasteluun vanhimmat kuvallisen lähteet, joissa Vaasanlinna esiintyy. Ne ovat vuoden 1929 maalaus Tallinmäen rakennusrivistöstä Ruukintieltä kuvattu-

Kuva 11, Maalaus vuodelta 1929.

Kuva 12, Valokuva 1900-luvun alusta. Vaasanlinnan länsijulkisivun aukotus eroaa nykytilasta.

na; 1900-luvun alussa hyvin samasta kohtaa otettu valokuva; sekä vuonna 1939 Strömforsissa kuvattu Trifonoffin dokumenttielokuva, jossa Vaasanlinnaa on kuvattu muutamien kymmenien sekuntien ajan osana Tallinmäen ja tiiliruukin kokonaisuutta. Kuvista voidaan todeta Vaasanlinnan olevan arkkitehtonisilta piirteiltään hyvin samankaltainen kuin Tallinmäen muut rakennukset. Rakennus edustaa tyyliltään hillittyä kustavilaista klassismia ja sen luonteikkain osa on tylppäpäätäinen mansardikatto, jonka päädyt ovat vielä kevyesti aumatut. Kartanoarkkitehtuuriin erityisesti 1700-luvun lopulla levinnyt mansardikattotyylili on lähtöisin Turun kaupunginarkkitehti Friedrich Schröderin (1722–1789) suunnitteleman Fagervikin ruukin edustusrakennuksista.⁴ Mansardissa on molemmin puolin kolme ullakkoikkunaa ja vesikate vaikuttaa olevan maalauksen punaisen sävyn perusteella tiilestä tai Trifonoffin elokuvan mukaan ainakin alempi lape pärestä. 1940-luvulla Tallinmäen rakennuksista useammassa on ollut ylempi lape tiilestä ja alempi pärestä T. Lindqvistin mitauspiirrosten mukaan. Rakennuksen harjalla on kolme piippua.⁴

Viimeisenä Trifonoffin elokuvasta voidaan huomioida Vaasanlinnan itäpuolen maisema, jota hallitsee tiiliruukin uoma ja sen ylittävä puurakenteinen silta, joka on toiminut pääasiallisena kulkuyhteytenä Vaasanlinnaan. Sillan kaiteet on viimeistelty samalla tavalla kuin nykypäiväänkin säilyneet ruukin sillat,

Kuva 13, Hetki Trifonoffin elokuvasta. Oikealla ensin tiilikuivaamo ja sitten Vaasanlinna. Vaasanlinnan edessä on puulla katettu alue. Vasemmalla kanava ja silta.

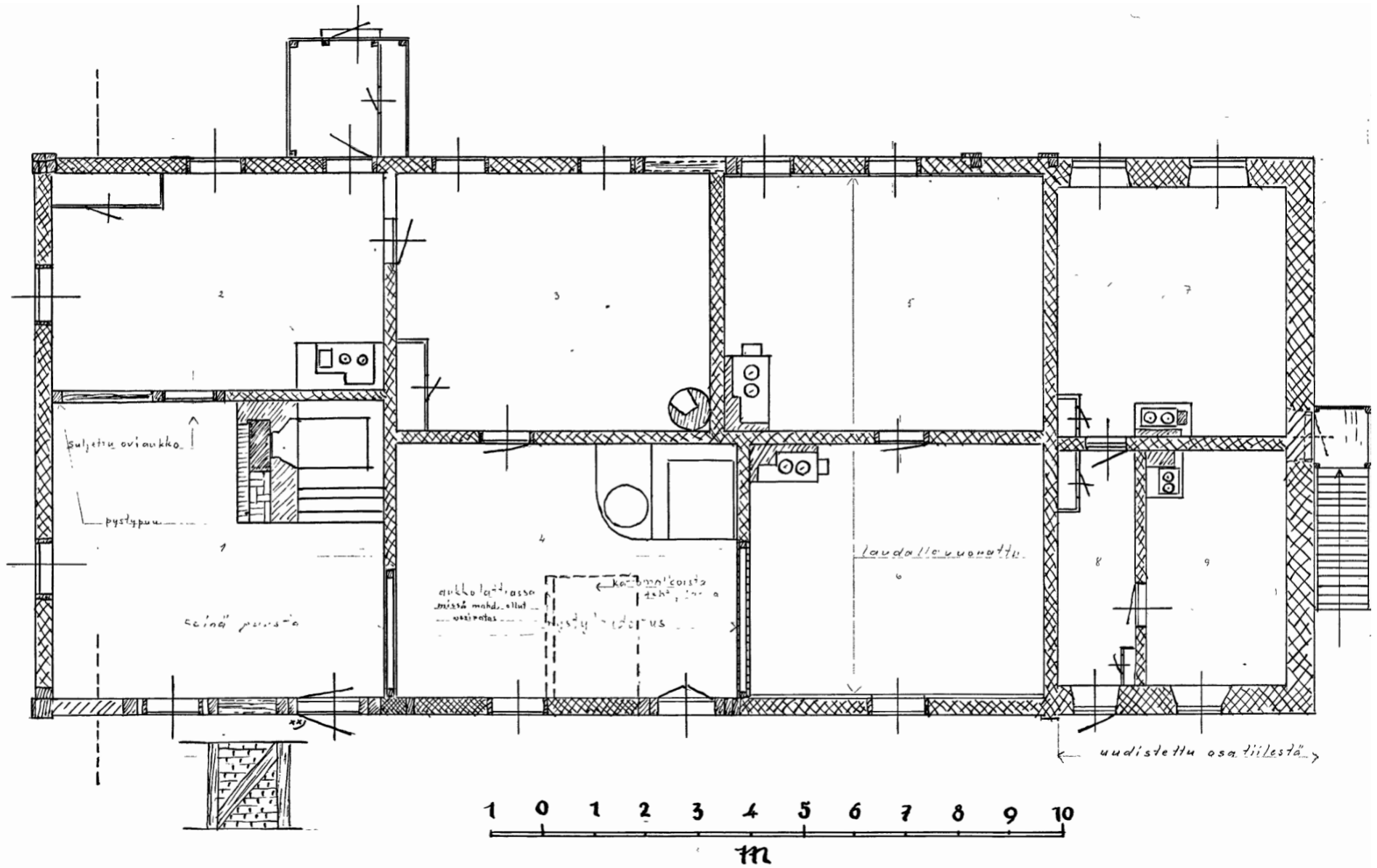
mutta sävystä päätellen kaiteita ei ollut maalattu valkoiseksi. Laudoin katettu osuus Vaasanlinnan edessä johtuu todennäköisesti rakennuksen alle johtavasta vesiuomasta.

Maantasokerroksen ikkunat vaikuttavat olevan kaksipuitteisia ja kolmeen ruutuun jaettuja puuikkunoita. Palovakuutusasiakirjojen kaltereita ei ole näkyvissä ulkopuolella, mutta on mahdollista, että ne sijaitsivat rakennuksen sisäpuolella, kuten esimerkiksi Letkumakasiini-aitassa on tehty. Rakennuksen länsipuolella erottuu sisäänkäyntiveranta. Vaasanlinnan päädyt eivät juuri näy missään kuvälähteissä kovin hyvin. Ainoastaan 1900-luvun alun valokuvassa pohjoispääty pilkottaa hieman, josta voidaan päätellä sen olleen räystääseen asti valkoiseksi rapattu, kuten muukin julkisivu. Elokuvasa ja vuosisadan alun valokuvassa voidaan huomata, että Vaasanlinnan pohjoinen naapuri on rakennettu lähes kiinni Vaasanlinnan pohjoispäätyyn ja rakennusten välille on tehty satulataiteinen katos, jonka alitse on ilmeisesti päässyt kulkemaan.

Ensimmäinen pohjapiirros Vaasanlinnasta on vuodelta 1945. Sen on tehnyt Theodor Lindqvist, joka samana vuonna piirsi useita Strömforsin vanhaan rakennuskantaan kuuluvia rakennuksia. Piirroksessa esitetään maantasokerroksen pohjapiirros, lyhyt leikkaus, yksityiskohta korsvirkeseinän toiminnasta sekä ovesta. Piirroksen antaa ensimmäistä kertaa mahdollisuuden tarkastella Vaasanlin-

Kuva 14, Hetki Trifonoffine lokuvasta. Näkymä pohjoiseen Vaasanlinnan edestä. Seinärakenne vääntyilee korsvirkkeelle tyypillisesti. Sitä on selkeästi ryitetty korjata fölarilla, mutta mahdollisesti tuloksetta.

Kuva 15, Lindqvistin mittauspiirros, 1945, pohjapiirros.

nan sisäistä maailmaa, mutta myös verrata palovakuutusasiakirjan yksityiskohtia ja pohtia rakennuksessa tapahtuneita muutoksia ennen vuotta 1945.

Ensimmäisenä voidaan huomioda, että palovakuutusasiakirjojen kuvaus tiloista voi hyvin vastata pohjapiirroksen kahdeksanjoista tilaratkaisua. Myös ikkunoiden lukumäärä on sama kuin palovakuutuksessa on ilmoitettu. Pieni rakennepiirros seinästä vahvistaa rakennuksen yhä korsvirkerunkoiseksi, mutta Lindqvist on tehnyt myös merkinnän Vaasanlinnan paksumpirakenteiseen pohjoisosaan, jossa lukee ”uudistettu osa tiilestä”. Vuoteen 1945 mennessä osa rakennuksesta on siis jo korvattu täysin tiilirakenteisena.

Pohjapiirroksen esittämästä tilanteesta päätellen palovakuutusasiakirjojen mainitsema varasto on sijainnut pohjoispäädyssä, panimo, polttimo- sekä kammarit keskiosassa ja leipomo eteläpäädyssä. Ruukkilaisten tarinoiden avulla tiedetään, että panimo oli lopettanut toimintansa jo 1900-luvun alussa, joten Lindqvistin piirroksessa keskimäinen tila, jossa sijaitsee jonkinlainen suuri tulisija ja pata, on jo pyykkituvan käytössä. Tilaan on merkitty erittäin mielenkiintoinen alue katkoviivalla, johon Lindqvist on kirjoittanut ”aukko lattiassa, missä mahd ollut vesipatsas”. Valitettavasti toisesta aukkoon liittyvästä merkinnästä ei saatu selvää. Yksityiskohta varmistaisi alueen vesikanavia kuvaavista

kartoista syntyneitä epäilyksiä siitä, että vesi on joskus kulkenut Vaasanlinnan alitse ja sen alkuperäiseen toimintaan on liittynyt vesipyörän käyttö. Tämä antaisi myös parhaan perustelun sille miksi panimo sijoitettiin tiiliruukin uoman varrelle.⁵

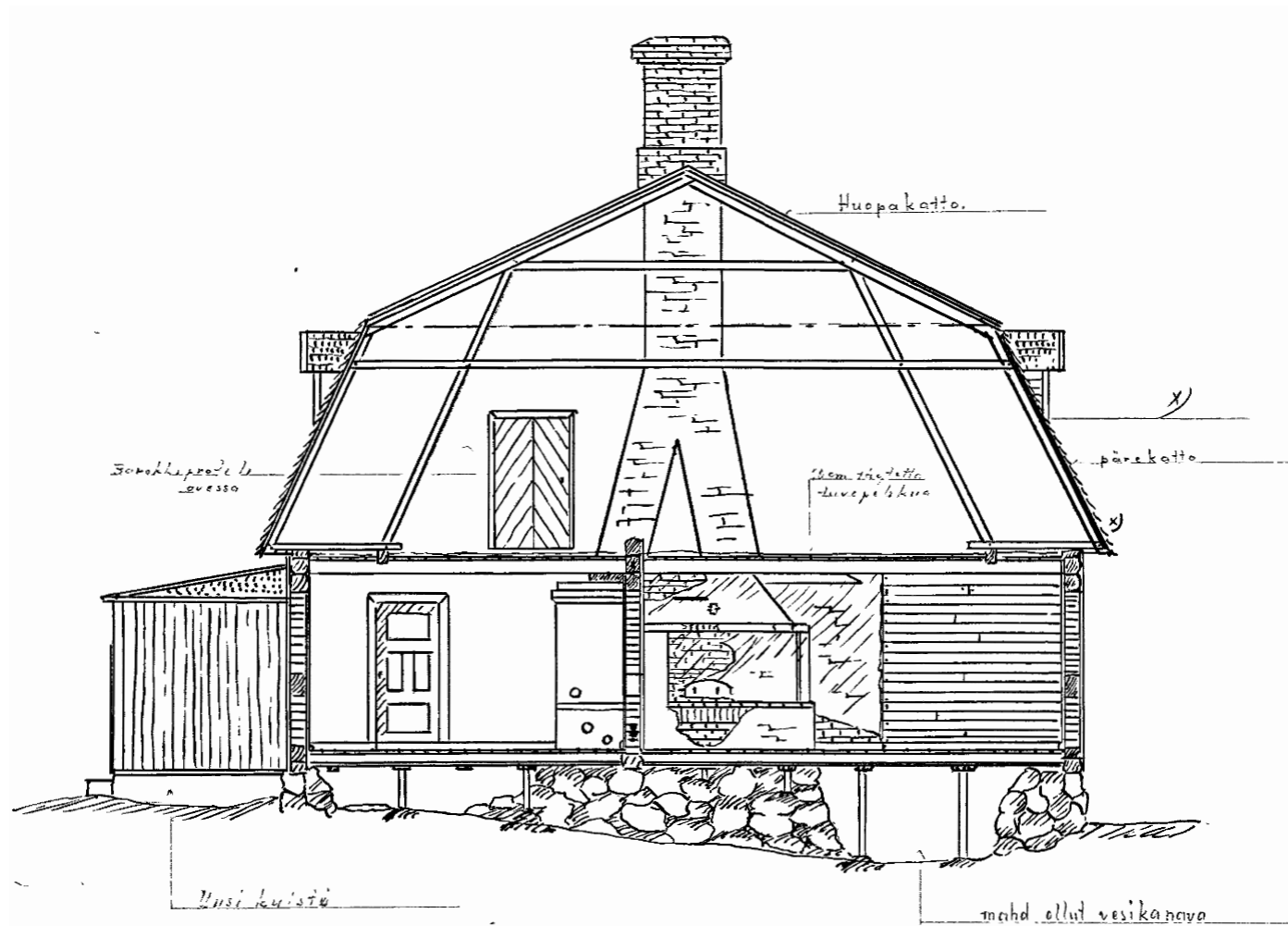
Ruukkilaisten kertomuksista myös tiedetään, että Vaasanlinnan lounaiskulmassa asui ruukin puutarhuri vielä Lindqvistin mittauspiirustuksen aikaan. Se selittää oman sisäänkäynnin puutarhan puolelle. Tila ei tästä huolimatta välttämättä alun perin ollut puutarhurin asunto, vaan voi olla, että lounaiskulman huone on kuulunut leipomon kokonaisuuteen. Tähän viittaisi myös Lindqvistin merkintä, jossa oviaukko tilojen välillä on kirjattu suljetuksi.⁵

Muita erikoisia havaintoja, joita Lindqvistin piirroksessa voidaan tehdä, ovat piirroksessa numeroille viisi ja kuusi merkittyjen tilojen ikkunaseinien merkinnät, joihin Lindqvist on kirjoittanut ”laudalla vuorattu”. Myös äsken käsitellyt pyykkituvan ja tilan kuusi välillä ollut mahdollisesti aikaisemmin avonainen osa on merkitty pystylautarakenteella suljetuksi. Valitettavasti tähän liittyen ei ole kuultu aikalaismuistelmia, eikä sen vuoksi pystytäkään tarkempia arvioita siitä, miksi kyseiset tilat olisi suljettu kokonaan käytöstä. Tiloissa on kuitenkin esitetty hellat, kuten muissakin rakennuksen kammareissa.

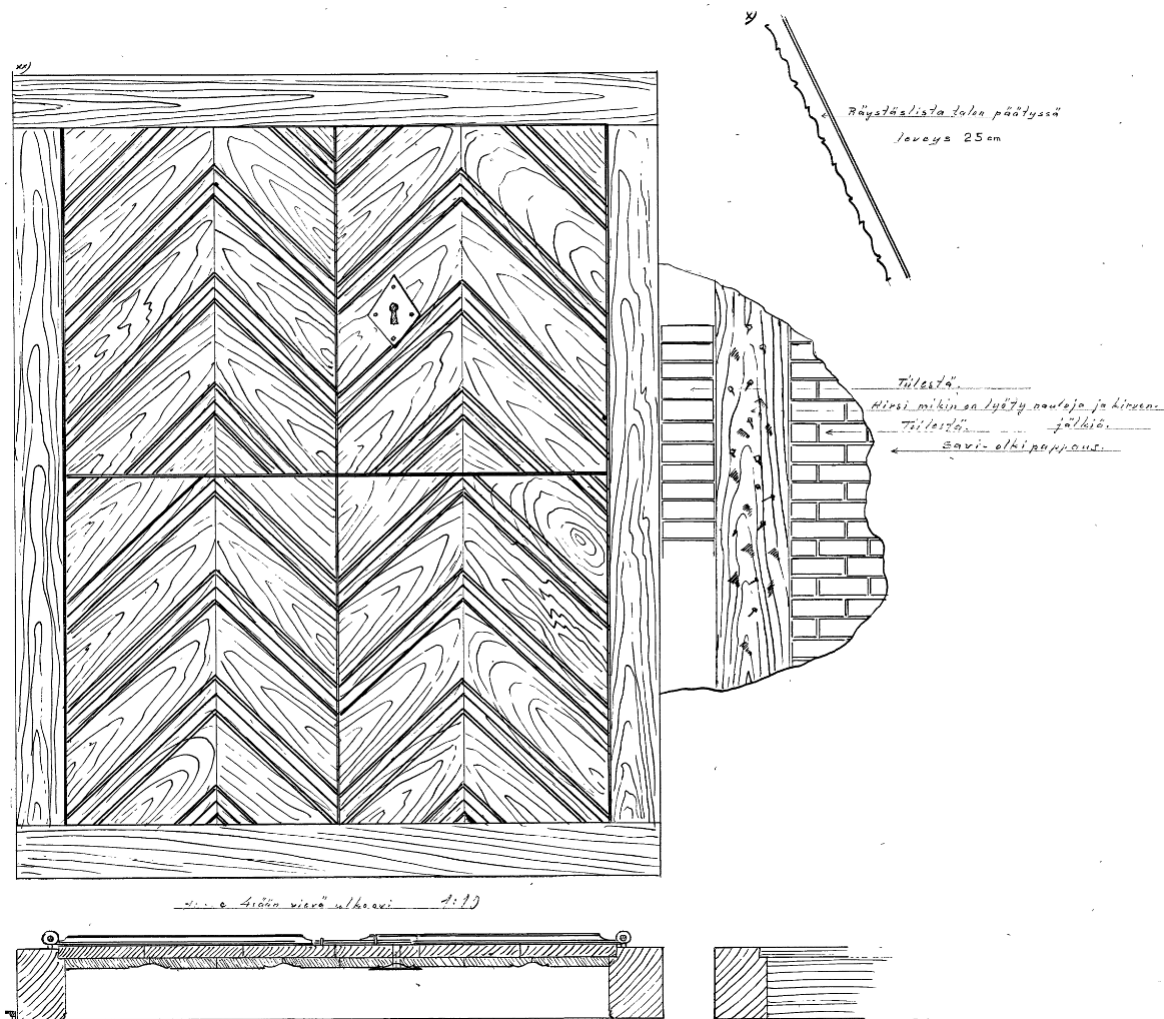
Pohjoispäädyn oletettu entinen varastotila on Lindqvistin piirroksessa selkeästi muutettu

huoneistoksi, joka koostuu kahdesta kammarrista sekä eteistilasta. Pohjoispäädyssä olevista portaista päätellen rakennuksella on myös ollut jokin tila ullakolla. Leikkauspiirros on ilmeisesti otettu eteläpäädyssä, joten sen perusteella ei vielä voida sanoa minkälainen tila pohjoispäädyssä sijaitti. Laikkauksen kohdalta ullakko vaikuttaa olevan pääasiassa kylmä. Leikkauspiirros avaa omalta osaltaan hyvin paljon Vaasanlinnan vuoden 1945 rakennetta, jonka oletetaan olevan lähellä alkuperäistä. Rakennuksen suuret tulisijat on perustettu suurelle luonnonkivirakenteelle, jonka itäpuolelle on jäänyt selkeä kanava vedelle. Eteläpäädyn leipomon uuni sekä lounaiskulman kammarin tulisija yhtyvät samaan eteläpäädyn piippuun ullakolla. Välipohjaeristeeksi on kirjattu turvepehkuu. Vesikattoteeksi on kirjattu ylemmällä lappeella huopa ja alemmalla pärekatto. Tämä eroaa Tallinmäen muiden rakennusten kateratkaisuista samana vuonna. Niillä ylemmällä lappeella on ollut puusuomus, jonka päälle on tehty tiilikate. Ottaen huomioon, että osa Vaasanlinnan tiloistakin oli käytöstä pois suljettu, voi olla, että rakennus oli piirroshetkellä jo huonossa kunnossa. Huopakatto voisi olla osa nopeasti tehtyä säilyttävää korjausta, ennen 1940-luvun lopun suurta peruskorjausta. Viimeisenä leikkauspiirroksista huomioitakoon merkintä ”uusi kuisti”, joka vahvistaa ajatuksen, että puutarhurin asunto on muodostettu vasta 1900-luvun alkupuolella.

Kuva 16, Lindqvistin mittauspiirros, 1945, leikkaus.

Kuva 17, Ote Lindqvistin mittauspiirustuksesta. Yksityiskohta ovesta ja sen liittymisestä seinärakenteeseen. Leikkauskuvassa ovessa näkyy olevan ruukin 1800-luvun rakennuskannalle tyypilliset pitkä saranat.

Tehdään vielä lyhyt katsaus piirroksessa esitettyihin detailjipiirroksiin, erityisesti ovi-
piirrokseen. Trifonoffin elokuvasta löytyy myös
sopiva hetki, jossa osa ovea näkyy dokumen-
tissa kohtalaisen selkeästi. Lähteiden välillä on
ainoastaan kuusi vuotta eroa. Esitetty ovi on
erikoinen ja poikkeaa ruukin muista 1800-
luvulle ajoitetuista ovista. Se on Tallin ja
Navetan ovien tavoin kaksiosainen, mutta
vinopaneloinnin monimutkaisuus antaa ovele
aivan erilaisen ominaisuutteen. Oven rinnalla

Kuva 18, Ote Trifonoffin vuoden 1939 elokuvasta.
Vaasanlinnan itäjulkisivun ovi pohjoispäädystä.
Kyseessä on eri ovi kuin Lindqvistin piirroksessa,
mutta rakenne on sama.

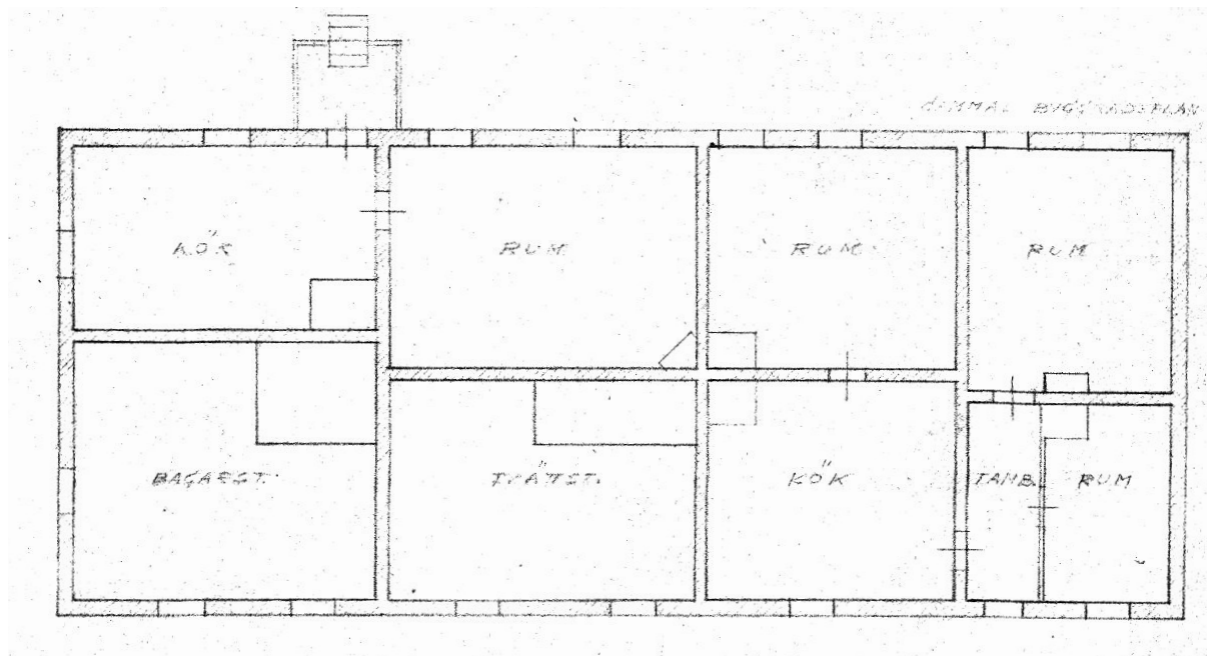
olevaa seinärakennetta esittelevässä piirroksessa on kirjattu tiilimuurauksen olleen viimeistelty saviolkirappauksella. Tämä rappausvaihtoehto tuo Vaasanlinnan pintamateriaaleissa lähemmäs Krouvinmäen Savitaloa, kuin Tallinmäen rakennuskantaa.

Viimeisenä tässä luvussa voidaan tarkastella vielä yhtä pohjapiirrosta, joka tutkimuksessa on löytynyt. Se on vuonna 1944 tehty pohjapiirros Vaasanlinnan maantasokerroksesta, joka on otsikoitu ”gammal byggnads-

plan”. Pohjapiirros vastaa suurilta osin Lindqvistin tekemää mittauspiirrosta, mutta sen suurin tuoma lisäarvo on tilojen nimeäminen. Pohjapiirroksen kautta voidaan varmistaa, että leipomo on eriytynyt omaksi tilakseen ja puutarhurin asunto muodostuu lounaiskulman keittiöstä, sekä rakennuksen keskelle jäävästä kammarista. Panimon tilojen tilalla on ”tvätst”, tvättstuga, eli pesula ja kummasakin piirroksessa umpinaiseksi esitetty keskimmäinen huoneistokokonaisuus on nimetty

huoneeksi ja keittiöksi. Aikaisemman päätelmän mukaan pohjoispääty on otettu asuin- käyttöön.

Yhteenvetona voidaan todeta Vaasanlinnan olleen ulkoisesti yhteneväinen Tallinmäen rakennuskannan kanssa, alkuperäisesti hyödyn- täneen vesivoimaa sen toiminnoissa, koke- neen käyttömuutoksia jo ennen 1940-lukua ja erityisesti rungon suhteen ollut kohtalaisen huonossa kunnossa ennen peruskorjausta. Tiukka veden läheisyys on saattanut rasittaa korsvirkerakennetta enemmän kuin kauem- pana sijainnutta Tallia, mikä selittäisi tulevan uudistuksen kokonaisvaltaisuuden.

Kuva 19, Alfred Lindqvistin vuoden 1944 piirros Vaasanlinnan ”nykytilasta”.

- 1 RA, 1806, Härö, 2001, s. 209–218; MV/RHO, 10.3.1997
- 2 Härö, 2001, s. 217; RA, 1832, bild 52, 58.
- 3 RA, 1806; Härö, 2001, s. 209–218;
- 4 Koskinen, 2013, s. 12–17; Wijnblad, 1755
- 5 Rautakorpi, s. 188, Alf Nykänen; Haastattelu, Haapala, K. 29.7.2021

3.3 Muutos asunnoiksi 1946-73

Kun Ahlström päätti siirtää keinohartsitehtaan Karhulasta Strömforsiin, ruukkia kohtasi asuntopula. Vaikka tehtaan sijaintia Strömforsissa oli alun perin perusteltu vapailla asunnoilla, uusi toiminta toi ruukille niin merkittävästi lisää työvoimaa, että asunnoista alkoi olla pula pian tehtaan avaamisen jälkeen. 1940–50-lukujen vaihteessa useisiin vanhoihin rakennuksiin tehtiin muutoksia asunnoiksi ja myös uusien asuntojen tuotanto käynnistettiin. Myös Vaasanlinna muutettiin kokonaan asunnoiksi.

3.3.1 Piirrosaineisto

Rakennushistoriaselvityksen kannalta Vaasanlinnan 1940-luvulta alkaneiden muutoksen määrittämiseen käytettävä aineisto on kohtalaisen haastava. Asunto-osakeyhtiön hallussa olevissa piirustuksissa on ilmeisesti sekä toteutumattomia että toteutuneita piirroksia, luonnoksia sekä työkuvia. Piirroksiin on vain harvoin merkitty niiden tarkoitus ja osasta puuttuu myös piirtäjän tiedot. Suurin osa piirroksista on pohjapiirustuksia, mutta joukossa on myös muutama julkisivupiirros.

Merja Häröllä on ollut käytössään vuonna

2000 entisen Strömforsin ruukkiyhtiön arkisto, jossa arkkitehdin mukaan on ollut myös Vaasanlinnan piirustuksia. Artikkelissaan kirjassa Antipasto Misto Härö kirjaa vuoden 1947 suunnitelmat toteutetuiksi ja toteutumattomia suunnitelmia olevan vuosilta 1944 ja 1952. Viimeiset piirrookset ovat olleet vuodelta 1966, jolloin Härö kirjaa rakennukseen asennetun keskuslämmityksen ja pienet wc-kylpyhuoneet. Asunto-osakeyhtiön hallussa on Härön mainitsemista kuvista vuoden 1944 pohjapiirrookset ja yksi vuoden 1947 ensimmäisen kerroksen pohjapiirros, joka ei kuitenkaan ole Härön kuvaama piirros. Löytynyt piirros ei ole Aallon toimiston nimiin merkitty, vaan kuva vesijohdot ja viemärijohtojen lisäyksestä. Härön viittaamaan aineistoon liittyen löytyi sen sijaan vuodelta 1946 Alvar Aallon toimiston kaksi julkisivupiirrosta ja vuodelta 1966 yksi julkisivupiirros, muttei pohjapiirroksia. Härön mainitsemia vuoden 1952 piirroksia ei löytynyt ollenkaan. Sen sijaan aineistossa on Härön aineistosta puuttuneita kuvia vuosilta 1967, 1969 ja 1973.

Piirustusaineiston yltäkylläisyys, moniulotteisuus ja omalta osaltaan myös vajaat piirustussarjat aiheuttavat hankaluutta tehdä varmaa arviota siitä, mitä muutoksia on toteutettu minäkin vuotena. Sanallista kuvausta Vaasanlinnan asuinkäytöstä on säilynyt vain

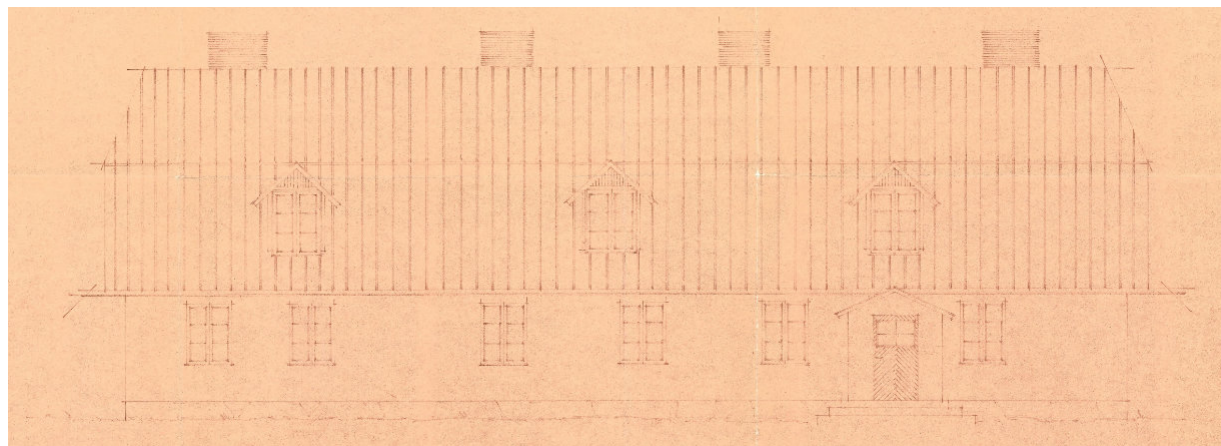
vähän, eikä se ulotu käsittelemään esimerkiksi väliseinien sijaintia. Jotta aineistosta voitaisiin silti tehdä päätelmiä, tässä tutkimuksessa on verrattu jokaista löytynyttä piirrosta tutkimushetken nykytilaan ja yksi kerrallaan aikaisempiin kuviin. Säilyneisyyden arviointiin eniten vaikuttaneet ja Härön toteutuneiksi kirjatut dokumentit esitellään tässä raportissa. Kuviin on raportin lukemisen helpouden vuoksi lisätty väreillä muutokset aikaisempaan piirrookseen nähden: vihreä lisäyksestä aiempaan, punainen poistosta aiempaan ja yhdessä piirroksessa sininen samalla paikalle palautettua varten.

3.3.2 Julkisivupiirrookset 1946

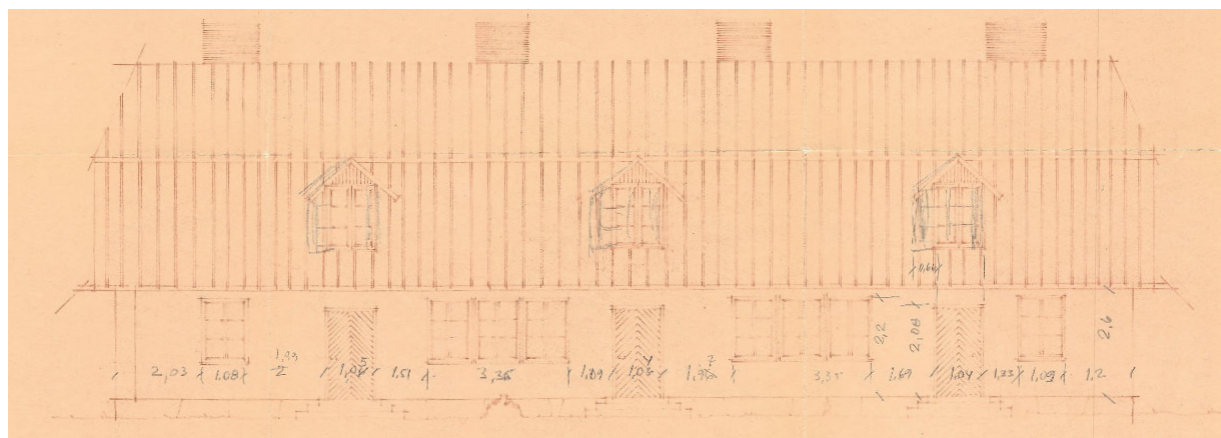
Vanhimmat aineistosta löytyneet julkisivupiirrookset ovat Alvar Aallon toimiston piirtämät kuvat, jotka on päivätty 30.12.1946. Aikaikkuna sopii Merja Härön aineistossa olleisiin kuviin. Piirustusten nimiöistä ei käy ilmi onko kyseessä luonnos- vai työpiirustukset, mutta kun niitä verrataan vuoden 1947 pohjapiirustukseen, julkisivujen aukotus vastaa pohjapiirrosta. Aukotus vastaa myös pääosin nykytilaa. Näiden lähteiden valossa on

kohtuullisen varmaa, että piirroksissa esitetyt julkisivut on toteutettu vuoden 1947 muutoksessa.

Verrattuna 1800-luvun asuun, muutoksia on tapahtunut pääasiassa itäjulkisivulla, jonne on tehty nauhamaiset, mutta vielä pieniin ruutuihin jaetut maisemaikkunat kummallekin puolelle keskimmäistä sisäänkäyntiä, joka kuitenkin on jokseenkin samalla paikalla kuin aiemmin. Julkisivun reunat: yksi ikkuna ja yksi oviaukko, ovat myös aikaisemman kaltaiset. Kokonaisuus on symmetrinen. Länsijulkisivulta pohjakerroksesta on kadonnut yksi ikkuna ja muiden sommittelu eroaa selkeästi aikaisemmasta. Ullakolla on yhä vain kolme ullakkoikkunaa, mutta saman aikakauden kopiesa on lyijykynämerkintä yhden ullakkoikkunan lisäämisestä. Sisäänkäynti on kuitenkin säilytetty kohtalaisen samalla paikalla. Kummaltakin julkisivulta ikkunoiden päältä on hävinnyt kehysaiheet.

Kuva 20, Julkisivu länteen, Alvar Aallon Arkkitehtitoimisto.

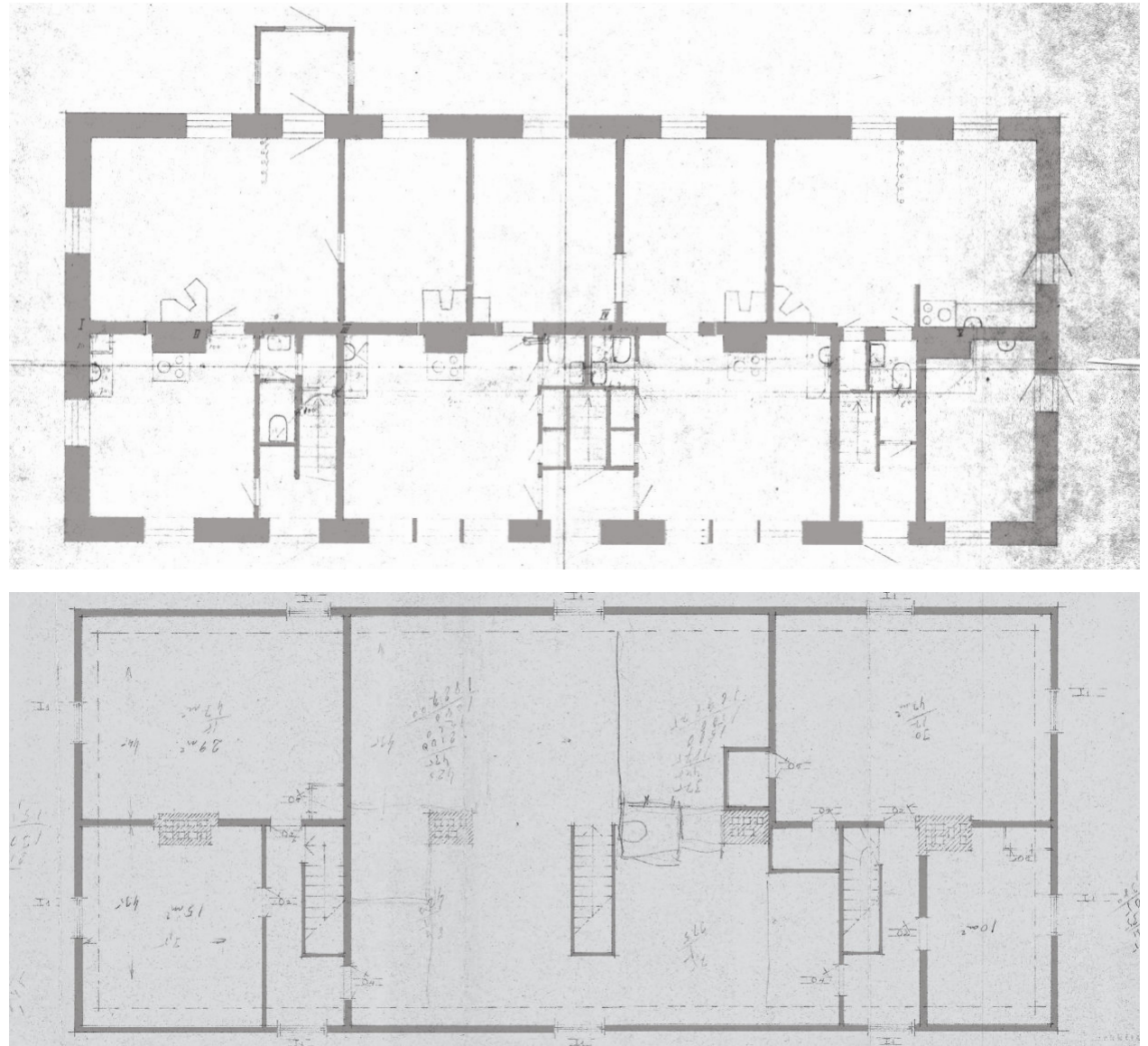

Kuva 21, Julkisivu itään, Alvar Aallon Arkkitehtitoimisto.

3.3.3 Pohjapiirrokset vuodelta 1947

Aineistosta löytyneet pohjapiirrokset, joka olivat lähinnä Härön toteutuneiksi ilmoitettuja 10.5.1946-12.3.1947 piirroksia, ovat Kotkassa 11.7.1947 päivätty pohjakerroksen piirustus ”vesi- ja viemärijohdoista asuinrakennukseen Vaasanlinna, B12” ja 12.3.1947 päivätty Alvar Aallon toimiston tekemä pohjapiirrosluonnos ullakkokerroksesta. Pohjakerroksen piirros on tehty Härön ilmoittaman aikaikkunan jälkeen. Tästä huolimatta pohjapiirros vaikuttaa olevan vuonna 1947 toteutetun tilanteen kaltainen, sillä tilajako vastaa Härön sanallista kuvausta vuoden 1947 piirroksista ja piirroksen aukotus vastaa aikaisemmin käsittelemiämme julkisivupiirroksia. Ainoa ero Härön kuvaukseen on vessojen puuttuminen, joka mahdollisesti tehtiin tämän piirroksen mukaan suuremman muutostyön päättymisen jälkeen. Suihkutiloja ei vielä ole. Vuoden 1947 ullakkopiirustus taas on selkeästi hieman keskeneräinen luonnos ja siihen tulee suhtautua asiaan kuuluvalla varovaisuudella. Kuvassa 22 harmaalla vahvistetut kohdat olivat piirroksessa kopiokoneen jäljiltä, joten kenties kyseessä on lähtötilanne tai väliseinäranka, johon suunnitelmia on soviteltu.

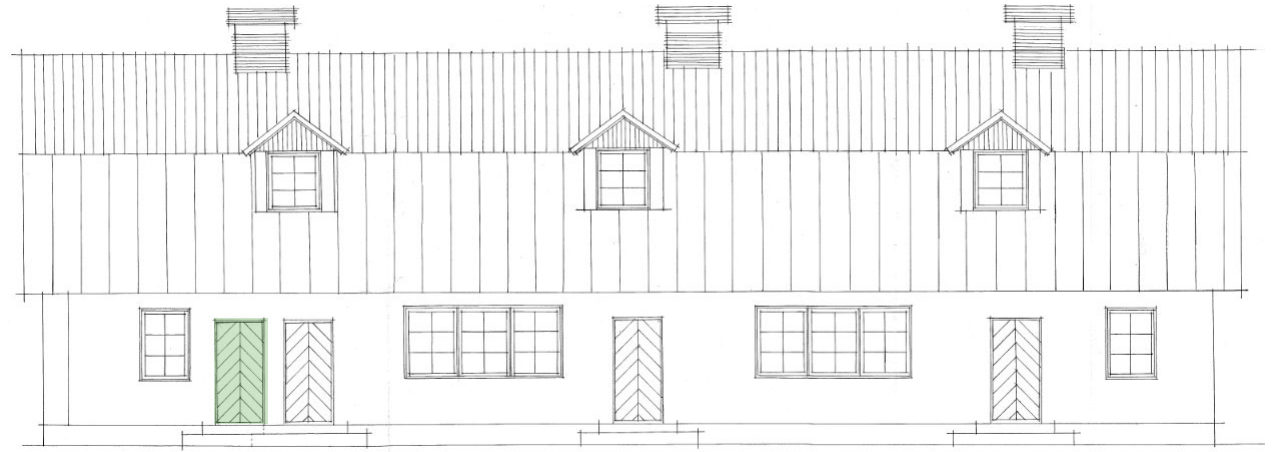
Kun maantasokerroksen pohjaa verrataan 1800-luvun asuun, tilajako on monimutkainen ja pohjoispäättyyn on tullut sisäänkäyntejä. Aikaisemmin todetun mukaan auko-

Kuva 22, Vuoden 1947 pohjapiirros pohjakerroksesta (yllä) ja vuoden 1946 pohjapiirros ullakosta (alla). Piirroksien seinärakenteet on vahvistettu tätä raporttia varten luottavuuden helpottamiseksi.

tuksessa itä- ja länsijulkisivulla on tapahtunut muutoksia uuden huonejaon mukaan. Kokonaisuudessa on kuusi tai seitsemän asuntoa, joista pienimmässä on vain yksi huone, suurimmassa vaikuttaisi olevan kolme huonetta maantasossa ja lisää tilaa ullakkokerroksessa (eteläpääty), jonne on myös yksi huoneisto kokonaan sijoitettu (pohjoispääty). Ullakon pohjapiirrosta liittyen viemäröinnin lisäykseen ei löytynyt, joten ullakon tulkinta jää 1947 luonnoksen varaan. Siinä rakennuksen keskiosa vaikuttaa olleen kylmää ullakotilaa ja asunnot on suunniteltu rakennuksen päätyihin. Ratkaisu vastaa osittain nykytilaa, paitsi että molempien päätyjen asunnot ottavat merkittävästi enemmän tilaa keskeltä kuin tässä luonnoksessa. Porrasten paikat ja päätyjen huoneistojen väliseinät ovat nykytilaan nähden samoilla paikoilla.

Asuntojen lämmitys perustuu piirustuksissa yhä tulisijoihin, joista osa sijaitsee samoilla paikoilla kuin vuoden 1945 piirroksen oli merkitty. On hyvin mahdollista, että vanhoja perustuksia käytettiin hyväksi uudessa kokonaisuudessa. Ullakon piirroksen ei ole merkitty tulisijoja, vaikka hormit on sijoitettu paikoilleen.

Kuva 23. Ulla Hjeltin allekirjoittama julkisivupiirros itään.

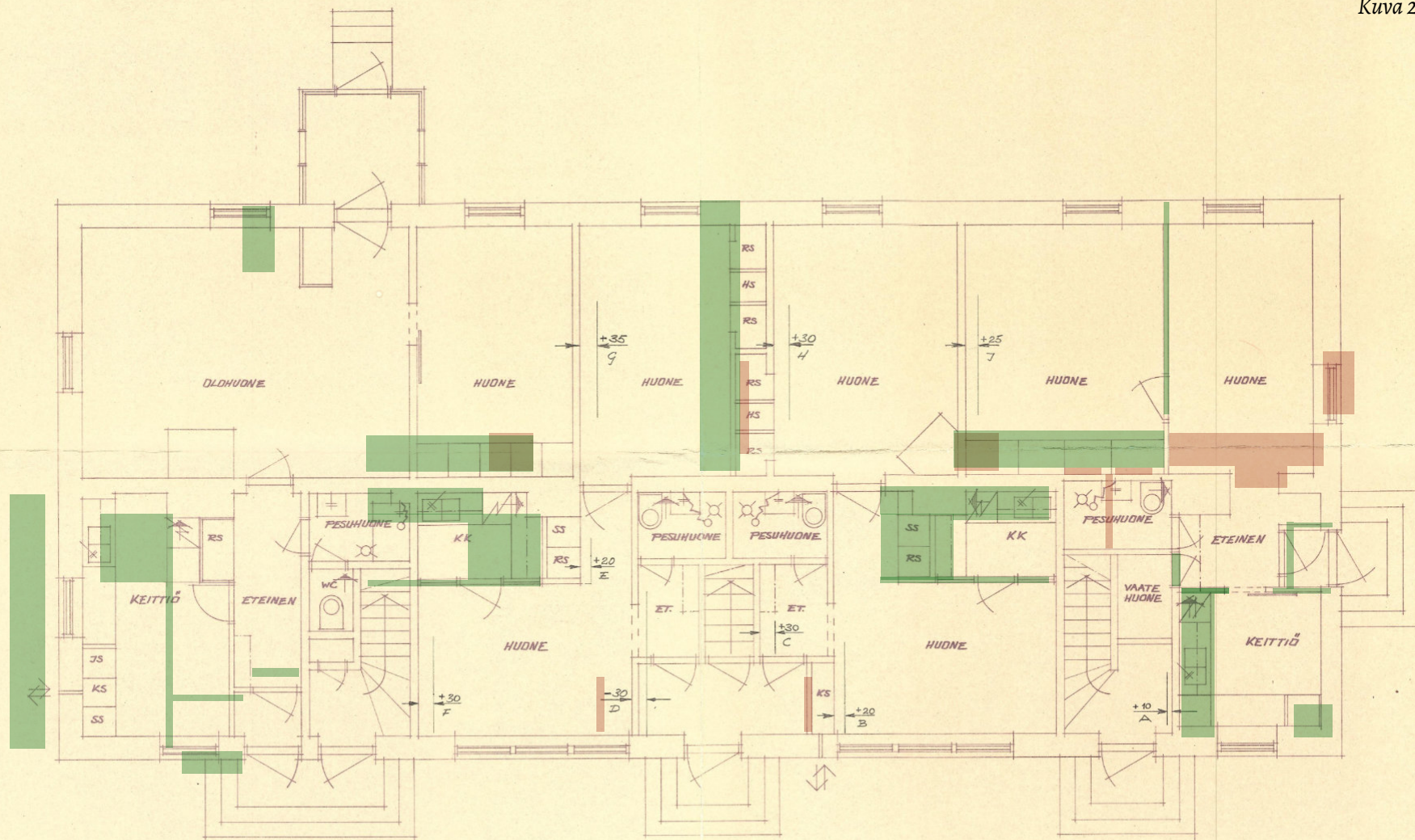
3.3.4 Julkisivupiirros vuodelta 1966

Seuraava löytynyt julkisivupiirros on muutospöytä itäjulkisivusta päivättyä 2.11.1966. Piirroksen on tehnyt arkkitehti Ulla Hjelt Ahlströmin Strömforsin osastolle. Härö kirjoittaa vuonna 1966 Vaasanlinnassa tapahtuneen varustelun parannuksia keskuslämmityksen ja wc- kylpyhuoneiden lisäyksellä. Muutoksien aikana oli haluttu myös selkeyttää eteläpäädyn asuntojen tilannetta ja Härö kirjoittaa rakennuksen isännöitsijän käyneen muinaistieteellisen toimikunnan kanssa kirjeenvaihtoa uuden ulko-oven lisäämisestä itäjulkisivun eteläpäätyyn. Ilmeisesti edellisessä 1947 vuoden maantasokerroksen pohjapiirroksessa

kahteen tasoon jakautunutta yhtä asuntoa käyttivätkin kaksi perhettä, joilla oli yhteinen sisäänkäynti. Toimikunta myönsi luvan 22.12.1966 vedoten siihen, etteivät julkisivut olleet enää alkuperäiset muiltakaan osin.

Vuoden 1966 julkisivupiirroksessa uutta on siis eteläisin (vasen) ulko-ovi, joka muutoksen jälkeen johti alakerran asuntoon ja sen vieressä oleva aikaisempi ovi ullakon asuntoon.

Kuva 24.

VAASANLINNA B12 POHJAKERROS 1:50
MITATTU JA MUUTOKSET 6342 JA 6345
SOVITETTU. PIIRT. E.G 30.1-67

31. I 1967

2 16 1030

3.3.5 Maantasokerros -67, -69 ja -73

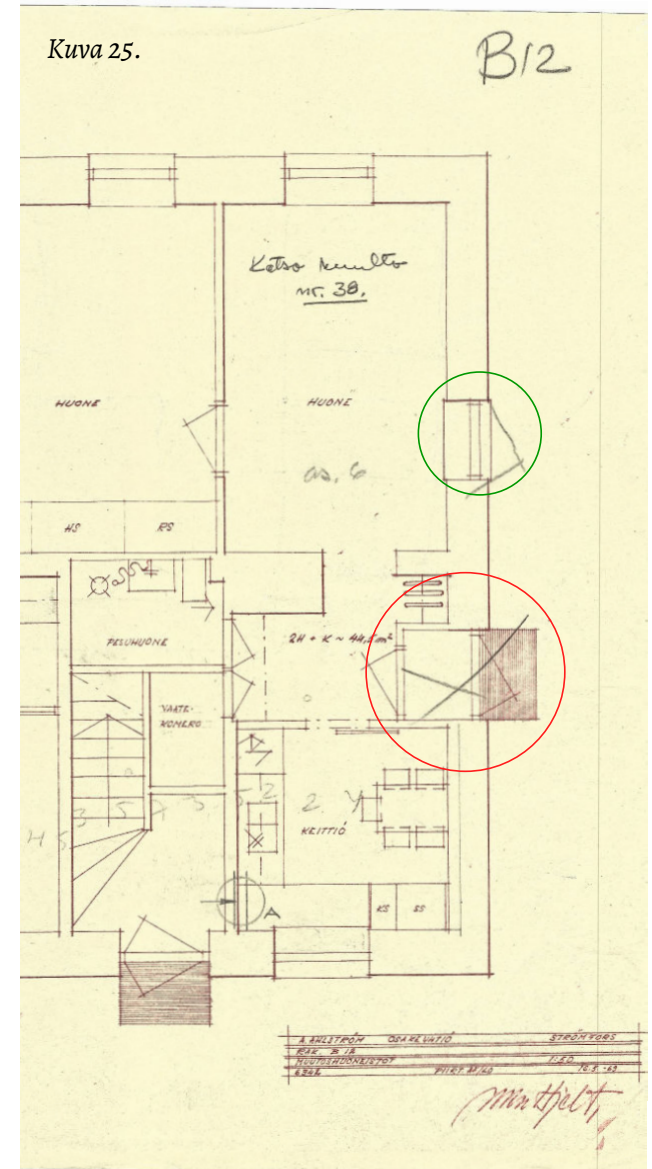
Vuoden 1966 jälkeen tulevista piirustuksista ei ole Härön tutkimuksessa mainintaa. Asunto-osakeyhtiön arkistosta löytyi kolme piirrosta maantasokerroksesta vuosilta 1967, 1969 ja 1973. Niistä ensimmäinen on päivätty 30.1.1967, piirtäjäksi on merkitty ainoastaan nimikirjaimet E.G. Nimiössä piirros kirjataan muutospiirroksiksi, jossa on myös mittakorjauksia. Verrattuna aiempaan vuoden 1947 pohjapiirrokseen, tässä kuvassa asuntojen pohjat monimutkaistuvat ja paikalleen on lisätty kiintokaapisto ja keittiökalusteita. Sisäänkäynneissä muutoksia on aikaisemman julkisivupiirroksen yhteydessä keskusteltu uuden ulko-oven lisäys itäjulkisivuun, mutta sen lisäksi piirroksessa esitetään pohjoispäädyn läntistä sisäänkäyntiä ikkunana. Tämä johtaa pohjoispäädyn asunnon yhdistymisen yhdeksi kolmen huoneen asunnoksi. Keskimmäisten asuntojen sisäänkäynnit on vaihdettu sivuseiniltä länsiseinälle ullakon portaan kanssa. Tässä piirroksessa keskimmäiset asunnot on selkeästi erotettu toisistaan kiintokaapistolla. Kaksi tulisijaa on poistettu ja vuoden 1947 piirrokseen merkityt liedet on muutettu 1960-luvun tyylin mukaisiksi. Vesioihin on tehty suihkut.

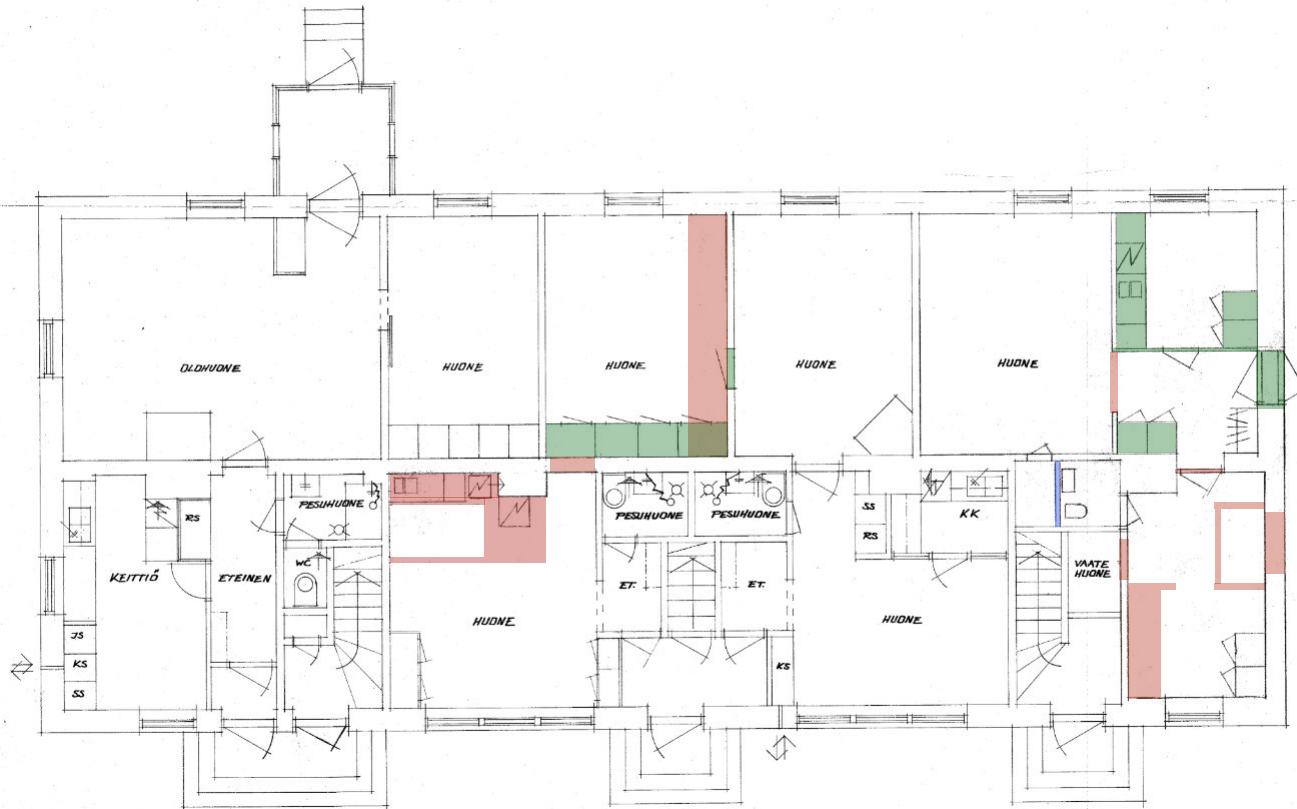
Seuraava piirros on arkkitehti Ulla Hjeltin allekirjoittama, 16.5.1969 päivätty osa maantasokerroksesta nimiöllä ”muutoshuoneistot”. Kyseisessä piirroksessa kaikki muu on pitkälti

kuten vuoden 1967 piirroksessa, mutta pohjoispäädyn sisäänkäynnit ovat uudelleen pohdinnan alla. Tässä piirroksessa vuoden 1967 piirroksessa ikkunaksi muutettu ovi on uudelleen luonnosteltu oveksi ja sisäänkäynneistä itäisempi taas merkitty poistettavaksi.

Viimeinen asunto-osakeyhtiön arkistosta löytynyt kokonainen maantasokerroksen pohjapiirros on päivätty 20.2.1973 ja se on muutospiirros, jonka pohjana on käytetty aikaisemmin käsiteltyä vuoden 1967 piirrosta. Tämän piirroksen nimiössä on Ahlström Strömfors -osaston nimiö ja se on allekirjoitettu ”UH”, todennäköisesti Ulla Hjelt. Piirros on pääosin vuoden -67 kaltainen, mutta vuoden -69 luonnos pohjoispäädyn ovista on tässä piirretty puhtaaksi. Pohjoispäädyn asunnon keittiö on siirretty länsipuolelle ja vuoden -67 piirroksessa asunnon laajennettuun wc-kylpyhuoneeseen on palautettu väliseinä. Toinen muutos piirroksessa koskee keskimmäisiä asuntoja, joissa -67 piirrokseen ilmestyneet kiintokaapistot asuntojen väliltä on poistettu ja sen sijaan molemmat länsipuolen huoneet on liitetty asunnoista pohjoisempaan.

Näiden kolme piirroksen toteutumisajoista ei ole varmuutta. Voi olla, ettei vuoden 1967 piirrosta koskaan toteutettu, eli pohjoispäädyn toista ovea ei koskaan muutettu ikkunaksi, mutta sen sijaan vuoden -73 piirros lopulta toteutettiin, sillä pohjoispäädyistä ovista itäinen puuttuu tutkimushetkellä. Pohjois-

VAASANLINNA B12 POHJAKERROS 1:50
MITATTU JA MUUTOKSET 6342 JA 6345
SOVITETTU. PIIRIT E.G. 30.1.67

AHLSTRÖM
2-312101
MUUTOKSET UH 20.2.73
2 16 1030 25/12-4

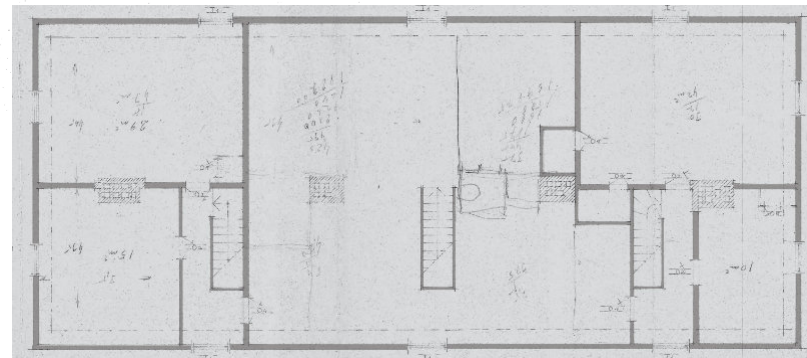
päädyn keittiön sijainti ja mahdollinen siirtely jää arvoitukseksi, sillä vuoden 1947 piirroksessa koilliskulman asunto on ollut ainoastaan yhden huoneen ja luonnollisesti sisältänyt keittokomeron. Nykytilassa keittiö sijaitsee vuoden -73 piirroksen mukaisella paikalla. Mikäli vuoden -67 piirrosta ei koskaan toteutettu, myöskään keskimmäisiä asuntoja erottavia kaapistoja ei koskaan ollut. Mielenkiintoista keskimmäisissä asunnoissa on keittokomerot, jotka on vuoden -67 piirroksessa piirretty molempiin asuntoihin, mutta vuoden -73 piirroksessa vain pohjoisempaan. Tämän tutkimuksen piirissä keskimmäisissä asunnoissa ei ollut mahdollista vierailla, joten nykytilaa ei voitu varmistaa.

Kuva 26.

3.3.6 Ullakkokerros vuonna 1973

Asunto-osakeyhtiön arkiston piirroksista vuoden 1973 piirros on ensimmäinen puhtaaksi piirretty ullakkokerroksen pohjapiirros. Koska piirrokselle ei ole juuri vertailukohteita, on sen muutoksista vaikea tehdä syviä päätelmiä. Verrattuna aikaisempaan vuoden 1947 luonnokseen yhteisiä linjoja on nähtävissä. Myös luonnoksessa hahmoteltuja osia, kuten esimerkiksi vessan paikka, on vuoden 1973 piirroksessa piirretty paikoilleen. Piirros vastaa pääosin nykytilaa ja on mitä todennäköisemmin toteutunut kuvaamansa kaltaisena viimeistään vuonna 1973, mutta mahdollisesti vähintään osittain jo aikaisemmin. Merkittävä ero piirrosten välillä on kuitenkin ullakkoikkunoiden lisääminen yhdellä länsipuolella. Tämän muutoksen ajoitusta tarkemmin kuin vuosien 1946-73 väliin ei pystytty tekemään.

Kuva 27.

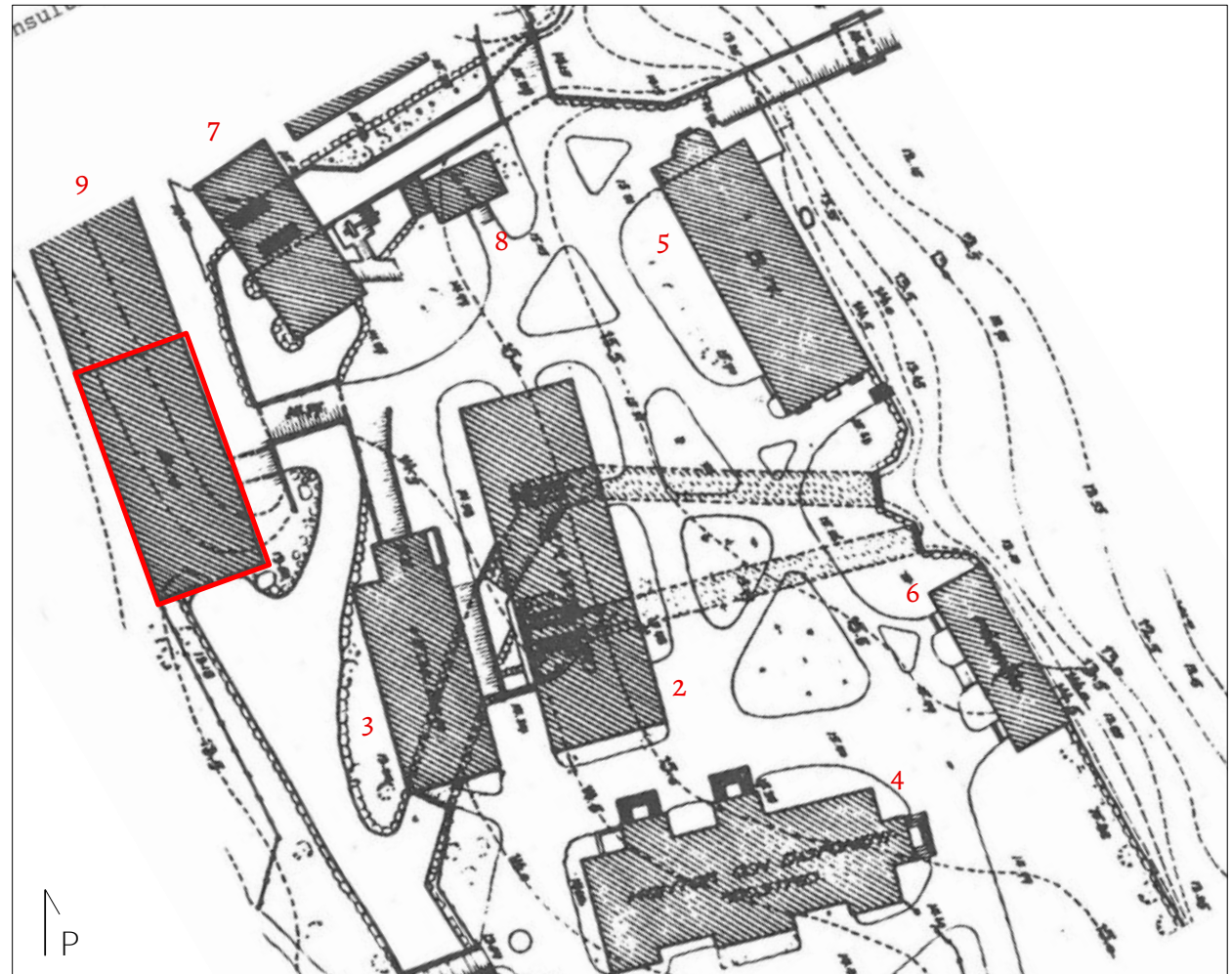
VAASANLINNA B12. ULLAKKOKERROS 1:50
MITANNUT JA PIIRT. E.G. 30.7.67.
MUUTOKSET UH 20.2.73

Kuva 28.

3.4 Tiiliruukin purun vaikutukset

Vaasanlinnan miljööseen ja myös itse rakennukseen on vaikuttanut merkittävästi Strömforsin tiiliruukin muutokset 1700-luvulta sen purkuun ja uoman täyttöön 1950-luvulla.¹ Tiiliruukin toiminnasta kerrotaan tarkemmin kappaleessa 2.3. Vaasanlinnan kannalta olennaisinta ovat tehdasrakennuksia varten kaivetun uoman muutokset sekä Vaasanlinnan pohjoispuolelle lähes rakennukseen kiinni tehdyn tiilikuivaamon kohtalo.

Tiilikraanan uoma oli koko matkalta peittämätön lukuun ottamatta Tallinmäelle vievää siltaa, Vaasanlinnan edessä olevaa siltaa sekä kohtaa, jossa savimyllyn rakennus ylitti uoman. Vaasanlinna rakennettiin uoman länsipuolelle ja sen perustuksista, aikaisemmista piirroksista sekä kartoista voi saada ymmärryksen, että uoman virtaus oli alun perin osa rakennuksen toimintaa. Sekä taustakappaleessa 2.3 esitetyssä Lindqvistin mittauspiirustuksessa että Consulting Oy:n kartassa uoma näyttää kulkevan Vaasanlinnan alle rakennuksen itäpuolelta pientä maanalaista reittiä pitkin sekä tekevän poukaman eteläpäätyyn. Piirustuksen tulkintaa hankaloittaa hieman piirustustekninen päätös piirtää sekä korkeuskäyrät että maanalaiset rännit katkoviivalla. Vaasanlinnan alle johtava osuus on linjassa Lindqvistin mittauspiirroksen pohjaan merkityn lattiassa olevan aukon kanssa.

Kuva 29. Consulting Oy:n kartta ruukin pohjoispuolen räanneistä vuonna 1925. Vaasanlinna merkitty piirrokseen punaisella. Muut rakennukset: 2. Yläpaja, 3. Yläpajan hiilivarasto, 4. Päärakennus, 5. Armonlinna, 6. Letkumakasiini, 7. Savimylly, 8. Tiiliruukin aitta, 9. Tiilikuivaamo. Björkman (1994), liite 6.

Vaasanlinnan ja sen myötäisesti rakennetun kaksikerroksisen tiilikuivaamon välissä oli vain pieni kujanne, jonka kautta oli ilmeisesti mahdollista päästä portaille, jotka johtivat pohjoispäädyn ullakkokerrokseen. Kaikilla kolmella suoran linjan muodostavilla rakennuksilla: tallilla, tiilikuivaamolla ja Vaasanlinnalla oli samanlainen mansardikatto. Tiilikuivaamo oli aukotuksiltaan juhlallisempi, sillä sen alaosa, itse kuivaamo, oli julkisivuiltaan avointa tiiliarkadia ja sisältä tuettu hirsipylväin. Tiilikuivaamon toisessa kerroksessa oli heinävarasto, jonne nousiin Tallin ja Navetan kaltaisesti maasillalta kohoavaa lautasiltaa pitkin.

Tiiliruukin toiminnan päättyminen 1950-luvun alussa vaikutti suoraan Vaasanlinnan lähiympäristöön sekä tutkimushetkellä tehtyjen havaintojen mukaan myös rakennuksen nykyisiin perustuksiin. Tallinmäelle kulkevan raskaamman kuorma-autoliikenteen vuoksi tiiliruukin toiminnan loputtua uoma täytettiin Yläpajalle asti. Tiiliruukin rakennukset purettiin 1950-luvulla. Tallin ja Vaasanlinnan väliin jäävään aukkoon on ennen 1965 vuotta rakennettu puurakenteinen autotalli (liite 1). Vaasanlinnan pohjoispäädyn ullakkotiloihin johtaneet portaat oli poistettu todennäköisesti jo 1940-luvun lopussa, kun rakennus muutettiin kokonaan asunnoiksi. Portaiden siirtäminen

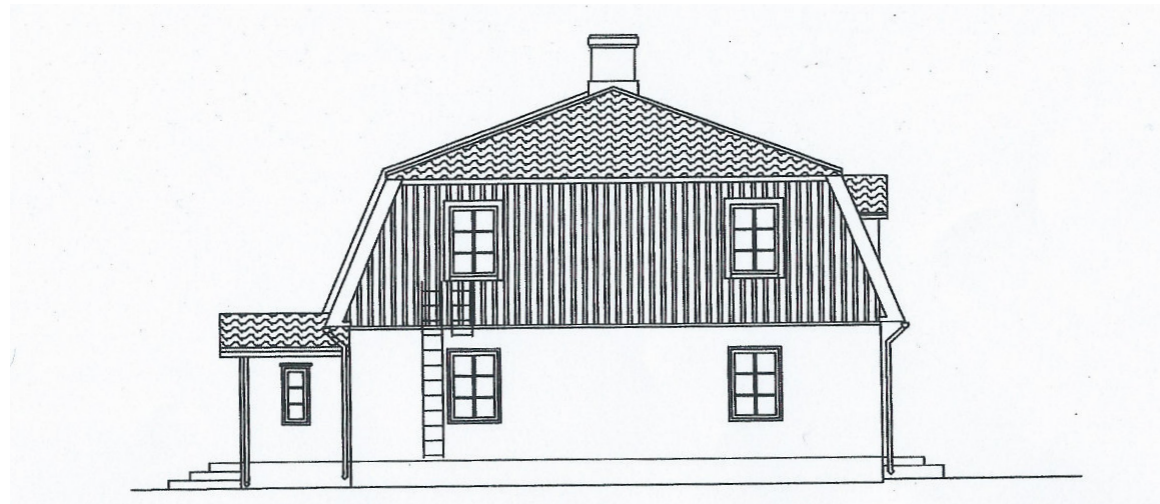
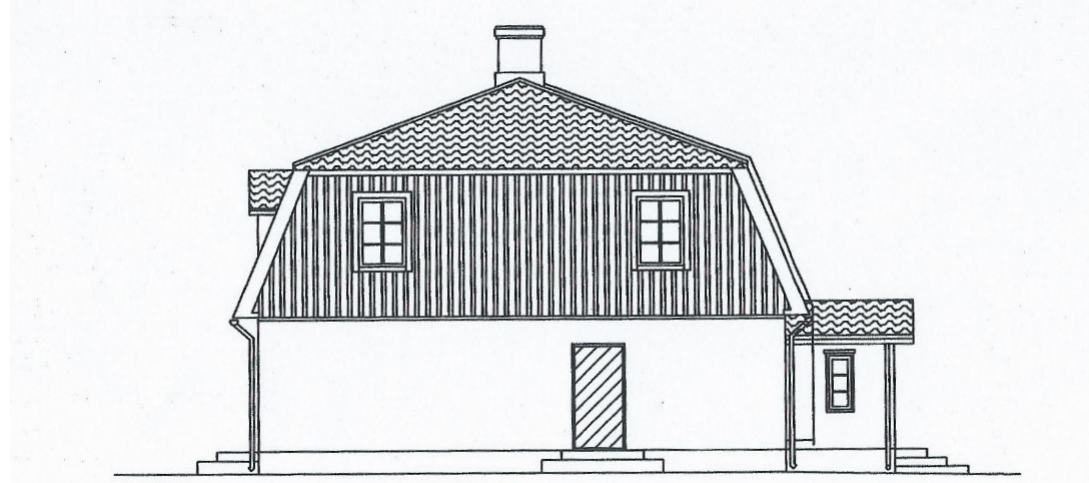
Kuva 30. Maalaus Yläpajan pohjoispäädyistä ja Vaasanlinnan itäjulkisivusta vuodelta 1951. Tiiliruukin uoma on juuri täytetty.

sisätiloihin oli erityisen ymmärrettävää, sillä tiilikuivaamo oli vielä paikallaan muutostöiden aikana ja rakennusten läheisyys on varmasti tehnyt kulun ullakolle haastavaksi.

Ilmeisesti uoman täyttö tehtiin vain kevyesti ja vettä on päässyt tihkumaan vanhaa uomaa pitkin täytön jälkeen. Tämä käy ilmi Vaasanlinnan kellaritiloista eteläpäädyssä, jossa on myös tutkimushetkellä merkittävästi vettä ja asunto-osakeyhtiön puheenjohtaja kertoo talon alla olevan vesipumpun tekevän jatkuvasti töitä veden poistamiseksi kellarista. Kellaritilaan tehdään tarkempi katsaus kappaleessa neljä.

Vaasanlinnaa vielä 1900-luvun alussa ympäröineistä rakennuksista myös yläpajan hiilivarasto, joka sijaitsi Yläpajan ja Vaasanlinnan välissä Yläpajan rännin päällä, on purettu. Tiiviistä rakennuskeskittymästä Vaasanlinnan ympärillä on jäänyt ainoastaan Yläpoaja sekä pieni tiiliruukin aitta, joka sijaitsee tiiliruukin uoman eteläpuolella.

Kuva 31. Julkisivu pohjoiseen.

Kuva 32. Julkisivu etelään.

3.6 Muutokset ja korjaukset 1980-2020

Suurempien 1900-luvun puolivälin jälkeen tapahtuneiden muutostöiden jälkeen Vaasanlinna on pääosin säilynyt samassa kunnossa tutkimushetkeen asti. Kaavoituksessa rakennukselle annettiin virallinen SR-1 luokitus 1990-luvulla aikaisemman vuonna 1968 vahvistetun rakennuskaavan yleisten suojelumerkintöjen lisäksi.

Vaasanlinnasta tuli asunto-osakeyhtiö vuonna 2007, jonka jälkeen asunnot ovat siirtyneet useiden eri omistajien haltuun. Asunto-osakeyhtiö on teettänyt rakennukseen korjauksia muun muassa vuonna 2015, kun Vaasanlinnan tiilikate uusittiin Museoviraston valvonnan alla. Vanhat päreet jätettiin uuden katteen alle.

Katon korjaustöiden yhteydessä on tehty julkisivukuvat kaikkiin ilmansuuntiin. Tässä sarjassa on ensimmäiset piirroksiset Vaasanlinnan päädyistä, jotka asunto-osakeyhtiöllä on hallussa.

Asunnoissa on tehty pienempiä muutoksia liittyen kiintokaapistoihin eteläpäädyssä ja pohjoispäädyssä pohjakerroksen asunto on yhdistetty ullakon asuntoon avaamalla seinään kulkuaukko suurin piirtein kohtaan, jossa ovi on sijainnut 1945 mittauspiirustuksessa. Aallon korjauksen jälkeen asunnoista ei kuitenkaan ollut kulkuyhteyttä. Pohjoispäädyn ullakko-asunnossa on lisäksi toteutettu pieni kylpy-

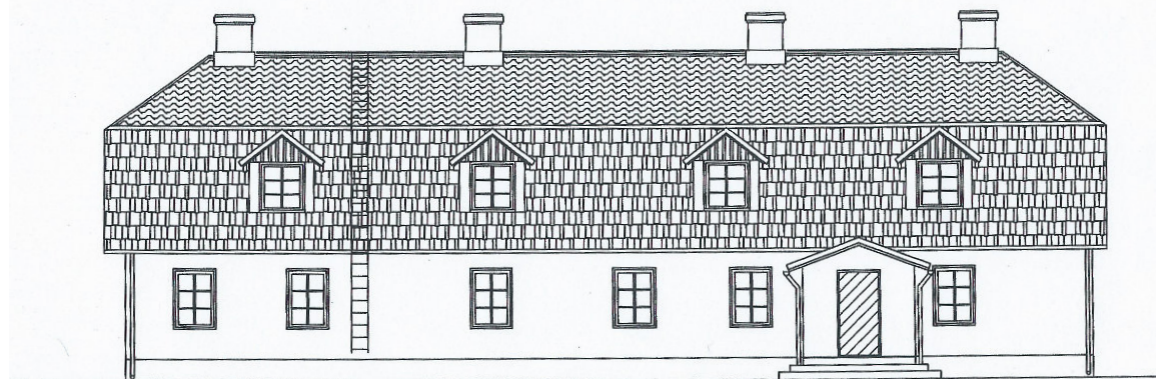
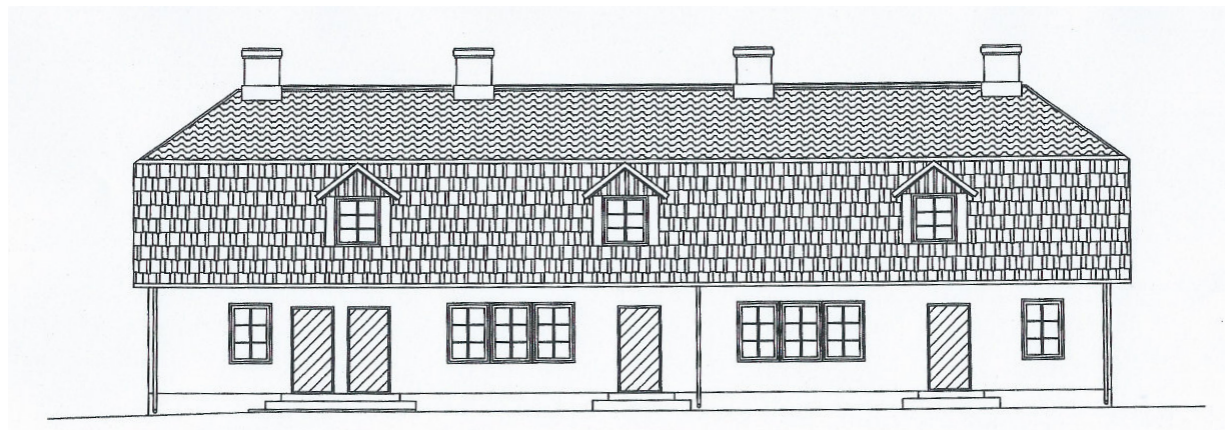
Kuva 33. Rakentaja-lehden kuvia pärekatteen jättämisestä uuden katteen alle.

Kuva 34. Vaasanlinna ennen vuoden 2015 kattokorjausta.

huonelaajennus 2010-luvulla.

Viimeisimpänä rakennuksessa on ollut ongelmia kosteuden kanssa ja tutkimushetkellä asunto-osakeyhtiö on kartoittanut suurempia toimenpiteitä perustukseen liittyvän kosteuden vuoksi.

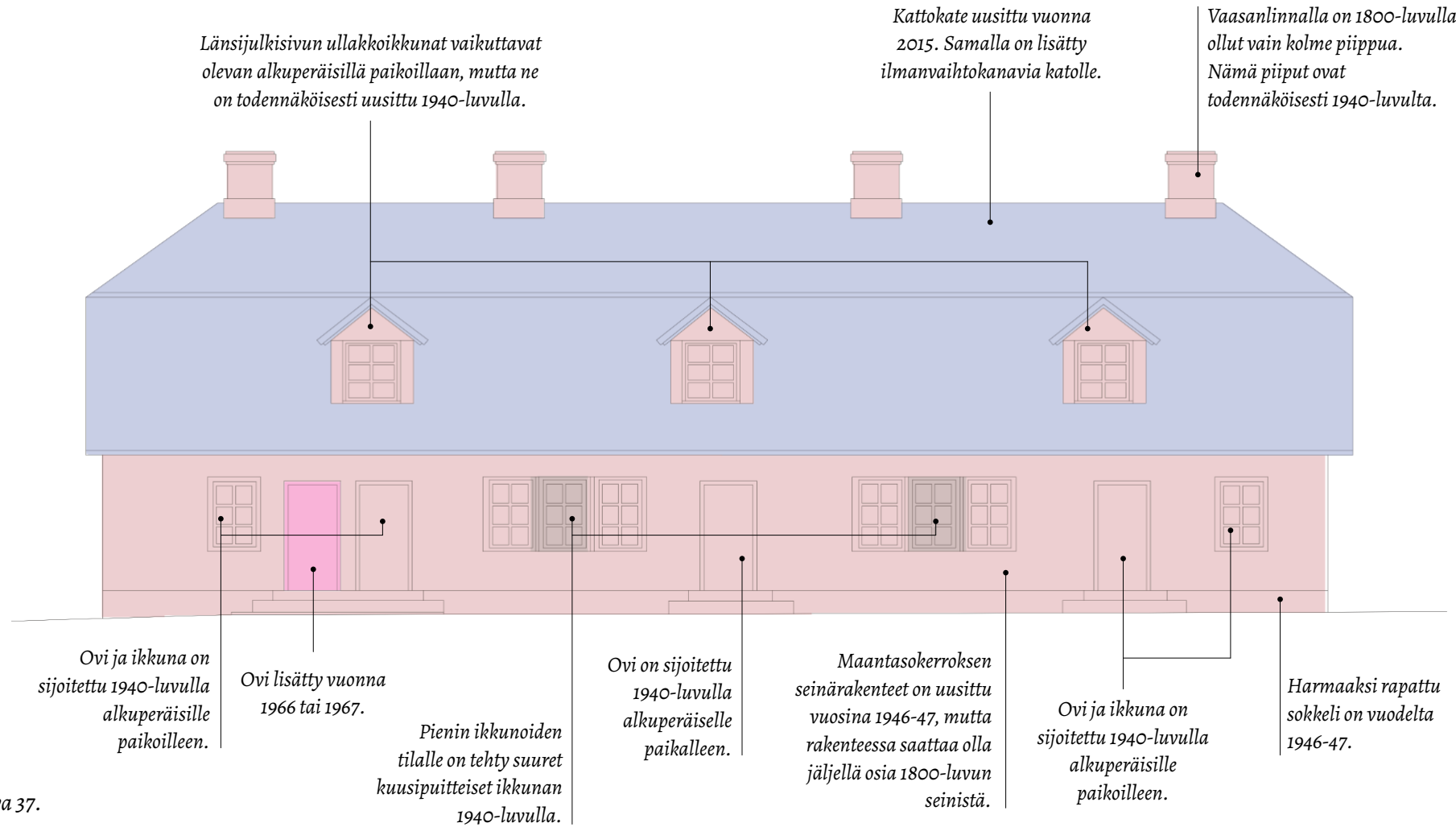
Kuva 35. Julkisivu itään.

Kuva 36. Julkisivu länteen.

4 Säilyneisyys ja kerrostumat

4.1 Julkisivut ja rakennusosat

Kuva 37.

	Purettu		Muutos 1940-luvulla.		Muutos 1960-luvulla.		Muutos 1970-luvulla.		Muutos 2000-10-luvulla.
	Alkuperäinen / 1800-luku								

4.1.1 Itään

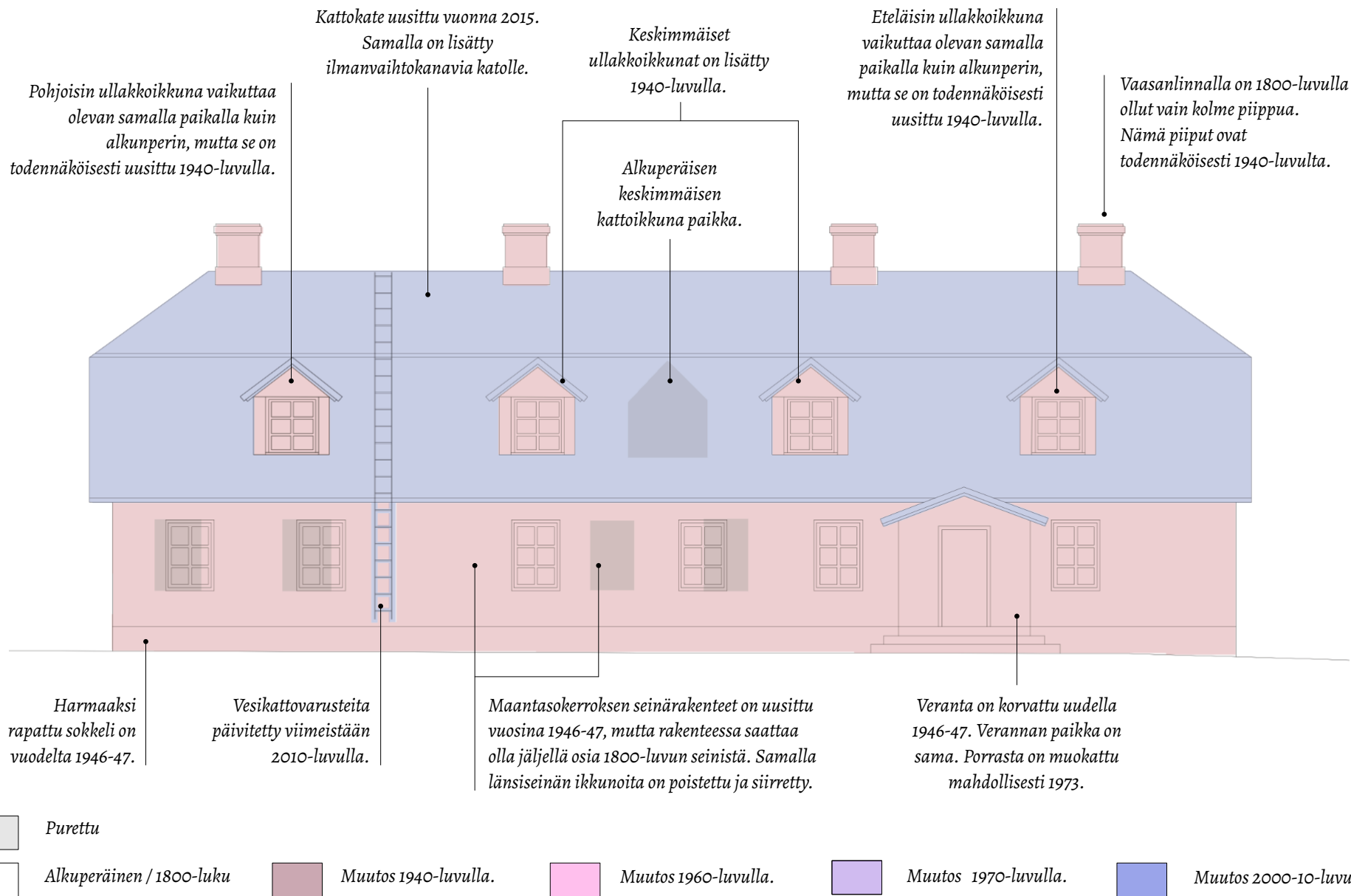

38.

Vaasanlinnan suuri peruskorjaus 1940-luvulla on ulottunut lävitse rakennuksen ja tutkimuksen valossa alkuperäisiä tai 1800-luvulla muutettuja rakennusosia ei ole julkisivuissa juuri säilynyt. Maantasokerroksen seinärakenteet vaihdettiin korsvirkkeestä massiivitiilimuuraukseksi, joka viimeisteltiin kuitenkin samalla valkoisella rappauksella, kuin

aikaisemminkin. Seinissä saattaa olla jäänteitä vanhoista rakenteista. Itäjulkisivussa on jäljellä paljon samoja piirteitä kuin siinä alun perin on lähteiden mukaan ollut. Näitä piirteitä ovat mm. ovien ja ullakkoikkunoiden paikkojen säilyminen, räystäskorko ja puhtaan valkoiseksi rapattu seinäpinta. Täysin uusia piirteitä 1940-luvulta ovat suuret kuusipuitteiset ikku-

nat keskellä julkisivua, toiseksi eteläisin ovi yläkerran asuntoon, tiilikate, tumman harmaaksi rapattu sokkeli ja katon piippujen paikat. Betoniportaissa on tehty muutoksia mahdollisesti myös myöhemmin vuosina 1966 tai 1973.

4.1.2 Länteen

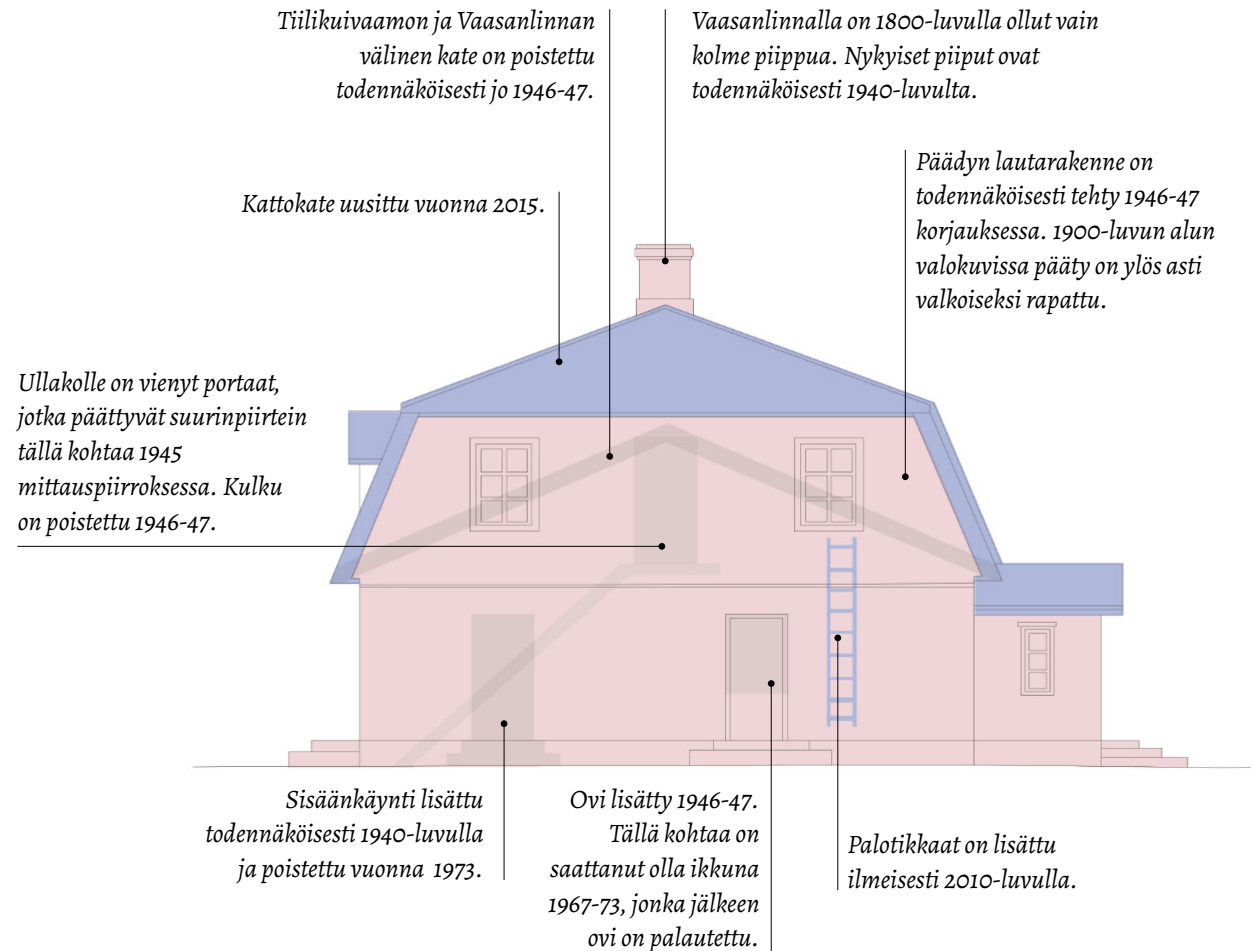
Vaasanlinnan länsijulkisivu on pääpiirteittäin kokenut vähiten muutoksia 1940-luvun korjauksesta huolimatta. Muiden julkisivujen tapaan seinärakenteet ja sokkeli on uusittu päällisin puolin kokonaan. Uusi ikkunajako ei täysin noudata alkuperäistä ja yksi ikkuna rakennuksen keskivaiheilta puuttuu, mutta ikkunoiden tyyli on sama. Ikkunoiden asette-

lussa ei tämän tutkimuksen valossa alkujaankaan ole ollut symmetriaa. Länsipuolen veranta on tehty samalle paikalle kuin aikaisemmin. Sen kattokate on uusittu todennäköisesti muun katon mukana vuonna 2015. Verannan portaat ovat todennäköisesti vuodelta 1973. Sitä ennen portaat on esitetty yksinkertaisempina. Ullakkoikkunoita on yksi enemmän

kuin 1900-luvun alussa. Niistä reunimmaiseta ovat sijainneiltaan lähellä alkuperäistä elleivät jopa samalla paikalla. Keskimäinen ikkuna on poistettu ja sen tilalle lisätty kaksi uutta ullakkoikkunaa. Piiput ovat 1940-luvulta ja pääosin eri paikoilla kuin aiemmin.

4.1.3 Pohjoiseen

Vaasanlinnan pohjoisjulkisivu on ennen 1950-lukua ollut vain muutaman metrin päässä entisen tiilikuivaamon eteläpäädyssä. Rakennusten väliin jäävä kuja on ollut katettu pienellä satulakatoisella. Vaasanlinna päädyssä on Lindqvistin piirroksen mukaan kulkenut portaat, jotka ovat johtaneet ullakkokerroksen asuntoon. Portaat ja kate on todennäköisesti purettu vuoden 1946–47 korjauksessa. Tiilikuivaamo itsessään purettiin vasta 1950-luvulla sen osittaisen romahduksen jälkeen. Päädyssä ei tässä tutkimuksessa selvinneiden tietojen mukaan ole ollut muita aukkoja, joten uudet oviaukot ja ikkunat päätyyn lisättiin 1940-luvulla. Valokuvien perusteella pohjoispääty on ollut vielä 1900-luvun alussa ylös asti valkoiseksi rapattu, joten nykyinen tumma lautaverhous on todennäköisesti 1940-luvulta. Julkisivuun on tehty vielä korjauksen jälkeen muutoksia joko vuonna 1966 tai 1973 oviaukkojen vaihtelun muodossa. Viimeistään vuonna 1973 ovista itäisempi on poistettu kokonaan. Tätä ennen löytyneissä piirustuksissa on esitetty myös länsipuolen ovi hetken aikaa ikkunana. Tutkimuksessa ei selvinnyt toteutettiinkö tätä ajatusta. Ovi on ollut paikoillaan vuodesta 1973 alkaen.

Kuva 41.

	Purettu		Muutos 1940-luvulla.		Muutos 1970-luvulla.
	Alkuperäinen / 1800-luku		Muutos 1960-luvulla.		Muutos 2000-10-luvulla.

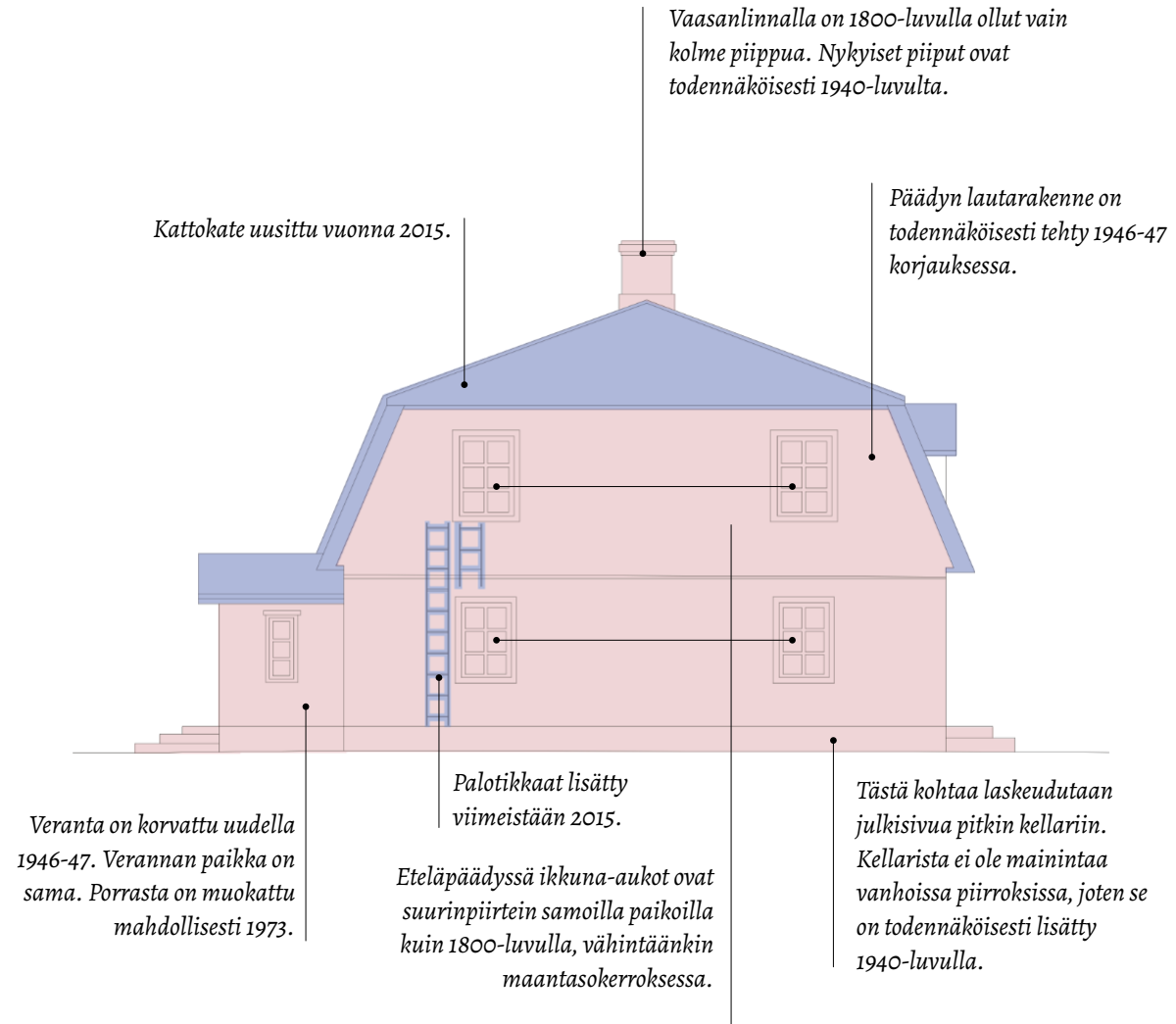

4.1.4 Etelään

Eteläjulkisivusta ei ole säilynyt vanhoja valokuvia ja sen alkuperäinen tila jää Lindqvistin mittauspiirustuksen varaan. Mittauspiirustuksessa seinän maantasokerroksen ikkunat ovat samalla kohdalla kuin tutkimus- hetkellä, mutta myös tämä seinä sekä perustukset on uusittu 1946–47. Mikäli seinä on toteutettu pohjoisseinän tavoin, myös eteläjulkisivu on ollut ylös asti rapattu ennen 1940-luvun korjausta. Ullakon ikkunat on saatettu lisätä vasta 1940-luvulla, sillä aikaisemmassa materiaalissa ei ole viitteitä siitä, että eteläpäädyssä olisi ollut asuintiloja. Eteläsivun itäkulmasta laskeutuvat portaat alas kellariin. Portaat on katettu lautarakenteella ja huopakatolla.

	Purettu
	Alkuperäinen tai alkuperäisen kaltainen.
	Muutos 1900-1950-luvulla.
	Muutos 1960-luvulla.
	Muutos vuonna 1980-90-luvulla.
	Muutos 2010-luvulla.

Kuva 43.

44.

4.1.5 Vesikatto ja yläpohja

Vaasanlinnan katto on todennäköisesti sen autenttisin osa, vaikka vuonna 2015 toteutetun katekorjauksen jälkeen sen ulkonäkö antaa viitteitä tuoreemmasta toteutuksesta. Mikäli vuoden 1946–47 korjaus toteutettiin lähteiden mukaan nostamalla katto ilmaan, on mahdollista, että osa kattorakenteista on merkittävästi muuta rakennusta vanhempaa. Yläpohjaan tehdyn kurkistuksen avulla voitiin todeta, että nykyisen vesikattokatteen alle on jätetty vanhat päreet, jotka Lindqvistin piirroksen perusteella voivat olla jopa 1900-luvun alusta. Kattotuolit sen sijaan tarkastusluukun kohdalta vaikuttivat uudemmilta, kuin muut ruukin 1800-luvun kattotuolirakenteet. Kattorakenteiden tarkempi tarkastelu olisi tarpeen tarkan ajoituksen määrittämiseksi. Valitettavasti tämän tutkimuksen aikana ei ollut mahdollisuutta päästä tutkimaan yläpohjaa ullakkoluukulta tehtyä kurkistusta lukuun ottamatta. Vaasanlinnan alkuperäinen vesikattokate on todennäköisesti ollut mäntypaanu muiden Tallinnmäen rakennusten tapaan. Yläpohja on eristetty purulla.

Kuva 45. Näkymä ullakon kattoluukusta katon harjakohdasta. Pääret näkyvät laudoituksen takana.

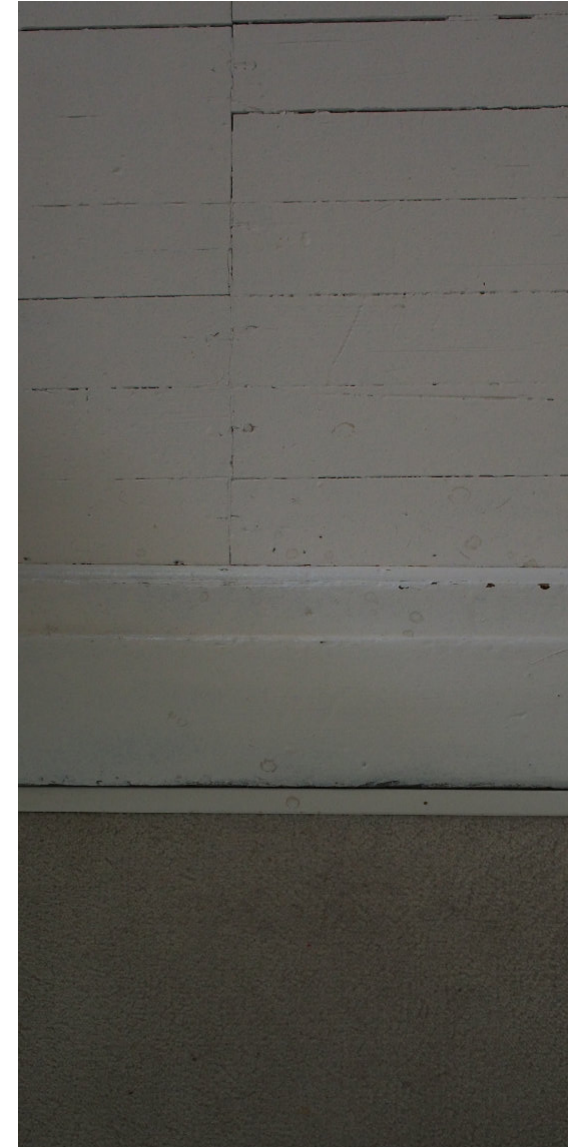
4.1.6 Seinärakenteet

Tämän tutkimuksen aikana seinärakenteita oli mahdollista tarkastella ainoastaan pinta-puolisesti. Vaasanlinnan lähes kaikki seinät on rapattu valkoiseksi niin sisällä kuin ulkona. Muutamassa asunnossa seiiniä on tapetoitu. Ainoa paikka, jossa seinät ovat verhoamatomia on kellarissa, jossa on sekä betonisia, että tiilistä muurattuja seiiniä. Muurausta on sekä juoksulimityksellä että ristilimityksellä.

Seinärakenteet ovat pääasiallisesti vuosilta 1946–47, mutta tämän tutkimuksen piirissä ei ollut mahdollista selvittää onko korjauksessa käytettyhyödyksi 1800-luvun rakenteita vai onko seinät kokonaan purettu ja tehty uudelleen. Epätietoisuus koskee sekä ulko- että sisäseiiniä. Kevyitä sisäseiiniä, oletettavasti rankarakenteisia, on lisätty asuntoihin 1960–70-luvuilla, kun asuntojen varustetasoa on nostettu.

4.1.7 Perustukset, kellari ja lattiat

Vaasanlinnalla ei tiedettävästi ole ollut kellarialueita ennen 1940-lukua. Rakennus on ollut luonnonkivilatomuksen päälle perustettu, mutta nykytilassa Vaasanlinnalla on harmaaksi rapatut betoni- tai tiiliperustukset. Tutkimuksessa ei selvinnyt onko luonnonkivilatomusta käytetty osana uutta perustusta kuten esimerkiksi Tallissa on tehty. Perustuksen materiaalimaailma käy ilmi ainoastaan kellarissa, jossa maanvaraiset seinät ovat pääasiassa muurattu, mutta sisempiä seiiniä on sekä betonista että tiilestä. Kellarissa on betonilattia, jonka keskeisiä toimintoja rakennuksen kannalta on hulevesikaivo ja sinne asennettu pumppu, joka siirtää entisestä tiiliruukin uomasta rakennuksen alapohjaan valuvaa vettä pois kellarista. Tutkimushetkellä useissa kellarin tiloissa oli merkittäviä lammikoita pumpusta huolimatta. Kellariin on tehty lautaiset häkkivarastot, jotka ovat kosteuden vuoksi pääasiassa tutkimushetkellä pois käytöstä. Kellarissa sijoittuu ainoastaan eteläpäädyn asunnon alueelle, mutta tiiliseinään tehdyn luukun kautta pystyy myös kurkistamaan keskimmäisten asuntojen alapohjaan. Niissä osissa on maalattia, jossa on jäljellä suuria luonnonkiviä. Luukusta näkee myös betoniperustuksen, joka on kuulunut todennäköisesti tulisijalle. Alapohja sekä välipohja on puurakenteinen. Osassa asunnoista on vielä lautalattiat.

Kuva 46. Asunto 5, osassa asuntoa on otettu esille vanha lattialaudoitus. Muualla on käytetty kokolattiamattoa.

Kuva 47. Käynti kellariin rakennuksen eteläpäädyssä.

Kuva 48. Kellari länteen. Etualalla viemäri hulevedelle.

Kuva 49. Kellari luoteeseen. Taka-alalla luukku josta voi kurkistaa alapohjaan.

Kuva 50. Alapohjassa on pieni ryömintävara. Maapohjaan on sekoittunut tiilenpaloja.

4.1.8 Ovet

Vaasanlinnan ulko-ovet ovat peilirakenteisia puuovia, jotka on ulkopuolelta verhottu vinopaneloinnilla hieman rakennuksessa aikaisemmin olleiden ovien henkeen. Ovet ovat todennäköisesti 1940-luvulta. Ovien lukoissa on jo ajallista kerrostumaa eri vuosikymmeniltä. Myös itäjulkisivun eteläisin ovi, joka on lisätty vuonna 1966 ja pohjoispäädyn pohdituttanut ovi on ratkaistu muulle rakennukselle yhtenäisellä tavalla. Sisäovet Vaasanlinnassa ovat yleisimmin valkoiseksi maalattuja vaneriovia, joiden leveys vaihtelee. Muutamat sisäovet on varustettu ikkunalla (muun muassa asunto 1, keittiö). Asunnossa yksi on myös liukuoviratkaisu olohuoneen ja makuuhuoneen välillä. Liukuovia vaikuttaa piirrosten mukaan olleen Vaasanlinnassa enemmänkin, mutta niitä on purettu mahdollisesti 1970-luvulla. Kaikki Vaasanlinnan ovet vaikuttavat olevan 1940-luvun jälkeen asennettuja.

Kuva 51. Itäjulkisivun ovesta on vinopanelointi.

Kuva 52. Sisältä itäjulkisivun ovet ovat nelipeilisiä ja valkoiseksi maalattuja.

4.1.9 Ikkunat

Vaasanlinnan ikkunat ovat pääasiassa kaksi puitteisia kolmiruutuisia puuikkunoita, jotka aukeavat sisään-ulos ja niissä on kiinteä keskipuite. Maantasokerroksen ikkunoissa ei ole vuorilautoja, mutta ullakkokerroksen ikkunoissa on yksinkertaiset vuorilaudat. Itäjulkisivulla on muista poiketen kaksi ikkunaa, jotka koostuvat kolmesta rinnakkain asetetusta edellä kuvaillusta ikkunasta muodostaen nauhamaisen maisemaikkunan. Ikkunoiden helat ja saranat ovat yhtenäiset läpi rakennuksen. Kaikissa ikkunoissa vaikuttaa olevan sekä sormihaka että pidempi tuulihaka. Ikkunoiden puitteet ja vesipellit on maalattu ruskeiksi lukuun ottamatta ullakkoikkunoita, jotka ovat niitä ympäröivän valkoisen puurakenteen mukaan maalattu valkoisiksi. Kaikkien ikkunoiden oletetaan olevan 1940-luvun korjauksessa lisättyjä, vaikka osan ikkunoiden paikat vastaavat vanhoja sijainteja.

Kuva 53. Itäjulkisivun pohjoisempi maisemaikkuna on tehty asettamalla kaksipuitteisia ikkunoita rinnakkain.

Kuva 54. Ikkuna itäjulkisivulla. Puitteet on maalattu ruskeiksi.

Kuva 55. Puitteet on kasattu kulmaraudoilla.

Kuva 56. Sisemmät ikkunat lukitaan säpeillä. Ulomissa on sormihaat.

Kuva 57. Mansardissa istuvilla ikkunoilla on mittavat syvennykset. Tätä ullakon ikkunaa lukuun ottamatta ne on maalattu valoiksi.

Kuva 58. Ullakkoikkuna ulkopuolelta. Ikkunalla on yksinkertaiset vuorilaudat, jotka on maalattu muun ikkunan tavoin valkoiseksi eroten muista Vaasanlinnan ikkunoista, jotka ovat ruskeita.

4.2 Sisätilat

4.2.1 Ensimmäinen kerros

Vaasanlinnan ensimmäisen kerroksen tilajaosta ja muutoksista löytyi enemmän piirrosaineistoa kuin ullakkokerroksesta. Pohjakerros on kokonaisuudessaan rakennettu uudelleen vuonna 1947, mutta tutkimuksessa ei selvinnyt onko muutos toteutettu purkamalla kaikki rakenteet täysin vai onko vanhoja seinärakenteita osittain säilytetty. Osassa ensimmäistä kerrosta seinäpaksuus vaihtelee ja kellarissa vaikuttaisi olevan muurausta eri aikakausilta, joka viittaisi mahdolliseen vanhan rakenteen osittaiseen uudelleenkäyttöön.

Nykyiset tilakokonaisuudet ja yksityiskohdat ovat säilyneet pääosin 1970-luvun viimeisen uudistuskerroksen tilassa. 1970-luvulla huoneistojen keittiöiden varusteluita on päivitetty ja tilajako on monimutkaistunut uusien väliseinien johdosta. Pohjakerroksen asuntoihin numero 3 ja 4 ei tämän tutkimuksen piirissä ollut mahdollista päästä vierailemaan ja niihin liittyvät havainnot ovat jääneet piirustuksista tehtyihin muistiinpanoihin. Näissä tiloissa on 2010–20-lukujen vaihteessa sattunut kosteusvahinko, jonka laajuus ei tutkimushetkellä ollut vielä selvillä.

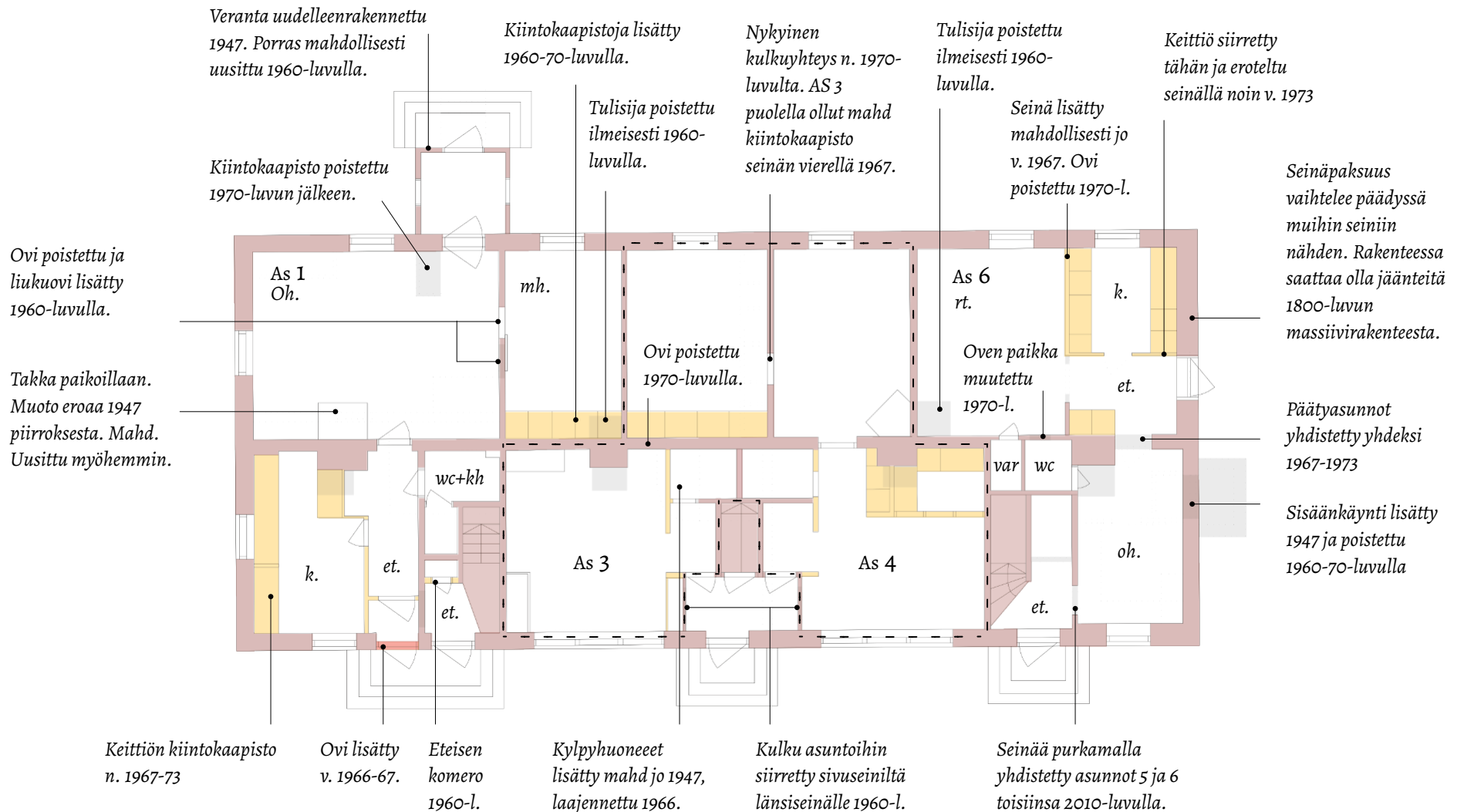
Asuntojen jako pohjakerroksessa 1947

Asuntojen jako pohjakerroksessa 2021

Kuva 59. Diagrammi ensimmäisen kerroksen huoneistokokonaisuuksien muutoksista. Hahmottamisen helpottamiseksi asunnoille on annettu eri sävyjä.

Kuva 60.

- - - Tiloihin ei päästy tutkimuksen aikana.

4.2.1.1 Asunto nro.1

Eteläpäädyn huonekokonaisuus muodostaa asunnon yksi. Vaasanlinnan historiassa eteläpääty on sen tunnetun historian ajalta aina muodostanut yhden asuntokokonaisuuden ja nykyinen tilanne on pääpiirteiltään lähellä jakoa, joka tiloissa vallitsi myös vuonna 1945. Muun rakennuksen tavoin asunto on kokenut suuren korjauksen vuonna 1947, jonka jälkeen se on saanut uuden sisäänkäynnin vuonna 1966 ja asunnon varustelua on paranneltu 1970-luvulla. Asuntoon pääsee sekä länsi- että itäjulkisivun puolelta. Eteläpäädyn asunto on toiminut ruukin puutarhurin asuntona vielä 1900-luvun alussa, miksi uloskäynti puutarhan puolelle on ollut oleellinen. Ennen 1950-lukua rakennusta ei ollut kartoista päätellen mahdollista kiertää eteläpuolelta tiiliruukin kanavan vuoksi. Veranta on rakennettu kokonaan uudelleen vuonna 1947 samalle paikalle kuin edeltäjänsä. Veranta on mahdollisesti ollut syy, miksei asuntoon ollut tehty omaa sisäänkäyntiä itäjulkisivulle heti, vaan ovi lisättiin vasta 1950-luvulla.

Sisätiloissa kerrostuksellisuutta on nähtävissä tulisijassa, joka on toinen rakennuksen säilyneistä säilytetyistä tulisijoista. Asunnon takka on samalla paikalla kuin vuoden 1947 pohjapiirrokseseen on piirretty, mutta vuoden 1947 takka eroaa nykytilasta muodoltaan. Takkaseinän ja alakaton taitteessa on takan

Kuva 61. Asussa numero yksi sijaitsee Vaasanlinnan toinen säilynyt tulisija.

kruunulta vaikuttava jääne. Voi olla, että paikalla oli vanhemman tyylinen tulisija, joka on uusittu 1950-luvun jälkeen. Asunnon olohuoneesta makuuhuoneeseen vievä ovi on yksi rakennuksen säilyneistä liukuovista, joita piirustuksesta päätellen on ollut enemmänkin vielä ennen 1970-lukua. Asunnon seinät on pääasiassa tapetoitu ja lattiaksi on asennettu laminaatti. Olohuoneen ja makuuhuoneen alakatto on verhoiltu uudelleen, muualla asunnossa on näkyvillä välipohjajasat.

Kuva 62. Säilynyt liukuovi vuodelta 1960-luvulta.

Kuva 63. Keittiössä on jäljellä kiintokaapisto 1970-luvulta.

4.2.1.2 Asunto nro.3 ja 4

Vaasanlinnan keskimmäiset asunnot ovat numeroiltaan kolme (etelässä) ja neljä (pohjoisessa). Asunnot ovat ilmeisesti alun perin olleet peilikuvat toisistaan, mutta piirustuksista päätellen nykytilassa pohjoista asuntoa on länsipuolelta laajennettu eteläisen puolelle tehden asunnosta neljä kolmion ja asunnosta kolme yksiön. Asuntojen sisäänkäynnit on vaihdettu pienen eteisaulan etelä- ja pohjoisseiniltä länsiseinälle ullakko-oven molemmille puolille 1960-luvulla. Molemmissa on vuoden 1947 piirroksista päätellen lisätty silloin vessat, mutta suihkut ovat tulleet vasta vuoden 1966 muutoksessa. Piirroksista päätellen asunnossa neljä saattaa olla jäljellä vuodelta 1967 keittokomerorakenne. Asunnossa kolme keittokomero on saatettu jättää rakentamatta tai poistettu 1970-luvulla piirroksista päätellen.

Kuva 64. Länsipuolelle tehty asuntoon 1 johtava veranta. Veranta on tiilirakenteinen.

4.2.1.3 Asunto nro. 6

Asunnon kuusi muodostaa pohjoispään huoneisto, joka on vielä vuonna 1947 eroteltu kahdeksi eri asunnoksi. 2000-luvulla asunnosta kuusi on lisäksi puhkaistu sisäänkäynti pohjoisimpaan portaikkoon yhdistäen näin maantasokerroksen asunnon kuusi ja ullakon asunnon viisi yhdeksi suureksi kokonaisuudeksi. Tässä tutkimuksessa käsittelemme kokonaisuuden kerroksittain.

Ennen 1940-luvun peruskorjausta pohjoispääty on koostunut kahdesta huoneesta ja tambuurista, eteisestä. Alkuperäisten tietojen mukaan päätyä käytettiin panimon varastona. Lindqvistin mittauspiirustukseen päädyn seinärakenne on merkitty umpitiiliseksi jo vuonna 1945. Nykyisellään päädyn seinissä on paksuuseroja verrattuna muuhun Vaasanlinnan seinärakenteisiin. Voi olla, että pohjoispääty oli jo 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa korjattu kokonaan tiiliseksi ja seinästä säästettiin merkittäviä osia 1940-luvulla. Vuoden 1947 korjauksessa alun perin asunnon länsi ja itäpuoliskot ovat olleet toisistaan erillään, ja kumpaankin oli oma sisäänkäynti pohjoispäädyssä. Kummatkin asunnot olivat alun perin yksiöitä, itäinen merkittävästi läntistä pienempi. Asunnot on yhdistetty ilmeisesti vuoden 1967 korjauksessa tai mahdollisesti vasta 1970-luvulla. 1970-luvulla keittiö on ilmeisesti siirretty pois itäpuolelta ja

Kuva 65. Länsipuolelle tehty asuntoon 1 johtava veranta. Veranta on tiilirakenteinen.

sille on tehty oma tila luoteiskulmaan.

2000-luvulla asuntojen viisi ja kuusi yhdistämiseksi tehty oviaukko koilliskulman huoneen ja pohjoisimman eteisen välille on asunnon omistajien mukaan tehty purkamalla seinän tiilirakennetta. Omistajien mukaan tiilet irtoivat kevyesti. Vuoden 1945 piirroksessa Vaasanlinnan 1900-luvun alun tilanteessa tällä kohtaa on aikaisemmin ollut oviaukko. On mahdollista, että kyseinen väliseinä on vanhaa rakennetta ja aukko olisi myöhemmin täytetty. Tutkimuksessa purkutilanteesta ei nähty kuvia tai pystytty tutkimaan seinää pintoja tarkemmin, joten aukon alkuperäisyys jää tässä tutkimuksessa arvoitukseksi.

Kuva 66. Pohjoisporras asuntoon viisi.

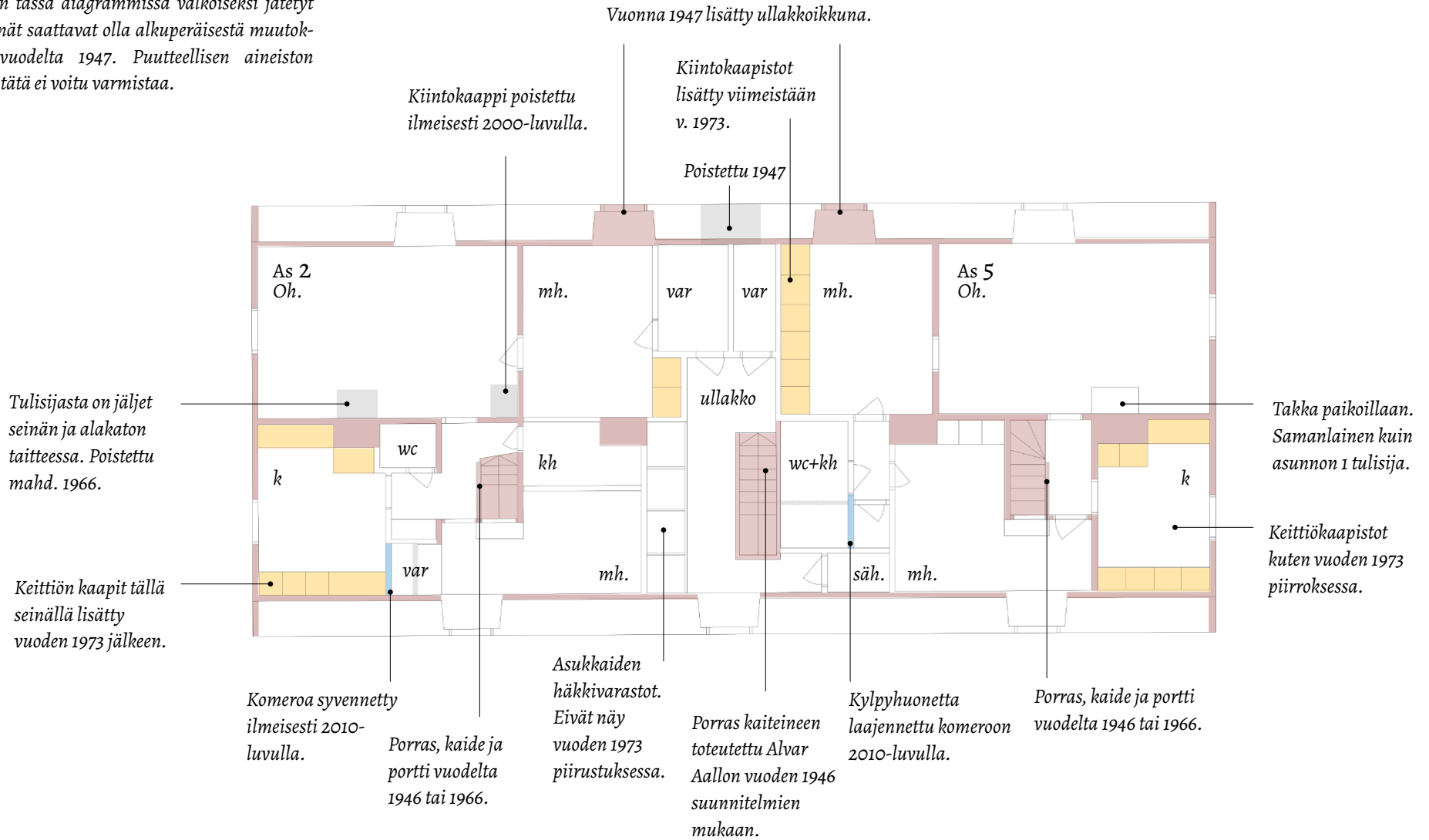
4.2.2 Toinen kerros

Vaasanlinna toisesta kerroksesta on tässä tutkimuksessa löytynyt merkittävästi vähemmän piirustuksia kuin pohjakerroksesta. Tutkimuksessa tehtyjen havaintojen, rakennusosien kuten ovien ja ikkunoiden, sekä maantasokerroksesta nousevien ratkaisujen perusteella voidaan olettaa toisen kerroksen tilajaon olevan kuten maantasokerros: pääosin uusittu vuonna 1947. Vaasanlinnan kattorakenteet saattavat silti osittain olla vanhemmat, samoin kuin mansardikattoon suoraan liittyvät seinärakenteet.

Toisessa kerroksessa on ennen 1940-lukua ollut ilmeisesti yksi asunto pohjoispäädystä, ja loppu osa ullakkoa on ollut kylmänä. Ullakko on pääosin otettu käyttöön vuonna 1947, jolloin kerrokseen tehtiin kolme sisäkautta kulkevaa porrasta Alvar Aallon toimiston porrassuunnitelmien mukaan. Portaat ovat yhä suunnitelmien kaltaiset. Niihin liittyy rakenteeseen kuuluva liukuportti ullakkokerroksessa. Tutkimushetkellä ullakolla oli kaksi asuntoa, joihin molempiin kuului neljä huonetta, vessa ja kylpyhuone sekä useampia komeroita. Keskellä rakennusta on varsinainen ullakko, josta on pääsy sähköpääkeskukseen sekä asukkaiden häkkivarastoihin.

Ullakon tässä diagrammissa valkoiseksi jätetyt väliseinät saattavat olla alkuperäisestä muutoksesta vuodelta 1947. Puutteellisen aineiston vuoksi tätä ei voitu varmistaa.

Kuva 67.

4.2.2.1 Asunto nro. 5

Asuntoon viisi käydään aikaisemmin mainitun pohjoisimman eteisen ja portaan kautta, joka on nykyään yhdistetty asuntoon kuusi. Vaasanlinnassa on ilmeisesti ollut asunto asunnon viisi kohdalla jo ennen 1940-lukua, mutta siitä ei ole säilynyt piirroksia tai valokuvia. Tähän asuntoon on käyty toisen kerroksen pohjoisjulkisivun kautta, nykyisen olohuoneen tai keittiön kohdalta.

Tutkimushetkellä asuntoa voi kiertää ympäri ja se koostuu keittiöstä, olohuoneesta ja kahdesta makuuhuoneesta. Olohuoneessa on toinen Vaasanlinnan tunnetuista säilyneistä tulisijoista, joka on tyyliltään samanlainen kuin asunnossa yksi. Pienenä erona on takan jalusta: tässä takassa ei ole liuskekiviviimeistelyä ja takan yläosa on rapattu sileäksi. Asunnossa on otettu esiin todennäköisesti 1900-luvun lopussa uudelleen verhoituja lattialaudoituksia. Lautalattiat itsessään ovat todennäköisesti vuodelta 1947. Osaan tiloista on asennettu kokolattiamatto. Asunnossa on säilynyt paljon kiintokaapistoja 1960–70-luvuilta.

Asunnossa ei ole tehty pintakorjauksien lisäksi juurikaan muutoksia 1970-luvun jälkeen. Ainoastaan kylpyhuoneessa on tehty merkittävämpi remontti, jossa tilaa on laajennettu sen vierellä sijainneeseen komeroon.

Kuva 68. Ullakkoasunnoilla on molemmilla aulatilassa ikkuna, jonka pinta on kuvioitu.

Kuva 69. Asunnon viisi tulisija. Olohuoneen laualattia on otettu esille.

Kuva 70. Makuuhuoneessa on kiintokaapistot todennäköisesti 1970-luvulta.

4.2.2.2 Varastot ja sähköpääkeskus

Ullakolle käydään itäjulkisivun keskimmäisestä ulko-ovesta, joka johtaa pieneen eteistilaan. Tästä tilasta on käynti sekä asuntoihin kolme ja neljä, että keskimmäisestä ovesta ullakolle. Portaat ovat Alvar Aallon suunnitelman mukaiset. Ullakolla sijaitsee jokaiselle asunnolle yksi varasto, sekä sähköpääkeskus. Tilan pintoja ei ole maalattu valkoiseksi muiden tilojen tavoin vaan ullakkoa sävyttää käsittelemätön mäntylaudoitus. Varastohäkkejä ei ole merkitty vuoden 1973 piirrokseen ja voi olla, että ne on lisätty vasta kun kosteusongelmat kellarissa kasvoivat niin suureksi, ettei tilaa voitu käyttää enää varastona. Ullakoin länsipäädystä katossa on luukku, josta pääsee kurkistamaan yläpohjaan.

Kuva 71. Eteistila, josta pääsee asuntoihin kolme ja neljä, sekä ullakolle.

Kuva 72. Ullakko on kapea tila, jossa on nykyään asukkaiden varastoja.

Kuva 73. Eteläinen porras, josta pääsee asuntoon kaksi.

4.2.2.3 Asunto nro.2

Viimeisenä on eteläpäädyn toisen kerroksen asunto, johon saavutaan itäjulkisivun toiseksi eteläisimmästä ulko-ovesta. Ensin saavutaan maantasokerroksessa pieneen eteistilaan, josta lähtee nousemaan ullakkokerrokseen Aallon suunnitelmien mukaan toteutetut portaat. Eteistilassa on ollut pieni komero, jonka ovi on poistettu ilmeisesti 2000-luvulla. Asunto koostuu hyvin samanlaisista osista kuin pohjoispäädyn kokonaisuus: keittiö, kaksi makuuhuonetta, olohuone ja useampi komero. Erotin asunnosta viisi, tässä asunnossa suihku ja vessatila on erillään toisistaan. Tässäkin asunnossa on jäljellä runsaasti 1970-luvun yksityiskohtia kuten kiintokaappeja. Olohuoneessa on lisäksi jääne mahdollisesta tulisijasta, jota tutkimushetkellä ei enää ole.

Kuva 74. Asunnon kaksi lounaiskulma. Mansardin ja tylppäpäädyn ero näkyy ikkunoiden syvyyksissä.

Kuva 75. Liukuportti kuuluu kaiteen rakenteeseen.

Kuva 76. Olohuoneessa on jäänne mahdollisesta tulisijasta. Se on mahdollisesti purettu v. 1966.

Kuva 77. Asunnossa on kerrostumia myös pistorasioissa.

5 Johtopäätökset

Rakennushistoria lyhyesti

Vaasanlinna valmistui vuonna 1806 ruukin olutpanimoksi ja viinanpolttimoksi osana vuorineuvoksetar Virginia af Forsellesin vuosien 1800–1810 suurta Strömforsin rakennuskannan uudistamishanketta. Vaasanlinnassa sijaitsi myös leipomo ja varastotiloja. Rakennus toteutettiin tiiliruukin jokuoman länsitörmälle ja tutkimuksen mukaan vesi on ainakin osittain virrannut alun perin rakennuksen alta. Lännestä Ruukintieltä katsottuna se valmistui osaksi Strömforsin pohjoispuolen Tallinmäen rakennuskantaa. Vaasanlinna toteutettiin ruukilla uudella korsvirketekniikalla, jossa kantava hirsirunko täytettiin tiilellä.

Tutkimuksen mukaan Vaasanlinnan varhaisista muutoksista 1800-luvulla ei saatu tietoa. Viimeistään 1900-luvun alussa osa rakennuksen pohjoispäädyn korsvirkerakennetta oli jo korvattu massiivitiilimuurauksella, ellei osa jo alun perin poikennut muusta rakenteesta. 1900-luvun alussa panimo oli lakannut jo toimimasta ja Vaasanlinnassa oli alkuperäisen leipomon lisäksi pesula sekä asuntoja. Lähdeaineistosta voi päätellä, että rakennuksen kattokate on uusittu 1900-luvun alussa osittain huopakatteeksi ja osittain päreiksi. Alkuperäinen kate oli todennäköisesti mäntypanu kuten muissakin Tallinmäen aikalaisrakennuksissa.

Suuri muutos tapahtui 1940-luvulla, kun rakennuksen peruskorjauksessa rakennuksen maantasokerroksen hirsiosat purettiin kokonaan ja seinärakenteet tehtiin uudelleen tiilimuurauksella. Kaikki tilat muunnettiin asunnoiksi vastaamaan ruukin kasvavaan asuntopulaan. Samalla Vaasanlinna lisättiin kellari. Muutoksessa julkisivuaukotus muuttui osittain. Kattokate vaihdettiin tiileen, mutta päreet jätettiin uuden katteen alle. Tutkimuksen mukaan kattorakenteissa saattaa olla jäänteitä myös muista vanhemmista rakenteista. Pian peruskorjauksen jälkeen Vaasanlinnan ympäristössä tapahtui suuri muutos, kun tiiliruukin rakennukset purettiin ja uoma täytettiin.

Näiden muutosten jälkeen Vaasanlinna on kokenut pienempiä muutoksia liittyen asuntojen huoneistokokonaisuuksiin ja kulkureitteihin 1950–1970-luvuilla. 2000-luvulla rakennuksen vesikattokate on uusittu kokonaan.

Rakennushistorialliset arvot ja merkitys

Tämän tutkimuksen aikana kerätyn tiedon perusteella Vaasanlinnan säilyneisyydestä, arkkitehtuurista, arvoista ja merkityksestä voidaan lausua seuraavaa:

Vaasanlinna on tutkimushetkellä kaksikerroksinen asuinrakennus, joka on alun perin toiminut ruukin viinanpolttimona. Se on rakennushistoriallisten arvojen ja merkityksen pohdinnan sekä ruukin historian ja maiseman kehityksen kannalta mielenkiintoinen ja merkittäviä rakennus.

Vaasanlinna on alun perin rakennettu sen nykyiselle paikalle korsvirkerunkoisena. Sen **olennaisimmat ulkoiset piirteet ja mittasuhteet** noudattavat yhä sen **alkuperäistä arkkitehtonista kokonaisuutta**, johon kuuluivat valkeaksi rapatut seinät, kuusiruutuiset ikkunat, tylppäpäinen mansardikatto ja aukotus, joka on hyvin lähellä nykytilaa. Ulkoisilta piirteiltä rakennus on yhä täysin **yhteneväinen** osa Tallinmäen mansardikattoisten valkeaksi rapattujen talousrakennusten kokonaisuutta, johon se on alun perin suunniteltu. Julkisivuissa selkeästi alkuperäisestä eroavat vain lyhyiden päätyjen tummaksi maalatut laudoitukset sekä itäjulkisivun suuret kuusiruutuisista ikkunoista koostetut nauhaikkunat.

Suuriieleisen, mutta selkeästi **vanhaa kokonaisuutta ja arkkitehtonista omi-**

naisluonnetta kunnioittavan peruskorjauksen 1940-luvulla teki **Alvar Aallon arkkitehtitoimisto**, joka antaa muutokselle itsessään merkittävän **henkilö-arvon**. Peruskorjaus on toteutettu tarkasti muun Tallinmäen rakennuskokonaisuuden ulkoiset ominaispiirteet ja rakennuksen laajenevan asuinkäytön vaateet **yhteen sovittaen**.

Sisätiloissa maantasokerroksen **alkuperäinen** kahdeksanjakoinen **tilakokonaisuus** on yhä **löydettävissä** nykyisestä pohjapiirroksesta ja osa seinistä on lähes, ellei täysin samoilla paikoilla kuin alkuperäisessäkin rakennusrungossa. Tämän tutkimuksen piirissä ei selvinnyt onko rakennuksesta uusittu kaikki seinärakenteet ja perusteet vai onko vanha rakennetta käytetty osittain uudessa rakennusrungossa hyväksi. 1940-luvun uudistuksien tuomat **selkeimmät uudet kerrostumat** vanhaan ovat ullakon täysi käyttöönotto asuintiloina sekä rakennuksen sisälle tehdyt portaikot, joiden avulla pohjoisen ulkoportaan tarve poistui. Alkuperäisen mallin mukaan toteutetut **rakennusosat** kuten ikkunat, sekä uusien piirrosten mukaan toteutetut ovet, portaat, käsijohteet ja kaiteet ovat **säilyneet 1940-luvulta nykypäivään**. Huoneistokokonaisuuksissa voidaan havaita 1940-luvun **laadukkaan asuinympäristön** tavoitteet erityisesti ullakkokerroksessa, jossa päi-

vänkierto on seurattavissa lävitse asunnon, ja huoneet sekä keittiöt ovat tilavia.

Sisätiloissa on kerrostumia myös 1940-vuoden jälkeen, jolloin muun muassa 1960–70-luvulla rakennuksen lämmitysjärjestelmää uusittiin ja merkittävä osa tulisijoista poistettiin. Tästä huolimatta ainakin kahteen asuntoon on jäänyt 1940-luvun tulisija. **Sisätilojen osatekijöissä** kuten kiintokaapistoissa ja keittiön kaapeissa on kerrostumia myös 1960–1970-luvuilta, kun ruukilla toteutettiin yleisesti keittiöihin ja kylpyhuoneisiin liittyviä elintasoparannuksia. Suurin osa nykyhetken pintamateriaaleista, rakennusosista ja huoneistokokonaisuuksista ovat säilyneet **muuttumattomina 1970-luvun jälkeen**. Ainoastaan asuntoon numero viisi (toisen kerroksen pohjoispääty) on tehty 2000-luvulla laajennus kylpyhuoneeseen sekä pohjoispäädyn asunnot viisi ja kuusi on yhdistetty toisiinsa purkamalla esiin vanha oviaukko maantasokerroksesta. Kumpikin muutos voidaan nähdä toteutetuksi niin, että ne ovat haluttaessa **palautettavissa** aikaisemman mukaisiksi.

Vaasanlinna on osa Strömforsin **valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä**, jonka rakennuskanta ei pääosin ole kokenut ulkoisia muutoksia vuoden 1892 jälkeen. Vaasanlinnan kohdalla

tulee mainita myös sen **erityinen maise-mallinen arvo** liittyen sen länsipuolen julkisivuun sekä rakennuksen eteen jäävään puutarha-alueeseen, sillä Ruukintieltä lännestä tarkasteltaessa Vaasanlinnan ja Tallin muodostama valkoisten mansardikattoisten rakennusten kokonaisuus, johon aikaisemmin myös 1950-luvulla purettu tiilikuivaamo kuului, on Vaasanlinnan ja Tallin osalta **säilynyt lähes muuttumattomana** nykypäivään.

Paikallishistoriassa Vaasanlinna on myös **merkittävä jääne** kadonneen tiiliruukin uoman sijainnista, jonka käänteen Vaasanlinna merkitsee paikoilleen. Tällä Vaasanlinnan länsipuolella on tapahtunut merkittäviä muutoksia 1950-luvulla uoman täytön vuoksi, miksi sen julkisivujen suurempaa muokkausta voidaan nähdä myös kokonaisuuden alkuperäisyyden kaltaisuutta vähemmän häiritsevänä tekijänä. Vaasanlinnan **paikallinen kulttuurihistoriallinen arvo** liittyy sen aikaisempaan käyttöön viinanpolttimona. Viina on ollut myyntituotteen lisäksi osa ruukilla jaettavasta palkasta erityisesti seppäyhteisölle ja Vaasanlinna on ollut tältä osalta tärkeä asema ruukin varallisuuteen liittyen.

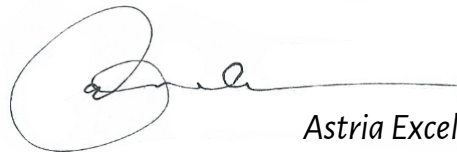
Pohdinta

Tämän tutkimuksen aikana Vaasanlinnan seinärakenteita ei ollut mahdollista tarkastella pintapuolista silmäilyä syvemmin. Tulevaisuudessa mikäli rakennuksessa tai satunnaisissa asunnoissa toteutetaan pinta- tai rakennekorjauksia, suositellaan vähintään valokuvaamaan avauksessa paljastuneet rakenteet tai pyytämään paikalle rakennushistoriantutkijaa, joka voisi tehdä arvion erityisesti Vaasanlinnan maantasokerroksen rungon ajoituksesta.

Laajemmassa perustuksiin liittyvässä tutkimuksessa suositellaan tekemään laajempi maaperätutkimus, joka kannattaa tehdä koko täytetyn tiiliruukin uoman pituudelta. Ottaen huomioon kiinteistöön pohjarakenteisiin kasaantuvan veden sekä Tiiliruukin aitan alle syntyvän lammikon, on hyvin mahdollista, että uoma on täytetty huonosti ja Kymijoesta yhä tihkuu vanhaa uomaa pitkin vettä kohti Yläpajan poistovesiränniä. Uoman suhteen tulisi tehdä joko palauttava päätös, jolloin se avataan uudelleen ja silta Vaasanlinnan itäpuolelle palautetaan tai päätös tehdä uoman suuaukolle perusteellisempi sulku, jolla estetään veden tihkuminen vanhaan uomaan.

Sisätilojen tulevissa korjauksessa olisi hyvä ottaa huomioon kokonaisuuden nykyinen

eheys ja pyrkiä säilyttämään vanoja rakennusosia entisöimällä niitä niin paljon kuin mahdollista. Mikäli osan korvaaminen on pakollista, olisi se hyvä teettää vanhojen piirrosten mukaan.

Astria Excell

78.

6 Lähteet

Arkistolähteet

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti,
Helsinki. (KAVI)

Videokokoelma.

Dahlström (1954). Rautakaudesta
muovikauteen. Lyhyt dokumentti,
Suomi. C. E. Dahlström; A. Ahlström
Osakeyhtiö, Suomi-Filmi Oy.
Trifonoff (1939). Strömfors Bruk.
Lyhyt dokumentti, Suomi. N.
Trifonoff.

Loviisan kaupungin tilapalveluiden arkisto,
Loviisa. (LKTA)

Ruukki -projekti, rakennuskannan
inventatiopiirustukset.

(19.4.1996). Ruotsinpyhtään
Ruukkiprojektin vaiheita.
(19.04.1996). Ruotsinpyhtään
Ruukkiprojektin vaiheita.

Maanmittauslaitoksen arkisto, Helsinki.
(MML)

Digitoitu karttakokoelma.

(1803). Kartta Isojakoa varten,
karttaosa 6/11, G.W.Kraemer.

Museovirasto, Kulttuuriympäristöpalvelut,
lähiarkisto. (MV/KYP)

Strömforsin ruukin Yläpajan
restaurointia koskeva aineisto.

(13.8.1968). Perinnenauhat 1968,
haastattelut, A. Ahlström Oy.
(14.6.1991). Haastattelututkimus,
Ruotsinpyhtään Yläpaja ruukin
entiset työntekijät. Haastattelijoina
Merja Härö, Lasse T. Minkkinen ja
Sami Roos / Kasnio&Härö
Arkkitehdit Ky.
(29.10.1993). Ruotsinpyhtään
Ruukkialue Oy - Strömfors
Bruksmiljö Ab.
(11.9.1995). Ruotsinpyhtään
Ruukkiprojekti -hankeselvitys ja
toimintasuunnitelma.
(30.9.1996). Ruukin alueen
vesirakenteiden kunnostus.
Yleissuunnitelma ja toimenpiteiden
periaatteet. Härö Arkkitehti Oy;
Uudenmaan Ympäristökeskus.
(30.5.2000). Strömforsin Ruukin
Ekomuseo -suunnitelma,
Inventoinnit. Härö Arkkitehti Oy.

Museovirasto, Arkisto ja arkeologiset
kokoelmat. Rakennushistoriallinen
kuvakokoelma (MV)

Rakennushistorian kuvakokoelma (RHO)

(7AA2). Järjestelmätön arkisto.
Strömforsin ruukki - kokonaisuus, osa
1 ja osa 2. Strömforsin ruukki,
valokuvat, Yläpajan restaurointi,
muita rakennuksia, 1993-1996.
UIIII-7AA2.
(10.3.1997). Ruotsinpyhtään
Strömforsin ruukin entisten
tuotatonrakennusten kunnostus.
Museovirasto. Helinä Koskinen.
(n.d). Mittauspiirustus. Theodor
Lindqvist. Strömforsin ruukki,
asemapiirros, 1:500.
(1945a). Theodor Lindqvist.
Strömforsin ruukki. Asuinrakennus V.
Pohja, leikkaus, ovi, räystäslista.
KYP701030012.
(1945b). Theodor Lindqvist.
Strömforsin ruukki. Tiilikuivaamo VI.
Pohja, leikkaus, kattodetalji.
KYP701030011.

Historiaosaston kuvakokoelma. (HK)

(1965). 82651- 82695. Valokuvaaja,
Welin, valokuvia Strömforsista.

Suomen Elinkeinoelämän keskusarkisto,
Mikkeli. (ELKA)

Ahlström Strömforsin tehtaiden
arkisto, järjstelemätön.

(1803). Charta ovfer Strömfors bruk,
Petierfvi och Abborfors, 1:4000.
(16.8.1966). Strömforsin Ruukin
rakennuskaava, hyväksytty 1968.

Svenska Riksarkivet. (RA)

Digitoidut palovakuutusasiakirjat.

(1806). Brandförsäkringsverket,
volym 06101-06150, [https://
sok.riksarkivet.se/bildvisning/
Brfv_06101-06150](https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/Brfv_06101-06150)
(1832). Brandförsäkringsverket volym
15901-15950,
[https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/
BRFV_15901-15950_001](https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/BRFV_15901-15950_001)

Vaasanlinnan aoy:n arkisto. (VAOY)

Digitoimattomat piirustukset

(1944). Strömfors Bruk vaasanlinna,
Byggnadsförändring. Pohjapiirroksset
ja nykytila.

(10.8.1946). Vaasanlinna, julkisivu
koilliseen, Alvar Aalto. Poistettava
ikkuna.

(10.8.1946-u). Vaasanlinna,
pohjapiirros, ullakko. Toteutumaton
luonnos. Alvar Aalto.

(30.12.1946-a). Vaasanlinna,
julkisivu koilliseen, Alvar Aalto.
Lyijykynällä merkityjä mittoja.

(30.12.1946-b). Vaasanlinna,
julkisivu lounaaseen, Alvar Aalto.

(12.3.1947). Vaasanlinna,
pohjapiirros, ullakko. Lähtötilanne ja
ajatusluonnos. Alvar Aalto.

(11.7.1947). Piirustus vesi- ja
viemärijohdoista asuinrakennukseen
"Vaasanlinna", B12. 1. Kerros.

(2.11.1966). Vaasanlinna, itäinen
julkisivu, muutospiirros, Ulla Hjelt.

(31.1.1967). Vaasanlinna,
pohjapiirros, pohjakerros, mitattu ja
muutokset sovitettu. Piirtäjä E.G.

(20.2.1967). Vaasanlinna, mitattu ja
muutokset sovitettu, piirtäjä E.G.

Pohjapiirros, ullakkokerros.

(15.5.1969). Vaasanlinna,
muutoshuoneistot, Ulla Hjelt.

(20.2.1973). Vaasanlinna, mitattu ja
muutokset sovitettu, piirtäjä E.G.
Pohjapiirros, pohjakerros.

(13.10.2016-a). Vaasanlinna,
vesikaton korjaus, päädyt. Ilonen-
Lautamo Ky.

(13.10.2016-b). Vaasanlinna,
vesikaton korjaus, julkisivut.
Arkkitehtuuri-toimisto Ilonen-
Lautamo Ky.

(n.d). Ruukintie 10A, rakennekortit:
US, VS1-4, YP1.

Haastattelut

Excell, J & Excell, S. (26.7.2021). Ruukkilaiset Jari Excell ja Sirpa Excell. Muistelmia tiiliruukista.

Haapala, K. (29.7.2021). Ruukkilainen Katri Haapala muistelee Vaasanlinnaa.

Jurišić, B. (27.5.2021). Kahden huoneiston omistaja Berislav Jurišić kertoo Vaasanlinnasta.

Siikavirta, J. & Siikavirta, M.(21.5.2021). Asunto-osakeyhtiö Vaasanlinnan puheenjohtaja Joni Siikavirta ja hänen vaimonsa Maria Siikavirta kertovat Vaasanlinnasta.

Painamattomat lähteet

Björkman, S. (1994). Strömforsin Ruukin Yläpaja - Rakennus- ja Laitehistoriallinen selvitys, tutkimustilanne toukokuu 1994. Museovirasto.

Copani, P. (2007). Timber-Frame Buildings in Scandinavia: High deformation prevent the system from collapse. ICOMOS IWC, symposium XVI, Florence, Venice and Vicenza

Excell, A (2020). Ruotsinpyhtään letkumakasiini - rakennushistoriaselvitys. Aalto-yliopisto. Espoo.

Härö Arkkitehti Oy (2000a). Strömforsin Ruukin Ekomuseo Ruotsinpyhtäällä. Ruukin keskeisen rakennuskannan inventointi. Museovirasto.

Lappalainen (1989). Ruotsinpyhtään ruukin vanhojen rakennusten uudelleen käyttö - rakennusten inventointi. Museovirasto.

SYKE (1992). Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-aluetyöryhmän mietintö osa 2. Sivut 27-29: Kymijoen laakso. Helsinki 1992.

Painetut lähteet

Allardt, A. (1923). Strömfors socken. Helsingfors: Söderström.

Dethier, J. (2020). The Art of Earth Architecture. Thames&Hudson.

Härö, M. (2001). Viinanpolttimo, navetta ja Herrojen sauna - rakennusten kohtaloita Strömforsin ruukissa Ruotsinpyhtäällä. Sivut 209-2018. Teoksessa Niskanen, A., Pakkala, P. & Sundman, M. (toim). Antipasto misto: Vilhelm Helander 60. Helsinki: Vilhelm Helander-toimituskunta.

Kautovaara, P. (1986). Ruukin töissä. Kunnallispaino.

Marttila, J. (2014). Työ teollistumisen ja arjen rajapintana: Strömforsin ja Ramnäsin rautaruukkiyhteisöt 1880-1950. Väistökirja, Jyväskylän yliopisto.

Koskinen, R. (2013). Suomalainen kartano - Kustavilaisen ajan säätyläiselämää. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kuokkanen, R. & Leiponen, K. (1981). Suomen Tiiliteollisuuden historia. Suomen Tiiliteollisuusliitto R.y; Tiilikeskus Oy; Helsinki.

Lehdet ja digitaaliset lähteet

Idström, T. & Wiias, O. (1950). Strömforsin tehtaat sanoin ja kuvin. Loviisan Uusi Kirjapaino Oy.

Oksanen, E. & Sarvas, A. (1991). Vanha Pyhtää: Pyhtään ja Ruotsinpyhtään historia vuoteen 1743. Pyhtään kunta; Ruotsinpyhtään kunta.

Rautakorpi H., Enström, A, Nuorisoseura Wiiri ry (2008). Ruotsinpyhtää Strömfors 1743-2009. Ruotsinpyhtää, Loviisa.

Sirén, O. & Palmén, Å (1971). Strömfors: Tehdas ja tehdasyhdyskunta 1695-1970. Ruotsinpyhtää: A. Ahlström, Strömforsin tehdas.

Vitruvius, M. (n.d). De Architectura, Book II.

Wijnblad, Carl (1755). Ritningar på fyratio wäningshus af sten, och trettio af träd, samt åtskilliga lusthus m.m. för högloflige ridderskapet och adelen samt andra ståndspersoner på landet ; Ytterligare tilökning af ritningar på wäningshus

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (n.d). Half-timber work. Vierailtu 15.8.2021. / <https://www.britannica.com/technology/half-timber-work>

Kauppalehti (6.5.2014). Strömfors lopettaa Ruotsinpyhtäällä. Vierailtu 01.08.2021 / <https://www-kauppalehti-fi.libproxy.aalto.fi/uutiset/stromfors-lopettaa-ruotsinpyhtaalla/>

Loviisan Sanomat (20.2.2020). Ruukin elpyminen jatkuu. Vierailtu 11.5.2021 / <https://www.loviisansanomat.fi/paakirjoitus-mielipide/1278075>

Rakentaja.fi (2019). AS OY Ruotsinpyhtään Vaasanlinna - Vuonna 1806 rakennetun suojellun talon katto uusittiin. www.rakentaja.fi / Vierailtu 27.3.2021

RKY, Strömforsin ruukkiyhdykskunta. Vierailtu 11.5.2021 / http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=918

Taloussanomat (12.1.1999). Ahlström selkeyttää toimintojaan. Vierailtu 01.08.2020 / <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000001298579.html>

YLE Uutiset (3.11.2015). Tehdas lopetti – tilalle tulee hyvinvointipuisto. Vierailtu 01.08.2021 / <https://yle.fi/uutiset/3-8427439>

Kuvalähteet

AE = Astria Excell

Kansikuva, Valokuva Tallinmäen rakennuksista 1900-luvun alussa. Kuvaaja tuntematon. Varkauden museot, Ivar Ekströmin kokoelma. Finna-tietokanta.

Kuva 1 (s.1), Ruukin sijainti, Google Maps.

Kuva 2 (s.2), Päärakennus kesällä 2021. AE.

Kuva 3 (s.3), Päärakennuksen sijainti ja RKY suojelualue. RKY. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=918. säilyneisyydestä. AE.

Kuva 4 (s.5) Kvarteret Stjärnan i Malmö, 1964-65. Valokuvaaja tuntematon. Malmön museo IWA foto. Europeana -tietokanta.

Kuva 5 (s.7) Mittauspiirustus. Todennäköisesti Theodor Lindqvist. Strömforsin ruukki, asemapiirros, 1:500. Museovirasto, Rakennushistorian kuvakokoelma.

Kuva 6 (s.8) Aksonometria Strömforsin ruukista ennen 1950-lukua. Härö Arkkitehdit Oy. Inka Lindblad. (Sirén, 1971)

Kuva 7a-d (s.9) Hetkiä Trifonoffin dokumenttielokuvasta. (KAVI, Trifonoff, 1939)

Kuva 8 (s.10) Strömforsin ruukki, tiilenkuivaamo VI, pohja, leikkaus, kattodetalji. 1945, Lindqvist Theodor. Museovirasto, Arkisto ja arkeologiset kokoelmat, Kulttuuriympäristön piirustuskoelma. KYP701030011

Kuva 9a-e (s.11-12) Diagrammisarja tiiliruukin alueen kehittymisestä. Karttapohjana vuoden 1809 palovakuutuskartta (RA, 1809) ja 1945 asemapiirustus (kuva 4, sivu 5).

Kuva 10 (s.15) Hetki Trifonoffin dokumenttielokuvasta. (KAVI, Trifonoff, 1939)

Kuva 11 (s.17) Maalaus Tallinmäen rakennuksista vuodelta 1929. Excellien yksityisarkisto.

Kuva 12 (s.17) Valokuva Tallinmäen rakennuksista 1900-luvun alussa. Kuvaaja tuntematon. Varkauden museot, Ivar Ekströmin kokoelma. Finna-tietokanta.

Kuva 13 (s.18) Hetki Trifonoffin dokumenttielokuvasta. (KAVI, Trifonoff, 1939)

Kuva 14 (s.19) Hetki Trifonoffin dokumenttielokuvasta. (KAVI, Trifonoff, 1939)

Kuva 15 (s.20) Strömforsin ruukki, asuinrakennus V, Pohja. 1945, Lindqvist Theodor. Museovirasto, Arkisto ja arkeologiset kokoelmat, Kulttuuriympäristön piirustuskokoelma. KYP701030012

Kuva 16 (s.22) Strömforsin ruukki, asuinrakennus V, Leikkaus. 1945, Lindqvist Theodor. Museovirasto, Arkisto ja arkeologiset kokoelmat, Kulttuuriympäristön piirustuskokoelma. KYP701030012

Kuva 17 (s.23) Strömforsin ruukki, asuinrakennus V, Ovi, räystäslista. 1945, Lindqvist Theodor. Museovirasto, Arkisto ja arkeologiset kokoelmat, Kulttuuriympäristön piirustuskokoelma. KYP701030012

Kuva 18 (s.23) Hetki Trifonoffin dokumenttielokuvasta. (KAVI, Trifonoff, 1939)

Kuva 19 (s.24) Alfred Lindqvistin pohjapiirros, vuosi 1944. "Gammal Byggnadsplan". (VAOY, 1944)

Kuva 20 (s.26) Julkisivu lounaaseen, Alvar Aallon Arkkitehtitoimisto. (VAOY, 10.8.1946-b)

Kuva 21 (s.26) Julkisivu koilliseen, Alvar Aallon Arkkitehtitoimisto. (VAOY, 10.8.1946-a)

Kuva 22 (s.27) Pohjapiirrokset vuosilta 1946 ja 1947. Alvar Aallon arkkitehtitoimisto. (VAOY, 12.3.1947; VAOY, 10.8.1946-u)

Kuva 23 (s.28) Julkisivupiirros itään vuodelta 1966. Ulla Hjelt. (VAOY, 2.11.1966)

Kuva 24 (s.29) Vaasanlinna, pohjapiirros vuidekta 1967. Ulla Hjelt. (VAOY, 31.1.1967)

Kuva 25 (s.30) Muutoshuoneistot, Ulla Hjelt. Maantasokerros. (VAOY, 15.5.1969)

Kuva 26 (s.31) Muutokset sovitettu ja mitattu. Maantasokerroksen pohjapiirros, Ulla Hjelt. (VAOY, 20.2.1973)

Kuva 27 (s.32) Muutokset sovitettu, ullakkokerros. Ulla Hjelt. (VAOY, 20.2.1967).

Kuva 28 (s.32) Ullakon pohjapiirros vuodelta 1946. Alvar Aallon arkkitehtitoimisto. (VVAOY, 10.8.1946-u)

Kuva 29 (s.33) Constulting Oy:n kartta Yläpajan vesialueesta 1920-luvulla. (Björkman, 1994, liite 6)

Kuva 30 (s.34) Maalaus Yläpajan pohjoispäädystä ja Vaasanlinnasta vuodelta 1951. Excellien yksityisarkisto.

Kuva 31 (s.35) Julkisivu pohjoiseen. Vaasanlinna, vesikaton korjaus, päädyt. Ilonen-Lautamo Ky. (VAOY, 13.10.2016-a)

Kuva 32 (s.35) Julkisivu etelään. Vaasanlinna, vesikaton korjaus, päädyt. Ilonen-Lautamo Ky. (VAOY, 13.10.2016-a)

Kuva 33 (s.36) Vaasanlinnan kattokorjaus. Rakentajalehti. (Rakentaja.fi, 2019.)

Kuva 34 (s.36) Vaasanlinnan kattokorjaus. Rakentajalehti. (Rakentaja.fi, 2019.)

Kuva 35 (s.37) Vaasanlinna, vesikaton korjaus, pitkät sivut. Ilonen-Lautamo Ky. (VAOY, 13.10.2016-b)

Kuva 36 (s.37) Vaasanlinna, vesikaton korjaus, pitkät sivut. Ilonen-Lautamo Ky. (VAOY, 13.10.2016-b)

Kuva 37 (s.39) Diagrammi Vaasanlinnan säilyneisyydestä ja kerrostumista. Itäjulkisivu. Pohjana Ilonen-Lautamo Ky:n julkisivupiirrokset ja kenttämittaukset. AE.

Kuva 38 (s.40) Itäjulkisivu kesällä 2021. AE.

Kuva 39 (s.41) Diagrammi Vaasanlinnan säilyneisyydestä ja kerrostumista. Länsijulkisivu. Pohjana Ilonen-Lautamo Ky:n julkisivupiirrokset ja kenttämittaukset. AE.

Kuva 40 (s.42) Vaasanlinnan länsijulkisivu jouluna 2020. AE.

Kiitokset

Kiitokset erityisesti Joni ja Maria Siikavirralle, sekä Vaasanlinnan vuokralaisille, jotka mahdollistit kenttätutkimuksen tekemisen keskellä tavallista arkeanne.

Kiitos erityisesti myös Berislav Jurišićille Vaasanlinnaan liittyvästä haastattelusta.

Kiitos Katri Haapalalle, Jari Excellille ja Sirpa Excellille Vaasanlinnaan liittyvien muistelmien jakamisesta.

Kiitos Kotkan Hyvä Isännöinti - isännöitsijäpalvelun Jari Pukarinen Vaasanlinnan piirrosaineiston kanssa auttamisesta.

Kuva 41 (s.43) Diagrammi Vaasanlinnan säilyneisyydestä ja kerrostumista. Pohjoisjulkisivu. Pohjana Ilonen-Lautamo Ky:n julkisivupiirroksat ja kenttämittaukset. AE.
Kuva 42 (s.44) Pohjoispääty syksyllä 2021. AE.
Kuva 43 (s.45) Diagrammi Vaasanlinnan säilyneisyydestä ja kerrostumista. Eteläjulkisivu. Pohjana Ilonen-Lautamo Ky:n julkisivupiirroksat ja kenttämittaukset. AE.
Kuva 44 (s.46) Vaasanlinnan eteläjulkisivu jouluna 2020. AE.
Kuvat 45-58 (s.47-54) Kenttätutkimusvalokuvia Vaasanlinnasta kesällä 2021. AE.
Kuva 59 (s.55) Diagrammi ensimmäisen kerroksen huoneistokokonaisuuksien muutoksista. AE.
Kuva 60 (s.56) Diagrammi Vaasanlinnan säilyneisyydestä ja kerrostumista. Maantasokerros. Pohjana 1970-luvun pohjapiirroksat ja kenttämittaukset. AE.
Kuvat 61-66 (s.57-61) Kenttätutkimusvalokuvia Vaasanlinnasta kesällä 2021. AE.
Kuva 67 (s.62) Diagrammi Vaasanlinnan säilyneisyydestä ja kerrostumista. Ullakkokerros. Pohjana 1970-luvun pohjapiirroksat ja kenttämittaukset. AE.
Kuvat 68-77 (s.63-68) Kenttätutkimusvalokuvia Vaasanlinnasta kesällä 2021. AE.
Kuva 78 (s.73) Vaasanlinna kesällä 1981. Excellien yksityisarkisto.

Liitteet

Liite, 1. Vuonna 1965 vanhan tiilikuivaamon paikalle on rakennettu uusi puurakenteinen autotalli. Kuva: vanharuotsinpyhtaa.fi. Valokuvaaja: Welin.

